

משרד החינוך התרבות והספורט

המזכירות הפדגוגית

אגף המפמ"רים

הפיקוח על הוראת העברית

האגף לתכנון ולפיתוח תכניות לימודים

צוות לשון והבעה לכיתות ז'-י"ב

דגמים לשאלון ב

בעברית

(הבנה, הבעה, לשון)

המערכת: רונית גדיש, סימה חרוב, מזל שיניאק

כתיבה ועריכה: רונית גדיש

סייעו בעריכה ובהערות: מיכל יוצר, עליזה עמיר, רחל קליין

הוצאה לאור: משרד החינוך התרבות והספורט, מחלקת הפרסומים

לתגובות והערות:

– צוות לשון והבעה, האגף לתכנון ולפיתוח תכניות לימודים, משרד החינוך התרבות

והספורט, ירושלים 91911; פקס' 02-5601043; דואר אלקטרוני: ronitga@int.gov.il.

– הפיקוח על הוראת העברית, משרד החינוך התרבות והספורט, ירושלים 91911; פקס'

02-5602928.

אתרי אינטרנט

– תכנית הלימודים החדשה "עברית" לבית הספר העל-יסודי:

http://cms.education.gov.il/educationcms/units/tochniyot_limudim/ivrit

– לשונט: <http://learn.snunit.k12.il/snunit/lashon>

תוכן העניינים

מבוא / 5

דגם 1: "לחנך את דור המבול" / 11

השאלון (שאלון 211, קיץ תשס"ד) / 12

רמזי תשובות / 21

שאלות נוספות / 32

דגם 2: "לשונם של יהודים" / 43

השאלון / 44

רמזי תשובות / 52

שאלות נוספות / 59

דגם 3: "חיפוי ולואליות" / 75

המאמר / 76

שאלות להוראה / 78

רמזי תשובות / 91

נספח: טקסטים קצרים ופעילויות לשון / 90

מבוא

בחוברת זו שלושה דגמים לשאלון ב בבחינת הבגרות בעברית לפי המתכונת החדשה. דגם 1 "לחנך את דור המבול" הוא שאלון הבגרות (211) ממועד קיץ תשס"ד. השאלון מובא כאן בלויית רמזי תשובות, הערות להוראה ושאלות נוספות. דגם 2 "לשונם של יהודים" פורסם באתר לשונט בחורף תשס"ד. במהדורה זו מובאות שאלות נוספות שאפשר להשתמש בהן בהוראה. דגם 3 "חיפוי ולויאליות" גם הוא פורסם באתר לשונט בחורף תשס"ד. דגם זה אינו בנוי במתכונת המדויקת של השאלון, אלא מציע שפע של שאלות לפי פרקי הבחינה, ובניקר שאלות בתחום ההבנה והאמצעים הרטוריים, התחביר ומערכת הצורות. השאלות הנוספות בדגמים 1 ו-2 והשאלות בדגם 3 חורגות במידה כזו או אחרת ממתכונת שאלות הבחינה שבשאלונים עצמם – בהיקף, במורכבות ובידע הנדרש. רבות מהן מתאימות להוראה ולדיון בכיתה. בנספח "טקסטים קצרים ופעילויות לשון" מודגמים טקסטים שאינם מאמרים עיוניים ומוצעות כמה דרכי תשאל נוספות. הערה חשובה: אין לראות בדרכי התשאל המוצעות בחוברת זו רשימה סגורה וסופית ומחייבת של דרכי תשאל שיהיו בבחינות.

מבנה השאלון

שאלון ב – כשאלון א – נגזר מתכנית הלימודים החדשה עברית לבית הספר העל-יסודי, תשס"ג. חלוקת חומר הלימוד בין שני השאלונים עולה בקנה אחד עם הפריסה המוצעת בתכנית. מבנה שאלון ב פורסם בחוזר מפמ"ר תשס"ג/1 (אוגוסט 2002). להלן עיקרי הדברים שפורסמו בשינויים ובהתאמות לשאלון כפי שנקבע בפועל בשנת תשס"ד:

מאמר בהיקף של עד 800 מילים (כגון מאמר טיעון, פרשנות וביקורת).

פרק ראשון: הבנה והבעה (50%)

חלק א: הבנה (20 נקודות)

- שאלות על המאמר ברמות שונות – הבנה לוקלית, הבנה גלובלית, פרשנות וביקורת, ומהיבטים שונים – תוכן, מבנה, לשון ורטוריקה.
- שאלות על לשון המאמר: שאלה או שאלות על האמצעים הרטוריים מן ההיבט המילוני והסמנטי (משמעות נלווית [קונוטציה], נרדפות וניגודי משמעות, הומונימיה, שימוש במילים ארכאיות ובניבים, שבירת קולוקציות, חריגות משלביות, לשון ציורית, שדה סמנטי וכד') ומן ההיבט המבני (תחביר ומערכת הצורות).

חלק ב: הבעה (20 נקודות)

- כתיבת מאמר טיעון בהיקף של כעמוד וחצי מילים (כגון פרשנות או ביקורת) בזיקה למאמר.

חלק ג: טקסטים מן המקורות (10%)

- הטקסטים מלשון המקרא ומלשון חז"ל; הסוגים: טקסט סיפורי / החוק / הפתגם והצו המוסרי.
- פירושי מילים וביטויים;
- זיהוי שימושי לשון אופייניים של הרובד שהטקסט שייך אליו;
- המרת שימושי לשון אופייניים של הרובד שהטקסט שייך אליו בשימושי לשון בני ימינו.
- המרה ללשון ימינו (ניסוח חלופי) של חלקים מן הטקסט המשקפת הבנת הטקסט;

פרק שני: תחביר (25%)

- ניתוח המשפט לפרטיו (כולל נשוא מורחב, אוגד, לוואי, תמורה, מושא, תיאור).
- ניתוח משפטים מכל הסוגים: פשוט, איחוי, מורכב (כולל פסוקית מצומצמת), לרבות משפטים בעלי מבנה מיוחד: ייחוד, סתמי, חסר, בעל חלקים כוללים.
- המרות בין מבנים תחביריים ועמידה על הבדלי התפקוד ביניהם.
- זיהוי מבנים דו-משמעיים מבחינה תחבירית ושכתובם למבנים חד-משמעיים.
- תקינות – זיהוי מבנים תחביריים משובשים (כגון בהתאם ובהצרכה) ותיקונם.

פרק שלישי: מערכת הצורות (25%)

שאלת חובה

- זיהוי שורש של פעלים ושמות.

שאלות בחירה (אפשר לבחור מתחום אחד או משני התחומים)

הפועל

- ניתוח ונטייה של פעלים מכל הגזרות לפי שורש, בניין זמן וגוף; עמידה על הקשר בין צורת הפועל למשמעות.
- דרכי היווצרות השורש
- תקינות בצורות הפועל, כגון מְזַהֵה (ולא "מְזַהֵה"), מְבִיֵן (ולא "מְבִיֵן"), מְלַא (ולא "מְלַא").

השם

- ניתוח תצורה של שמות: שורש ומשקל, בסיס וצורן, בסיס ובסיס; עמידה על משמעויות המשקלים והצורנים.
- תקינות בצורות השם הקשורות במשקל, כגון מְחַלֵּף (ולא "מְחַלֵּף").
- השורשים יהיו מכל הגזרות לרבות שורשים בעלי עיצורים גרוניים ושורשים תנייניים וגזורי שם.

הדגשים בשאלון

- א.** במרכזו של כל שאלון עומד **מאמר** שאליו מתייחסות רוב השאלות בשלושת פרקי הבחינה, כפי שיפורט להלן.
- ב.** השאלות בחלק **ההבנה** מכוונות במידה רבה (יותר מבשאלון א) לתפיסה מעמיקה של המאמר ושל חלקיו, ועשויות להיות בהן גם שאלות של פרשנות וביקורת.
- ג.** בשאלון זה משולב הפרק "**אוצר המילים והמשמעים**" בחלק ההבנה בשאלות על לשון המאמר ועל הרטוריקה שלו (ושלא כבשאלון א – אינו עומד לעצמו). בניסוחן של השאלות האלה נעשה שימוש במונחים מתחום המילונות והסמנטיקה, כגון הומונימיה, שדה סמנטי, קונוטציה ומשלב. מטרת השאלות היא שהנבחן יעמוד על תרומתם של שימושי הלשון למשמעות הגלויה או הסמויה של המאמר, ולא דווקא על המילים והצירופים הנדונים כשהם לעצמם. לדוגמה: **בדגם 1** – שאלה 2; **בדגם 2** – שאלה 3, שאלות נוספות 1, 3-6; **בדגם 3** – שאלות 5, 6, 8, 10.
- ד.** בחלק **ההבעה** מנוסחת מטלה המכוונת לכתיבה של מאמר, בדרך כלל מאמר טיעון, בנושא שיש לו זיקה למאמר הנתון בשאלון. אמנם היקף הכתיבה הנדרש מצומצם יחסית

(בהשוואה להיקף הנדרש בשאלון "חיבור עברי"), וזאת בהתחשב בשיעורו היחסי של חלק זה בשאלון, ואולם בניית הטיעון, מבנה הטקסט, המשלב והאמצעים הרטוריים הנדרשים עולים בקנה אחד עם הדרישות המקובלות בכל כתיבה עיונית. דוגמאות רבות של כתיבה מן הסוג הזה יש בשאלונים "הבנה והבעה" (סמל שאלון 11202), שפורסמו במהלך השנים באיגרות המידע, וכן בספר **דברים ככתבם**, ת"ל תשנ"ז.

ה. טקסטים מן המקורות: חלק זה של השאלון מבוסס על **קורפוס סגור** – כפי שהחליטה ועדת המקצוע. השאלות דורשות שילוב של ידיעת הלשון האופיינית לרובד ולסוגה ושל הבנת הכתוב, ויכולת להמירו לעברית בת ימינו. הקורפוס יתפרסם מדי שנתיים. הקורפוס החל עתה מפורסם באינטרנט באתר **לשונו**.

ו. השאלות **בתחביר** מבוססות על משפטים מן המאמר, ואף על יחידות טקסט שהן יותר ממשפט אחד, ולעתים אפילו על פסקה שלמה. שאלות על יחידות טקסט הנוטעות בתוך הקשר – פותחות פתח למטלות הקושרות קשר של ממש בין מבנה למשמעות, ומאפשרות לבחון את בחירותיו הסגנוניות של הכותב לעומת אפשרויות אחרות. לדוגמה: **בדגם 1** – שאלה 8, שאלות נוספות 3-1, 6-8; **בדגם 2** – שאלות 9, 10, 13, שאלות נוספות 7-12, 15, 16; **בדגם 3** – שאלות 12-16.

ז. גם השאלות **במערכת הצורות** עוסקות בעיקר בפעלים ובשמות המופיעים במאמר כצורתם או בשינויים. מקצת השאלות קושרות בין צורה למשמעות וכן בין המילה להקשרה. לדוגמה: **בדגם 1** – שאלה 15, שאלות נוספות 14, 17; **בדגם 2** – שאלה 21, שאלות נוספות 18, 21, 27, 32, 33; **בדגם 3** – שאלות 23, 31, 32.

הערות להוראה בעקבות הדגמים¹

א. בדגמים מוצעות דרכי תשאול במגוון רחב, מהן דרכים חדשות – בתחום האמצעים הרטוריים, בתחביר ובמערכת הצורות. כמו כן שובצו שאלות בדרגות קושי שונות האמורות להתאים לרמות השונות של אוכלוסיית התלמידים.

ב. בשאלות הנוספות בדגמים 1 ו-2 ובשאלות שבדגם 3 ימצאו המורים – לצד שאלות המתאימות לבחינה – שאלות המתאימות יותר להוראה.

ג. חשוב להדגיש שבהוראה – הוראה שאינה הכנה ישירה לבחינה – לא רצוי לעסוק בטקסט אחד מכל ההיבטים הכלולים בבחינה – כפי שנעשה בדגמים. מיצוי של טקסט אחד על ידי בחינתו מכל ההיבטים הללו עלול להפוך למייגע ואף ולהמאיס את הטקסט על לומדיו.

ד. מומלץ למורים לקרוא את החוברת בשתי דרכים: הדרך האחת היא קריאה אורכית – הטקסט ומגוון השאלות המלוות אותו; הדרך השנייה היא קריאה רחבית – לפי פרקי

¹ חלק מן ההערות לקוחות מן המבוא לחוברת "עברית – דגמים לשאלון א".

השאלון והנושאים הלימודיים שהשאלות מטפלות בהם. הקריאה הרחבת תחשוף לפני המעיין את ההדגשים בהוראה של נושאי הלימוד, ותסייע לו לבנות את תכנית ההוראה לקראת הבחינה.

ה. בהוראת האמצעים הרטוריים מומלץ לבנות עם התלמידים "תיק אמצעים" מצטבר בעקבות קריאת טקסטים. בתיק יאספו התלמידים דוגמאות מנותחות של אמצעים רטוריים מסוגים שונים מתוך טקסטים שנלמדו. בדרך זו יעוגן הלימוד בדוגמאות הנטועות בהקשר ויש תקווה שתושג הפנמה טובה של הנלמד.

ו. **תקינות תחבירית** – מומלץ להורות נושא זה תוך שימוש בעבודות של תלמידים: המורה יביא משפטים שכתבו תלמידים שיש בהם בעיות ניסוח, כגון משפטים ארוכים ומסורבלים, משפטים דו-משמעיים, משפטים שיש בהם שימוש לא תקין במילת יחס מוצרכת, אי-התאם וכיוצא באלה. התלמידים יתבקשו לעמוד על הבעיות ולהציע ניסוח תקין. ר' לדוגמה דגם 1, שאלות נוספות 9 ו-10.

דגם 1

לחנך את דור המבול

השאלון

קרא את מאמר שלפניך, והשב על השאלות לפי ההוראות בפרקים שאחריו.

לחנך את דור המבול

אילון שורץ

(מעובד על פי הפתיחה והחלק הראשון ממאמרו של אילון שורץ², פנים 21, קיץ 2002)

פסקה א
זה עשור טוענים מדענים חשובים בעולם כי אנו הולכים לקראת משבר סביבתי חמור המסכן את עתיד האנושות כולה, וכי יש צורך דחוף בשינוי רדיקלי באורחות חיינו. האם מערכת החינוך מסוגלת להתמודד עם המשבר הסביבתי ולחנך דור ללכת בדרך אחרת? ספק רב. בוודאי לא לאור מה שראינו עד עכשיו. [...]

פסקה ב 5
למה חותרים כשמדברים על חינוך סביבתי, ובמה הוא שונה כל כך מהקיים? טעות היא, למשל, לחשוב שהחינוך הסביבתי הוא פשוט עוד תחום ידע שיש להוסיפו לתכנית הלימודים. הוגה הדעות דוד אור טוען כי אין אנו זקוקים לסתם עוד ידע. הדור שלנו הוא מן הידענים שהאנושות הכירה, וזה לא מנע את המשבר הסביבתי. אפשר אפילו לטעון שזה מה שגרם למשבר או תרם לו רבות. דרושה תבונה ולא רק ידע, וזו משימה חינוכית שונה בתכלית. השאלה היא אפוא מה חסר בחינוך היום, ומה נדרש כדי ליצור דור נבון, ולא רק דור יודע.

* * *

פסקה ג
לדעת מבקר התרבות ניל פוסטמן, לכל ילד יש מדד פנימי ל"חנטריש". כשמורה מתחיל להטיף מוסר, קול קטן בראש של כל תלמיד צועק: "שטויות!". יש מרחק עצום בין מה שהחינוך מצהיר עליו כערך שלאורו הוא פועל, ובין ההתנהגות היום-יומית של מורות ומורים, ושל המערכת כולה. כל ילד רואה את הסתירה ויודע שהנעשה ולא הנאמר הוא השיעור האמתי. באוברלין קולגי שבארצות הברית הגיע סגל לימודי הסביבה למסקנה שהסתירה נפוצה גם בחינוך הכביכול-סביבתי: מדברים הרבה על המשבר הסביבתי ועל הצורך לשנות הרגלים וכיוון, אבל בו בזמן התלמידים ממשיכים ללמוד שיעורים אחרים מסביבתם. קחו למשל את הבניינים שבהם לומדים. בניינים אלו צורכים אנרגיה, פולטים זיהומים, פוגעים בצמחייה ובמגוון המינים.

פסקה ד 20
באוברלין הגיעו למסקנה שיש לשנות כיוון. הם יזמו בניית בית חדש לתכנית לימודי הסביבה - בניין שייצור יותר אנרגיה משהוא צורך; שימחזר את כל המים האפורים; שיתרום ולא יזיק למגוון הביולוגי על ידי שימור ושחזור של המערכות האקולוגיות הטבעיות במקום; שלא ישתמש בשום חומר שידוע כמסרטן; הבניין יתוכנן כך שתהיה אפשרות לשימוש חוזר בחומרים וחלקים לאחר מיצוי השימוש בהם.

² אילון שורץ הוא מרכז מכון השל לחינוך סביבתי.

³ פנים - כתב עת של הסתדרות המורים. גיליון 21 יוחד לנושא האקולוגיה ואיכות הסביבה.

הבניין באוברלין הוא אולי הדוגמה המתקדמת ביותר לקשר בין תוכן הלימודים ובין מימושו במציאות, אך הוא בוודאי אינו הדוגמה היחידה. בגני ילדים, בבתי ספר יסודיים, בחטיבות ביניים, בבתי ספר תיכוניים, במכללות ובאוניברסיטאות, בעולם וגם בישראל, יש תנועה הפועלת ל"ירוק" ביה"ס ⁴ , או "ירוק הקמפוס": צמצום צריכת האנרגייה והמים; הפחתת הפסולת; מחזור נייר, מים וגרוטאות, והפיכת פסולת אורגנית לקומפוסט ⁵ ; צילום משני צדי הדף, המביא לחיסכון מִיָּדִי של 50% בשימוש בנייר; גידול ירקות ושחזור מערכות אקולוגיות מקומיות בחצר בית הספר; עידוד תחבורה ידידותית לסביבה שתשמש את הצוות ואת התלמידים.	פסקה ה	30
יש בעשייה הזאת קביעה ערכית, ויש המתנגדים לקביעה זו. מי קבע שעל החינוך לעודד תפיסת עולם סביבתית? מי קבע שהליכה ברגל לבית הספר טובה מנסיעה ברכב, או שחיסכון באנרגייה טוב מצריכה שמעודדת צמיחה כלכלית? לפי תפיסה מקובלת בחברה ובחינוך, האדם נתפס כיצור מיוחד במינו בתוך הבריאה. בזכות יכולתו השכלית וכושרו לייצר כלים האדם משפיע על העולם ומנצל אותו בקנה מידה שאין דומה לו בקרב החיות. האדם מתעלה מעל מגבלות העולם וכבר אינו תלוי בו. החינוך המבוסס על תפיסה זו מפתח גישה שלפיה האדם הוא אדון העולם הודות לשכלו, שהוא מקור ייחודו ובסיס יכולתו לשלוט בבריאה.	פסקה ו	35
לעומת תפיסה זו קובע החינוך הסביבתי דרך אחרת. לא רק הייחוד של האדם חשוב, אלא גם היותו חלק מן הבריאה. השיעור המרכזי של החינוך הסביבתי הוא שהאדם שייך לעולם, תלוי בו והוא חלק ממנו. זוהי קביעה ערכית, וכפי שדוד אור טוען, היא אינה ניטרלית, נטולת עמדה, ולכן היא צריכה להיות חשופה לביקורת. לפי הראייה של החינוך הסביבתי, זו יוהרה וטיפשות להתחשב רק בייחודו של האדם, ולהתעלם ממגבלותיו כחלק מהעולם הנושם, החי והמת.	פסקה ז	45
במיוחד במאת השנים האחרונות העשייה של האדם מתנהלת כמערכת עצמאית בלי התחשבות בטבע. פליטת גזים לאוויר, זיהום המים, ניצול משאבים מְתַפְּלִים, ייצור פסולת ללא מוצא, גידול בטור גאומטרי של הצריכה – כל אלה מתנהלים כאילו לזלזול של האדם בעולם, באדמה שניתנה לו "לעבדה ולשמרה", אין השלכות על חייו. מערכת הטבע היא מערכת מחזורית, ועל אף היציבות המדהימה של המערכות האקולוגיות תומכות החיים, כשאנו מתעלמים לגמרי מתלותנו בהן, אנו מסכנים אותן ובעקבות זאת גם את עצמנו. החינוך הסביבתי מלמד שהאדם הוא אכן יצור מיוחד במינו, אך הוא גם חלק מן העולם ואינו ניצב מעל לחוקיו.	פסקה ח	50
		55

⁴ המילה **ירוק** נוצרה על פי שמה של תנועת ה**ירוקים** (greenpeace) הפועלת ברחבי העולם למען איכות הסביבה.

⁵ קומפוסט – זבל אורגני המיוצר באופן מלאכותי מתערובת של שיירים אורגניים (כמו מזונות וצמחים), שנרקבים ומתפרקים.

פרק ראשון - הבנה והבעה [50 נקודות]

בפרק זה שלושה חלקים: הבנה, הבעה, טקסטים מן המקורות.
ענה על השאלות לפי ההוראות בכל חלק.

חלק א: הבנה [20 נקודות]

ענה על כל השאלות 1-4 על פי המאמר (מספר הנקודות לכל סעיף רשום בסופו).

1. א. "כל ילד רואה את הסתירה" (שורה 15).
הסבר את הסתירה בתחום החינוך הסביבתי. [3 נק']
ב. בפסקות ד-ה הכותב מביא דוגמאות.
הסבר מה מבקש הכותב להבהיר באמצעות דוגמאות אלו. [3 נק']
2. בפסקות ו-ז מוצגות שתי תפיסות.
א. תפיסה אחת סובבת סביב השדה הסמנטי של העליונות, והתפיסה האחרת סובבת סביב השדה הסמנטי של חלק (מן השלם).
בחר באחד מן השדות הסמנטיים האלה, והבא מפסקות ו-ז שלוש מילים (או צירופי מילים) לשדה שבחרת. [3 נק']
ב. שתי התפיסות מנוגדות זו לזו באופן חלקי.
הסבר קביעה זו. [3 נק']
ג. באיזו משתי התפיסות הכותב תומך? בסס את דבריך על המאמר. [3 נק']
3. המילים "לעבדה ולשמרה" (שורה 51) לקוחות מן הפסוק:
"וַיִּקַּח ה' אֱלֹהִים אֶת הָאָדָם וַיְנַחֵהוּ בְּגַן-עֵדֶן לְעַבְדָּהּ וּלְשָׁמְרָהּ" (בראשית ב, טו).
הסבר את התפקיד הרטורי של אזכור הפסוק הזה במאמר. [2 נק']
4. המטרה המרכזית של כותב המאמר היא:
  - להמליץ על דרך חדשה בחינוך הסביבתי.
  - להתריע על המשבר הסביבתי המסכן את העולם.
  - להציע רעיונות כלליים לפתרון המשבר הסביבתי.
  - לסקור דרכים בחינוך הסביבתי.העתק למחברתך את התשובה הנכונה, ובסס אותה על מובאה מפתיחת המאמר (פסקות א-ב). [3 נק']

חלק ב: הבעה [20 נקודות]

בחר באחד מהנושאים 5 או 6, וכתוב מאמר בהיקף של עמוד עד עמוד וחצי, על פי ההנחיות.

5. הפער בין הצהרה למעשה

לעתים יש מרחק עצום בין מה שמצהירים עליו כעל ערך ובין ההתנהגות היום-יומית. (על פי שורות 13-14)

פער כזה אפשר למצוא במסגרות חיים שונות, כגון במערכת החינוך, בצבא, במקומות עבודה. כתוב מאמר קצר, ובו תאר דוגמה אחת (או יותר) למצב שבו יש פער בין הצהרה למעשה, והבע את דעתך על מצב זה.

6. האדם והעולם

"בזכות יכולתו השכלית וכושרו לייצר כלים האדם משפיע על העולם ומנצל אותו". (שורות 37-38)

כתוב מאמר קצר, ובו תאר היבטים חיוביים והיבטים שליליים של התנהגות זו של האדם בעולם. בסס את דבריך על שתי דוגמאות מתחום אחד או יותר (כגון רפואה, חקלאות, איכות הסביבה).

חלק ג: טקסטים מן המקורות [10 נקודות]

ענה על שאלה 7.

7. קרא את שני הפסוקים שלפניך, וענה על כל הסעיפים א-ד שאחריהם.

"וַיֵּשֶׁשׁ שְׁנַיִם תְּזַרְעֵ אֶת אֲרֻצְךָ וְאֶסְפְּתָהּ אֶת תְּבוּאָתָהּ: וְהִשְׁבִּיעַת תְּשֻׁמְטָנָה וְנִטְשֵׁתָה וְאָכְלוּ אֲבִלְנֵי עֵמֶךָ וַיִּתְרַם תֹּאכַל חֵיט הַשָּׂדֶה כִּן תַּעֲשֶׂה לְכָרְמְךָ לְזִיתְךָ". (שמות כג, י-יא)

א. שני הפעלים תְּזַרְעַ, וְאֶסְפְּתָה משמשים באותו זמן, אך שונים בצורת הנטייה. הסבר קביעה זו. [נק' אחת]

ב. בחר באפשרות הנכונה והעתק אותה למחברתך.

בשני זוגות הפעלים (I) תְּזַרְעַ, וְאֶסְפְּתָה, (II) תְּשֻׁמְטָנָה וְנִטְשֵׁתָה –

- (1) כל הפעלים מביעים ציווי.
- (2) רק הזוג הראשון מביע ציווי.
- (3) רק הזוג השני מביע ציווי.

[2 נק']

ג. "וְשֵׁשׁ שָׁנִים תִּזְרַע אֶת אֲרָצְךָ... וְיִתְרָם תֹּאכַל חֵיט הַשָּׂדֶה כִּן תַּעֲשֶׂה לְכַרְמְךָ לְיִתְדֶךָ".

המר את ארבעת המילים והצירופים המודגשים במילים או בצירופים המתאימים לעברית בת ימינו. [4 נק']

ד. "וְהַשְּׂבִיעַת תִּשְׂמַטְנָה וְנִטְשֶׁתָּה וְאָכְלוּ אֲבִינִי עִמָּךְ".
כתוב בעברית בת ימינו את החלק המודגש, כך שיתאים להקשר ויבטא במדויק את כוונת הכתוב. [3 נק']

פרק שני - תחביר [25 נקודות]

ענה על כל השאלות 8-12.

8. לפניך חלק מפסקה א במאמר:

(1) **האם מערכת החינוך מסוגלת להתמודד עם המשבר הסביבתי ולחנך דור ללכת**

בדרך אחרת?

(2) **ספק רב.**

א. נסח את 1-2 כמשפט אחד מורכב. [2 נק']

ב. ציין את התפקיד התחבירי של הפסוקית שהתקבלה. [נק' אחת]

ג. ציין יתרון מבחינה רטורית של הניסוח המקורי לעומת הניסוח שכתבת בסעיף

א. [נק' אחת]

9. לפניך משפט על פי שורה 53. נתח אותו לפי ההוראות שלהלן. [6 נק']

כשאנו מתעלמים לגמרי מתלותנו במערכות האקולוגיות, אנו מסכנים אותן וגם את עצמנו.

הוראות לניתוח המשפט:

– העתק את המשפט למחברתך.

– קבע את הסוג התחבירי של המשפט: פשוט, מורכב, איחוי (מאוחד).

– במשפט איחוי תחם את האיברים וציין את סוגם התחבירי; במשפט מורכב

תחם את הפסוקית או הפסוקיות וציין את סוגן התחבירי ואת תפקידן

התחבירי.

– ציין את התפקיד התחבירי של המילים המודגשות בקו.

10. לפניך משפט על פי שורות 43-44.

השיעור המרכזי של החינוך הסביבתי הוא שהאדם שייך לעולם והוא חלק ממנו.
משפט זה הוא משפט מורכב.

- א. תחם את הפסוקית, וציין את תפקידה התחבירי ואת סוגה התחבירי. [3 נק']
ב. נסח את המשפט מחדש כמשפט מורכב בעל פסוקית בתפקיד תחבירי אחר (שנה את החלק העיקרי, לפי הצורך). [2 נק']

11. בכל אחד מהמשפטים 1-2 שלפניך ציין את הנושא ואת הנשוא. [4 נק']

- (1) **אין להתנהגות זו אח ורע בקרב החיות.** (על פי שורה 38)
(2) **אין העשייה של האדם יכולה להתנהל כמערכת עצמאית בלי התחשבות בטבע.** (על פי פסקה ח)

12. לפניך שתי הצעות 1-2 לתחימת משפט מורכב.

(1) מי שחושב שהחינוך הסביבתי הוא פשוט עוד תחום ידע בתכנית הלימודים,
טועה.

(2) מי שחושב שהחינוך הסביבתי הוא פשוט עוד תחום ידע בתכנית הלימודים,
טועה.

- א. העתק למחברתך את ההצעה הנכונה לתחימה של המשפט.
ב. ציין את התפקיד התחבירי של כל פסוקית על פי תחימה זו. [2 נק']
ג. ציין את התפקיד התחבירי של כל אחד מצירופי המילים המסומנים בקו במשפט:

מי שחושב שהחינוך הסביבתי הוא פשוט עוד תחום ידע בתכנית הלימודים,
טועה. [3 נק']

פרק שלישי – מערכת הצורות [25 נקודות]

בפרק זה ענה על ארבע שאלות: על שאלה 13 (חובה) ועל שלוש מן השאלות 14-19 (שאלות בחירה).

שאלת חובה [7 נקודות]

13. לפניך חמש קבוצות של מילים א-ה, ובכל קבוצה שלוש מילים. בקבוצה שבה כל המילים הן מאותו השורש, כתוב את השורש המשותף. בקבוצה שבה לא כל המילים הן מאותו השורש, ציין את המילה היוצאת דופן, וכתוב את השורש המשותף של שתי המילים האחרות.

- א. מוֹרָה, הוֹרָאָה, תוֹרָה
- ב. מְצוּי, תְּמַצִּית, מְצוּיָה
- ג. תְּכָלִית, מְתַפְּלִים, יְכוּלִים
- ד. הוֹגָה, הַגְיוֹן, הָגוּת
- ה. יְצוּר, תוֹצֵרֶת, לְהַנְצִיר

שאלות בחירה [18 נקודות]

לפניך שש שאלות: שלוש שאלות מתחום הפועל (שאלות 14-16) ושלוש שאלות מתחום השם (שאלות 17-19). עליך לענות על שלוש שאלות בלבד. תוכל לבחור את השאלות מתחום הפועל, מתחום השם או משני התחומים כרצונך (לכל שאלה – 6 נקודות).

הפועל

14. א. לפניך שלושה משפטים 1-3, ובהם יש פועל מודגש.
- (1) ההצעות יֵעָלוּ לדיון בישיבה הבאה של ועדת ההיגוי.
  - (2) יש סיכוי שהתכניות החדשות יֵעָלוּ את המודעות לחינוך הסביבתי.
  - (3) כל תלמידי כיתה י"א יֵעָלוּ בשנה הבאה לכיתה י"ב.
- ציין את השורש המשותף לכל שלושת הפעלים ואת הבניין של כל פועל.
- ב. ציין את השורש, הבניין, הזמן (דרך) והגוף של הפועל המודגש במשפט שלפניך: הנהלת המשרד הורתה למנהלי בתי הספר: "יֵעָלוּ את שיטות הלימוד ותגיעו להישגים טובים!"

15. א. קרא את שני המשפטים 1 ו-2 שלפניך :
- (1) כל ילד... יודע שהנְעֻשָׁה ולא הנאמר הוא השיעור האמתי". (שורות 15-16)
- (2) אנחנו מבטיחים שְנִעֲשֶׂה כמיטב יכולתנו.
- ציין שלושה הבדלים בין הפועל נְעֻשָׁה במשפט 1 לפועל נְעֻשָׁה במשפט 2.
- ב. לפניך שני שמות פעולה מודגשים.
- "יְרוֹק בית הספר" (שורה 29)
- חומרים מסוימים גורמים להוֹרְקָה של עלי העצים.
- (1) ציין את השורש ואת הבניין של כל אחד משמות הפעולה.
- (2) מה פירוש המילה יְרוֹק בהקשרה במאמר? (היעזר בהערת השוליים שהובאה במאמר.)
16. א. "מה חֶסֶר בחינוך היום?" (שורה 10)
- מהי צורת העתיד של הפועל חֶסֶר?
- יְחַסֵּר
- יְחַסֵּר
- יְחַסִּיר
- העתק למחברתך את התשובה הנכונה.
- ב. לפניך ארבעה משפטים 1-4, ובהם פעלים מודגשים מן השורש יס"ף.
- ציין את הבניין של כל אחד מהם.
- (1) הכותב אינו דורש לְהוֹסִיף תחומי ידע. (על פי שורות 5-6)
- (2) לא יוֹסִפוּ עוד תחומי ידע.
- (3) לא יִתְוַסְפוּ עוד תחומי ידע.
- (4) לא יִוָסְפוּ עוד תחומי ידע.
- ג. בכל אחד מן המשפטים 1 ו-2 שלפניך, בחר בצורה הנכונה של הפועל מבין שתי הצורות המוצעות, והעתק אותה למחברתך.
- (1) משתתפים רבים נוֹכְחוּ / נִכְחוּ באירוע.
- (2) התעשייה מְנַהֶלֶת / מְנַהֶלֶת תוך שמירה קפדנית על איכות הסביבה.

השם

- 17 א. לפניך שתי קבוצות של שמות 1 ו-2, ובכל קבוצה ארבעה שמות שווים משקל.
- (1) פָּסֶלֶת, נִשְׁרֵת, נִסְרֵת, יְכָלֶת
(2) מִשְׁבֵּר, מְגַבֵּר, מְכַבֵּשׁ, מְעַדֵּר
בכל קבוצה –
- (1) איזה שם יוצא דופן מבחינת משמעות המשקל?
(2) מהי המשמעות המשותפת לשלושת השמות האחרים בקבוצה?
- ב. לפניך ארבעה שמות בעלי צורך סופי משותף.
- צְמַחִיָּה, גּוֹפְיָה, מְצַחִיָּה, כְּתִפְיָה
(1) איזה שם יוצא דופן מבחינת משמעות הצורך הסופי?
(2) מהי המשמעות המשותפת של הצורך הסופי בשלושת השמות האחרים?
- 18 א. לפניך שתי קבוצות של שמות 1 ו-2, ובכל קבוצה ארבעה שמות שנוצרו משורש ומשקל.
- (1) אֲרַח, צָרַד, טִבַּע, יָפִי
(2) מְעַנֵּק, מְגוֹן, מוֹצָא, מְזִגָן
בכל קבוצה קבע איזה שם יוצא דופן מבחינת המשקל, והסבר את קביעתך.
- ב. לפניך שתי קבוצות של שמות 1 ו-2, ובכל קבוצה ארבעה שמות.
- (1) כְּמוֹת, טְעוֹת, שְׁטוֹת, חֲזוֹת
(2) גְּלִיוֹן, עֲלִיוֹן, חֲסָרוֹן, מְעַרְכוֹן
בכל קבוצה קבע איזה שם יוצא דופן מבחינת דרך התצורה, והסבר את קביעתך.
- 19 א. לפניך ארבעה שמות.
- חֲלָקִיק, יִרְקָרֵק, קְמָצוֹץ, גְּרַעֲיִנוֹן
(1) מהי המשמעות המשותפת לכל ארבעת השמות?
(2) איזה מן השמות יוצא דופן מבחינת דרך התצורה? הסבר את תשובתך.
- ב. בכל אחד מן המשפטים 1 ו-2 שלפניך, בחר בצורה הנכונה של שם העצם, והעתק אותה למחברתך.
- (1) יש להזמין חֲשֵׁמְלָאִי / חֲשֵׁמְלָאִי כי המקרר התקלקל.
(2) מְשִׁתְּלָה / מְשִׁתְּלָה חדשה נפתחה בשכונה.

רמזי תשובות (לדגם 1)

ההערות להוראה המלוות את רמזי התשובות מבוססות גם על תשובות של נבחנים שענו על השאלון הזה.

פרק ראשון: הבנה והבעה

חלק א: הבנה

1. א. הסתירה בתחום החינוך הסביבתי מפורשת בשורות 17-21: "הסתירה נפוצה גם בחינוך הכביכול-סביבתי: מדברים הרבה על המשבר הסביבתי ועל הצורך לשנות הרגלים וכיוון, אבל בו בזמן התלמידים ממשיכים ללמוד שיעורים אחרים מסביבתם. קחו למשל את הבניינים שבהם לומדים. בניינים אלו צורכים אנרגיה, פולטים זיהומים, פוגעים בצמחייה ובמגוון המינים." התשובה המצופה צריכה להתבסס על האמור בשורות אלו.

ב. הרעיון שהדוגמאות בפסקות ד-ה מבהירות: אפשר להימנע מן הסתירה בין הצהרות ובין המעשה בתחום החינוך הסביבתי. / במסגרות החינוכיות חשוב לא רק להצהיר על הצורך בשינוי בכל מה שקשור במשבר הסביבתי אלא אף לפעול על פי הצורך הזה בבתי הספר עצמם.

הערות להוראה:

לסעיף א: רבים מן הנבחנים לא רק שלא השיבו תשובה עצמאית אלא העתיקו את המשפטים המדברים על הסתירה הקיימת בחינוך בכלל: "יש מרחק עצום בין מה שהחינוך מצהיר עליו כערך שלאורו הוא פועל, ובין ההתנהגות היום-יומית של מורות ומורים ושל המערכת כולה" (שורות 13-15).

לסעיף ב: התשובה המוצעת לעיל קושרת בין שני סעיפי השאלה – הדוגמאות שהכותב מביא הן דרך ליישוב הסתירה שפורשה בסעיף א. בטקסט עצמו יש משפט אחד הרומז על הרעיון שהדוגמאות מבהירות: "הבניין באוברלין הוא אולי הדוגמה המתקדמת ביותר לקשר בין תוכן הלימודים ובין מימושו במציאות" (שורה 26), ואולם אין די בהעתקתו, משום שהחלק המביע את הרעיון (מסומן בקו) אינו מפורש דיו (הוא מנוסח ככותרת) וכאמור רק רומז אל הרעיון.

2. א. **השדה הסמנטי של העליונות** (המילים והצירופים מסומנים בקו) :
האדם נתפס כיצור מיוחד במינו בתוך הבריאה. בזכות יכולתו השכלית וכושרו לייצר כלים האדם משפיע על העולם ומנצל אותו בקנה מידה שאין דומה לו בקרב החיות. האדם מתעלה מעל מגבלות העולם וכבר אינו תלוי בו. החינוך

המבוסס על תפיסה זו מפתח גישה שלפיה האדם הוא אדון העולם הודות לשכלו, שהוא מקור ייחודו ובסיס יכולתו לשלוט בבריאה. (שורות 37-41) ...העשייה של האדם מתנהלת כמערכת עצמאית בלי התחשבות בטבע. כל אלה מתנהלים כאילו לזלזל של האדם בעולם, באדמה שניתנה לו "לעבדה ולשמרה", אין השלכות על חיינו. ...החינוך הסביבתי מלמד שהאדם הוא אכן יצור מיוחד במינו, אך הוא גם חלק מן העולם ואינו ניצב מעל לחוקיו. (פסקה ח)

השדה הסמנטי של חלק (מן השלם) (המילים והצירופים מסומנים בקו) : לא רק הייחוד של האדם חשוב, אלא גם היותו חלק מן הבריאה. השיעור המרכזי של החינוך הסביבתי הוא שהאדם שייך לעולם, תלוי בו והוא חלק ממנו. ...לפי הראייה של החינוך הסביבתי, זו יוהרה וטיפשות להתחשב רק בייחודו של האדם, ולהתעלם ממגבלותינו כחלק מהעולם הנושם, החי והמת. (פסקה ז)

...כשאנו מתעלמים לגמרי מתלותנו בהן, אנו מסכנים אותן ובעקבות זאת גם את עצמנו. החינוך הסביבתי מלמד שהאדם הוא אכן יצור מיוחד במינו, אך הוא גם חלק מן העולם ואינו ניצב מעל לחוקיו. (שורות 53-55)

ב. הניגוד בין התפיסות : לפי התפיסה האחת האדם עליון בטבע, ולכן הוא יכול לעשות בעולם ככל העולה על רוחו, ואילו לפי התפיסה השנייה האדם הוא חלק מן הטבע ותלוי בו, ולכן אינו יכול לעשות בו ככל העולה על רוחו ועליו להתחשב בסובב אותו.

הניגוד הוא חלקי משום שגם התפיסה השנייה מכירה בייחודו של האדם בעולם, בטבע, אך תופסת בדרך שונה את מקומו.

ג. הכותב תומך בתפיסה השנייה.

אפשרויות לביסוס הקביעה :

– המאמר מסתיים בעמדה של בעלי התפיסה השנייה : "החינוך הסביבתי מלמד שהאדם הוא אכן יצור מיוחד במינו, אך הוא גם חלק מן העולם ואינו ניצב מעל לחוקיו".

– הכותב הוא איש החינוך הסביבתי ; המאמר מכוון להדגיש את הצורך בחינוך הסביבתי ; התפיסה השנייה מיוחסת לחינוך הסביבתי (כגון בשורות 42, 45) – ומכאן שהכותב תומך בתפיסה השנייה.

– הכותב מבקר – בפסקה ח – את התפיסה הראשונה, ומונה את הנזקים החמורים שהיא מביאה.

הערות להוראה :

לסעיף א: אפשר לציין את המילים והצירופים של השדה הסמנטי בתוך הרצף כפי שהובא לעיל, או בתוך הקשרים קצרים יותר (כגון חלקי משפט), ובלבד שהם מסומנים במדויק (בדומה לסימון כאן), ואפשר גם להביא את המילים במבודד.

שני השדות הסמנטיים הם שדות מנוגדים (בהקשר), וכך אפשר למצוא בתיאור של כל אחת מן התפיסות מילים וצירופי מילים המובאים על דרך השלילה, וללא מילת השלילה הם שייכים לשדה המנוגד. לדוגמה :

"האדם מתעלה מעל מגבלות העולם וכבר אינו תלוי בו". (שורה 39) ;

"העשייה של האדם מתנהלת כמערכת עצמאית בלי התחשבות בטבע". (שורה 48)

"...כל אלה מתנהלים כאילו לזלזול של האדם בעולם... אין השלכות על חייו". (שורה 50)

"...אך הוא גם חלק מן העולם ואינו ניצב מעל לחוקיו" (שורה 55)

לסעיף ב: הקביעה שנוסחה בשאלה מורכבת משני חלקים: (1) התפיסות מנוגדות זו לזו; (2) הניגוד הוא חלקי. בתשובה יש אפוא להסביר את שני החלקים.

לסעיף ג: אין די בציטוט מובאות מתוך המאמר שבהן מוצגת התפיסה השנייה, אלא יש להוכיח שאכן הכותב תומך בה. מכיוון שהכותב אינו מייחס לעצמו את התפיסה השנייה במילים מפורשות (כגון "לדעתי", "אני סבור ש") – דרך ההוכחה מורכבת יותר.

3. התפקיד הרטורי של אזכור הפסוק הוא הישענות על אילן גבוה. הכותב מחזק את טיעונו על ידי אזכור הצו האלוהי הראשוני, הבראשיתי, התשתיתי, הקדום – המכונן את היחס בין האדם לטבע, ועולה בקנה אחד – לפי הבנתו – עם העמדה של החינוך הסביבתי.

אפשר גם לראות באזכור הפסוק מסר של אזהרה למי שמפר את הצו האלוהי.

הערה להוראה: נבחנים רבים נגררו להסבר של תוכן הפסוק או להסבר של הקשר התוכני בין הפסוק ובין המאמר, והתעלמו מן השאלה על התפקיד הרטורי של אזכור הפסוק.

4. המטרה המרכזית: להמליץ על דרך חדשה בחינוך הסביבתי. אפשרויות לביסוס הבחירה (מתוך פסקות הפתיחה):
– "האם מערכת החינוך מסוגלת להתמודד עם המשבר הסביבתי ולחנך דור ללכת בדרך אחרת?" (פסקה א)
– "למה חותרים כשמדברים על חינוך סביבתי, ובמה הוא שונה כל כך מהקיים?" (פסקה ב)

– "טעות היא למשל לחשוב שהחינוך הסביבתי הוא פשוט עוד תחום ידע שיש להוסיפו לתכנית הלימודים... השאלה היא אפוא מה חסר בחינוך היום..." (פסקה ב)

הערה להוראה: השאלה על מטרת המאמר היא שאלה חשובה, וכדאי להרחיב את העיסוק בה על ידי שלילת שלוש האפשרויות האחרות שניתנו בשאלה.

חלק ב: הבעה

5. הפער בין הצהרה למעשה

נקודות	ליקויים	כתיבה טובה	
	יש להפחית נקודות על כתיבה הלוקה בליקויים המנויים כאן	אות עבה – הדרישות הישירות של המטלה; אות רגילה – הציפיות מכתיבה ברמה הגבוהה	
8	<ul style="list-style-type: none"> – התעלמות מחלקים של המטלה – דוגמה לא מתאימה – תיאור חלקי / לא ממוקד / לא רלוונטי – עובדות שגויות או לא מדויקות – הצגת דעת הכותב ללא הנמקה וביסוס – כשלים לוגיים (בעיקר בהצגת הדעה) – דלות, שטחיות, פשטנות, חד-ממדיות – הערות סובייקטיביות שאינן במקומן, שאינן הולמות לנסיבות הכתיבה, מופרזות 	<ul style="list-style-type: none"> – כתיבה בהתאמה למשימה בכללותה ולחלקיה: • (הצגת הנושא) • דוגמה (או יותר) מתאימה למצב של פער בין הצהרה למעשה – תיאור המצב והבלטת הפער • דעת הכותב על על המצב המתואר בדוגמה – ידע עולם עשיר ורחב, עומק, מורכבות, רב-ממדיות – אותנטיות של הדוגמה – כנות ומקוריות בהבעת הדעה 	תוכן
4	<ul style="list-style-type: none"> – חזרות מיותרות – אי-מימוש של "הודעות" מארגנות – סטיות – פתיחה שאינה מתקשרת לנושא או להמשך המאמר; היעדר פתיחה – סיום שאינו נובע מהכתוב, רעיון חדש לגמרי, חזרה סתמית על מה שכבר נאמר 	<ul style="list-style-type: none"> – רכיבי המבנה: • פתיחה • דוגמה או דוגמאות ותיאורן • הבעת דעה – מבנה הגיוני ושקוף לקורא – חלוקה סבירה לפסקות – פרופורציות (בין חלקי המסגרת לגוף המאמר) – לכידות ברמת הטקסט השלם וברמת הפסקה; רצף רעיוני הגיוני לאורך המאמר – קישור הגיוני בין הפסקות ובתוכן במילות קישור הולמות, אזכורים והמרות, מקדמי ארגון – הכותב יכול להציג את הנושא באופן עקרוני, להביא סיפור (שישמש דוגמה) ואחר כך לפתח אותו או כיוצא באלו. – פתיחה מקורית, מושכת, אפקטיבית – דעת הכותב או סיום אחר, כגון המלצה. 	<p>לכידות קישוריות</p> <p>פתיחה</p> <p>סיום</p>

4	<p>– חוסר עקיבות במשלב</p> <p>– ביטויים ללא כיסוי (סופרלטיבים, הגזמות)</p>	<p>– רמת לשון ומשלב הולמים לסוגה (מאמר)</p> <p>– אוצר מילים וביטויים עשיר ומדויק</p> <p>– מבנים תחביריים מגוונים והולמים</p> <p>– שימוש במידה באמצעים רטוריים מתאימים</p>	מבע
4	<p>– צורות לא תקינות ("אצלם", "אני ילך")</p> <p>– מילות יחס לא מתאימות ("שיקר עלי")</p> <p>– אי-התאם במין ובמספר</p> <p>– אזכורים ללא מאזכרים ברורים</p> <p>– שיבושים בצירופי סמיכות (יידוע, שני נסמכים לסומך אחד)</p> <p>– סירוס ניבים</p> <p>– תחביר: משפטים לא גמורים, משפט מסורבלים ולא בהירים, מבנים דו-משמעיים לא מכוונים</p> <p>– סדר מילים משובש</p>	<p>– שימוש תקין בצורות דקדוקיות ובתחביר</p> <p>– כתיב תקין</p> <p>– פיסוק תקין</p> <p>– כתב יד קריא</p> <p>– צורה חיצונית: עימוד וסדר</p>	תקינות
סך הכול: 20			

6. האדם והעולם

נקודות	ליקויים	כתיבה טובה	
8	<p>– התעלמות מחלקים של המטלה</p> <p>– כתיבה לא ממוקדת</p> <p>– העלאה של עניינים לא רלוונטיים</p> <p>– עובדות שגויות או לא מדויקות</p> <p>– כשלים לוגיים (בעיקר בהצגת ההיבטים)</p> <p>– דוגמאות לא מתאימות</p> <p>– דלות, שטחיות, פשטנות, חד-ממדיות</p>	<p>– כתיבה בהתאמה למשימה בכללותה ולחלקיה:</p> <p>• הצגת הנושא</p> <p>• הצגת שני היבטים חיוביים לפחות ושני היבטים שליליים לפחות להתנהגות האדם כלפי הטבע והסביבה</p> <p>• שתי דוגמאות מתחום אחד או יותר</p> <p>– הצגה מורחבת ומפותחת של הצד החיובי או השלילי של כל היבט</p> <p>– ידע עולם עשיר ורחב, עומק, מורכבות, רב-ממדיות</p> <p>– מקוריות</p>	תוכן
4	<p>– עוד על המבנה – ר' שאלה 6</p> <p>– עוד על הפתיחה – ר' שאלה 6</p> <p>– עוד על הסיום – ר' שאלה 6</p>	<p>– רכיבי המבנה:</p> <p>• פתיחה</p> <p>• הצגת היבטים חיוביים והיבטים שליליים</p> <p>• שילוב הדוגמאות</p> <p>• סיום</p> <p>– עוד על המבנה – ר' שאלה 6</p> <p>– פתיחה עניינית או מקורית, מושכת, אפקטיבית</p> <p>– סיום רלוונטי; מסקנה, המלצה ועוד</p>	מבנה
4			פתיחה
4			סיום
4			מבע
4			תקינות
סך הכול: 20 נק'			

חלק ג: טקסטים מן המקורות

7. א. שני הפעלים תִּזְרַע וְאֶסְפֶּת משמשים לציון זמן עתיד; הם שונים זה מזה בצורת הנטייה: תִּזְרַע – צורת עתיד; וְאֶסְפֶּת – צורת עבר (בתוספת וי"ו ההיפוך).
- ב. בשני זוגות הפעלים (I) תִּזְרַע, וְאֶסְפֶּת, (II) תִּשְׁמְטָנָה וְנִטְשָׁתָה – רק הזוג השני מביע ציווי.
- ג. "וְיִשֶׁשׁ שְׁנַיִם תִּזְרַע אֶת אֶרְצָךְ... וְיִתְרַם תֹּאכַל חֵיט הַשָּׂדֶה כֹּן תַעֲשֶׂה לְכַרְמְךָ לְזִיתָךְ" – המרות:
אֶרְצָךְ – אדמתך / שדותיך / השטח החקלאי שלך; האדמה / השדות (המרה לקסיקלית);
חֵיט הַשָּׂדֶה – חיות הבר (המרה לצורת רבים + המרה לקסיקלית);
כֹּן – כך / ככה;
זִיתָךְ – עצי הזית שלך / מטע הזיתים שלך / כרם הזיתים שלך / הזיתים שלך (המרה לצורת רבים).
- ד. "...וְאָכְלוּ אֲבִינִי עֵמֶךָ" – כדי שיאכלו העניים (בני עמך).
הרכיבים: קישוריות – כדי ש או ו' החיבור; הפועל בזמן עתיד; אביוני (עמד) – המרה לקסיקלית; ניסוח תקין וסביר.

הערות להוראה

- לסעיף א:** סעיף זה עניינו ההיבט הצורני של הפועל המקראי.
- לסעיף ב:** בסעיף זה השאלה קושרת בין הצורה ובין המשמעות. הפעלים בעתיד (צורת עתיד או צורת עבר מהופכת) בלשון החוק הם בעלי משמעות מודלית: ציווי. בפסוק הנדון משמעות הציווי מקוימת רק בחלק השני של המשפט "תִּשְׁמְטָנָה וְנִטְשָׁתָה", ואילו בחלק הראשון – "תִּזְרַע... וְאֶסְפֶּת" – אין מדובר במשמעות של ציווי אלא בעתיד המציין אפשרות, רשות או הרגל.
- לסעיף ג:** דוגמאות להמרות שגויות שכתבו נבחנים: אֶרְצָךְ – הארץ שלך; חֵיט הַשָּׂדֶה – צאן ובקר / החיות שעובדות בשבילך / בהמות; כֹּן – אכן / גם / גם כן; זִיתָךְ – שדותיך / עץ הזית.
- לסעיף ד:** הנה כמה דוגמאות להמרות שכתבו נבחנים בלויית הערות:
- (1) "כדי שיהיה אוכל לעניי העם וקשיי היום, לציבור הנזקקים והחלשים בקרב העם." (המרה כוללת פרשנות שיש בה חוסר דיוק: "כדי שיהיה אוכל". בסופה יש מאמץ יפה להסביר את הביטוי "אביוני עמך" ובעיקר את הרכיב "עמך").
- (2) "ואכלו עניי ארצך מהתבואה שגדלה ללא התערבות בעל האדמה." (אין המרה של הפועל לצורת עתיד; מאידך גיסא הפרשנות שנוספה בסוף אינה גורעת אלא מצביעה על הבנה מדויקת של הרעיון).

(3) "שש שנים תזרע ותאסוף את הגידולים שלך וכל מה שיזרע בשנה השביעית ויגדל לפרות וירקות לא תאסוף אלא תשאיר לעניים בחברה." הנבחן לא הסתפק בהמרת החלק הנדרש וערך המרה של כל ההקשר, וכך סטה מן המבנה של המשפט שהתבקש להמירו (נושא המשפט והפועל). במקרה כזה יש מקום לתת ציון חלקי.

(4) "האנשים שלא היה להם שדות משלהם יוכלו לאסוף את התבואה משדות העשירים." יש שיבוש בניסוח – "שלא היה להם שדות", אבל מן הבחינות האחרות ההמרה סבירה בהחלט.

פרק שני: תחביר

8. א. משפט מורכב: ספק רב אם מערכת החינוך מסוגלת להתמודד עם המשבר הסביבתי ולחנך דור ללכת בדרך אחרת.
 הערה: יש להשמיט את ה"א השאלה מן המילה "האם" ואת סימן השאלה.
 גם המרה מעין זאת באה בחשבון אם כי בעדיפות נמוכה: "יש / קיים ספק רב אם מערכת החינוך מסוגלת להתמודד...". במקרה זה הפסוקית היא פסוקית לוואי.

ב. התפקיד התחבירי של הפסוקית שהתקבלה: פסוקית נושא.

ג. היתרון מבחינה רטורית: בניסוח המקורי יש מבנה של שאלה ותשובה. השאלה מכוונת ליצור מתח וסקרנות ומיקוד אצל הקורא. בניסוח החדש אובד המתח הזה משום שכבר בהתחלה ברורה עמדת הכותב בנוגע לשאלה שהוא מציב.

הערה להוראה לסעיף ג: שאלה זו קושרת בין מבנה ובין תפקוד. סוג זה של שאלה אפשרי בעיקר כאשר המשפטים משוקעים בתוך הקשר.
 הנה דוגמה אופיינית לתשובות שכתבו נבחנים: "המשפט הופך למשפט עם דעה לעומת משפט שאלה". הנבחן הסתפק במעין תיאור משווה של שני הניסוחים, ולא התמודד עם העיקר: ציון היתרון הרטורי של מבנה שיש בו שאלה.

9. סיווג: משפט מורכב בעל פסוקית תיאור (זמן). החלק העיקרי הוא בעל חלק כולל. תחימה:

כשאנו מתעלמים לגמרי מתלותנו במערכות האקולוגיות, אנו מסכנים אותן וגם את עצמנו.

הגדרה: לגמרי – תיאור; מתלותנו – מושא.

הערה להוראה: כפי שנקבע אין צורך לציין באיזה תיאור מדובר.

10. תחימה :

השיעור המרכזי של החינוך הסביבתי הוא שהאדם שייך לעולם והוא חלק ממנו.

א. התפקיד התחבירי של הפסוקית : פסוקית נושא ;

הסוג התחבירי של הפסוקית : משפט איחוי.

ב. ניסוח חדש :

– החינוך הסביבתי מלמד שהאדם שייך לעולם והוא חלק ממנו. (פסוקית מושא)

– השיעור המרכזי של החינוך הסביבתי הוא הרעיון שהאדם שייך לעולם והוא חלק ממנו. (פסוקית לוואי)

11.

נושא

נושא

(1) אין להתנהגות זו אח ורע בקרב החיות.

נושא   נושא (מורחב)

(2) אין העשייה של האדם יכולה להתנהל כמערכת עצמאית בלי התחשבות בטבע.

12. א. התחימה הנכונה : הצעה 2 (ר' להלן).

ב. תפקידי הפסוקיות :

פסוקית נושא

פסוקית מושא

מי שחושב שהחינוך הסביבתי הוא פשוט עוד תחום ידע בתכנית הלימודים, טועה.

ג. התפקיד התחבירי: החינוך הסביבתי – נושא ; תחום ידע – נושא ; בתכנית הלימודים – לוואי.

פרק שלישי: מערכת הצורות

הערה: במועד קיץ תשס"ד הוצאו מחומר הבחינה (במסגרת המיקוד) הגזרות עי"ו ועי"ע וגזרת המרובעים.

13. א. **מוֹרָה, הוֹרָאָה, תוֹרָה** – השורש המשותף: יר"י / יר"ה.
 ב. **מְצוּי, תְּמַצִּית, מְצוּיָה** – המילה היוצאת דופן: מְצוּיָה (השורש מצ"א). השורש המשותף לשתי המילים האחרות: מצ"י / מצ"ה.
 ג. **תְּכַלִּית, מְתַפְּלִים, יְכוּלִים** – המילה היוצאת דופן: יְכוּלִים (השורש יכ"ל). השורש המשותף לשתי המילים האחרות: כלי"י / כלי"ה.
 ד. **הוֹגָה, הַגְּיוֹן, הַגוּת** – השורש המשותף: הגי"ה / הגי"ה.
 ה. **יְצוּר, תוֹצְרֵת, לְהוֹצִיר** – השורש המשותף: יצ"ר.

14. א.

הבניין	השורש	הפועל
הופעל	עלי"י / עלי"ה	(1) ההצעות יַעֲלוּ...
הפעיל		(2) התכניות... יַעֲלוּ את המודעות...
קל		(3) התלמידים יַעֲלוּ לכיתה י"ב.

- ב. "יַעֲלוּ את שיטות הלימוד ותגיעו להישגים טובים!"
 השורש – יע"ל; הבניין – פיעל; הזמן (דרך) – ציווי; הגוף – נוכחים.

15. א.

	(1) הנַעֲשֶׂה... הוא השיעור האמתי	(2) נַעֲשֶׂה כמיטב יכולתנו
הבניין	נפעל	קל
הזמן	הווה	עתיד
הגוף	יחיד	מדברים

- ב. **יְרוּק** בית הספר; **הוֹרָקָה** של עלי העצים.
 (1) **יְרוּק** – יר"ק, בניין פיעל; **הוֹרָקָה** – יר"ק, בניין הפעיל.
 (2) **יְרוּק** – הפיכה של מקום לירוק במובן של ידידותי לסביבה, שאינו פוגע בסביבה ושאינו מזיק לה; פעילות למען איכות הסביבה במקום מסוים.

הערות להוראה לסעיף ב:

1. המילה **יָרוּק** שנודמנה במאמר מדגימה יפה את האפשרות לקשור בין צורה למשמעות. מדובר במילה "חדשה" שאפשר לפענחה בעזרת ההקשר ובעזרת הניתוח הצורני שלה.
2. בהוראה מוטב לנסח את השאלה כך: הסבירו מה המשותף לשני שמות הפעולה **יָרוּק** והוֹרָקָה ובמה הם שונים זה מזה – מבחינת המשמעות. לפנינו שני שמות פעולה הגזורים משם הצבע **יָרוּק** ומביעים גרימה – הפיכת דבר לירוק. ההבדל בין שני שמות הפעולה הוא המשמעות של המילה 'ירוק' – במילה **הוֹרָקָה** המשמעות היא כפשוטה – צבע ירוק, ואילו במילה **יָרוּק** המשמעות מושאלת: ירוק פירושו ידידותי לסביבה, פועל למען איכות הסביבה, נמנע מפגיעה באיכות הסביבה.

16. א. צורת העתיד של הפועל **חָסַר**: **יִחָסֵר**.

- ב. (1) לְהוֹסִיף – הפעיל;
- (2) יוֹסֵפוּ – הופעל;
- (3) יִתְוַסְפוּ – התפעל;
- (4) יִנָּסְפוּ – נפעל.

ג. הצורות התקינות:

- (1) משתתפים רבים **נִכְחוּ** באירוע.
- (2) התעשייה **מְנַהֶלֶת** תוך שמירה קפדנית על איכות הסביבה.

17. א. (1) פְּסָלָה, נִשְׁרָתָה, נִסְרָתָה, יִכְלָתָה

השם היוצא דופן: **יִכְלָתָה**.

המשמעות המשותפת לשאר השמות: עודפי חומר לא רצויים, לא נחוצים.

(2) מִשְׁבֵּר, מְגַבֵּר, מְכַבֵּשׁ, מְעַדֵּר

השם היוצא דופן: **מִשְׁבֵּר**.

המשמעות המשותפת לשאר השמות: כלים ומכשירים.

ב. צְמַחְיָה, גוֹפְיָה, מְצַחְיָה, כְּתַפְיָה

השם היוצא דופן: **צְמַחְיָה**.

המשמעות המשותפת לשאר השמות: פריטי לבוש.

18. א. (1) אֶרֶחַ, צֶרֶף, טֹבַע, יָפִי

השם היוצא דופן: **טֹבַע**.

הסבר: השם 'טבע' יצוק במשקל קָטַל; שאר השמות במשקל קָטַל.

(2) מַעֲנֵק, מַגֵּן, מוֹצֵא, מוֹגֵן

השם היוצא דופן: מַזְגָן.

הסבר: השם 'מוזגן' יצוק במשקל קִטְלָן; שאר השמות במשקל מִקְטָל.

ב. (1) כְּמוֹת, טְעוֹת, שְׁטוֹת, חֲזוֹת

השם היוצא דופן: כְּמוֹת.

הסבר: השם 'כמות' נוצר בדרך התצורה בסיס + צורן סופי: כְּמָה + וֹת; שאר השמות נוצרו בדרך התצורה שורש ומשקל.

(2) גָּלִיוֹן, עֲלִיוֹן, חֶסְרוֹן, מַעֲרָכוֹן

השם היוצא דופן: מַעֲרָכוֹן.

הסבר: השם 'מערכון' נוצר בדרך התצורה בסיס + צורן: מַעֲרָכָה + וֹן; שאר השמות נוצרו בדרך התצורה שורש ומשקל.

19. א. חֶלְקִיק, יִרְקָרֵק, קִמְצוֹץ, גִּרְעִינוֹן

(1) המשמעות המשותפת – הקטנה.

(2) השם היוצא דופן: גִּרְעִינוֹן – נוצר בדרך התצורה בסיס + צורן: גִּרְעִין +

סוֹן. שאר השמות נוצרו בדרך התצורה שורש ומשקל (בשלושת המשקלים

– קִטְלִיל, קִטְלֵטֵל, קִטְלוּל – יש הכפלה של עיצור או שניים של השורש).

הערה להוראה

שאלה זו מזמנת עיסוק בדרכי ההקטנה גם מן ההיבט של אוצר המילים והמשמעים. למשל:

– אפשר להרחיב את היריעה למילים מגזרת ע"ו וע"ע, כמו דָּגִיג, קָרִיר, גוֹפִיף, שנוצרו בדרך התצורה של שורש ומשקל, או כְּפִית, שְׁקִית שנוצרו בדרך התצורה של בסיס וצורן.

– אפשר להראות שמונחים ביולוגיים דוגמת רֶשֶׁתִית, בִּיצִית נוצרו על דרך ההקטנה. – אפשר לדון בשאלה אם מילים כגון חֶלְקֵלֵק, שְׁמִנְנִי, חֶלְשֵׁלוֹשׁ, יִפְיוֹף, מביעות הקטנה או הגברה של התכונה. מעניין לבדוק עם התלמידים מה תחושת הלשון שלהם ולהשוות להגדרות במילונים.

– אפשר לעיין בדוגמאות נוספות של מילים במשקל קִטְלֵטֵל, קִטְלִיל (שְׁבָרִיר), קִטְלוּל (לְחֻשׁוּשִׁים, רְחֻשׁוּשִׁים, נְכֻלוּלִים, קִמְטוּטִים). האם מילים כגון פֶּעֶלוּל, לְהֻטוּט מביעות הקטנה?

ב. הצורות התקינות: חֶשְׁמֵלָאִי; מִשְׁתָּלָה.

שאלות נוספות (לדגם 1)

תחביר

I. סדרת שאלות על פסקה ב (שאלות 1-3)

1. לפניכם המשפט הראשון והמשפט האחרון של פסקה ב:
- (1) למה חותרים כשמדברים על חינוך סביבתי, ובמה הוא שונה כל כך מהקיים?
- (2) השאלה היא אפוא מה חסר בחינוך היום, ומה נדרש כדי ליצור דור נבון, ולא רק דור יודע.
- א. נתחו את המשפטים:
- ציינו את סוגו התחבירי של כל משפט.
  - במשפט איחוי תחמו את האיברים וציינו את סוגם התחבירי; במשפט מורכב תחמו את הפסוקית או הפסוקיות וציינו את סוגן התחבירי ואת תפקידן התחבירי.
  - ציינו את התפקיד התחבירי של המילים המסומנות בקו.
- ב. (1) ציינו מה המשותף לשני המשפטים ומה השונה ביניהם מבחינת המבנה הרטורי.
- (2) המירו את משפט 1 למבנה של משפט 2, ואת משפט 2 למבנה של משפט 1 (השמיטו את המילה 'אפוא').
- (3) הסבירו מה היתרון בפתיחת הפסקה במבנה המקורי לעומת פתיחתה במבנה שיצרתם בשאלה 2.
- (4) הסבירו מה משמעה של המילה 'אפוא' (משפט 2) בהקשרה בפסקה.

רמזי תשובות לשאלה 1

- א. ניתוח:
- (1) למה חותרים כשמדברים על חינוך סביבתי, ובמה הוא שונה כל כך מהקיים? משפט איחוי; איבר א (למה – סביבתי) מורכב בעל פסוקית תיאור; איבר ב – פשוט. במה – מושא; מהקיים – מושא.
- (2) השאלה היא אפוא מה חסר בחינוך היום, ומה נדרש כדי ליצור דור נבון, ולא רק דור יודע.

משפט מורכב בעל פסוקית נשוא (מה – יודע); הפסוקית משפט איחוי; איבר א (מה) – היום (פשוט; איבר ב (ומה – יודע) מורכב בעל פסוקית תיאור מצומצמת (כדי – יודע); הפסוקית משפט כולל (מושא). היא – אוגד; מה – נושא.

- ב. (1) המשותף: שני המשפטים מציגים שאלות. השונה: במשפט הראשון השאלות באות במבנה של "דיבור ישיר", ואילו במשפט השני השאלות באות במבנה עקיף.
- (2) המרת משפט 1: השאלה היא למה חותרים כשמדברים על חינוך סביבתי, ובמה הוא שונה כל כך מהקיים.
- המרת משפט 2: מה חסר בחינוך היום, ומה נדרש כדי ליצור דור נבון, ולא רק דור יודע?
- (3) היתרון בפתיחת הפסקה במבנה המקורי – הצבת שאלה מפורשת ועל ידי כך הפעלה של הקורא.
- (4) המילה 'אפוא' (משפט 2) מציינת מסקנה. משפט 2 מסכם את הפסקה והוא נובע מכל האמור בה, ובעיקר מסופה.

2. (1) הוגה הדעות דוד אור טוען כי אין אנו זקוקים לסתם עוד ידע.
- (2) הדור שלנו הוא מן הידענים שהאנושות הכירה, וזה לא מנע את המשבר הסביבתי. (שורות 7-8)

א. (1) בחרו באפשרות המתאימה: היחס הלוגי בין משפט 1 למשפט 2 – בעיה ופתרון / סיבה ותוצאה / רעיון והסתייגות ממנו / טענה והוכחתה / הכללה ופירוט.

(2) כתבו קישור מפורש בין שני המשפטים שיביע את היחס הלוגי שקבעתם בסעיף 1.

ב. במשפט 2 באה וי"ו החיבור בין שני חלקי המשפט. המירו אותה במילת קישור שתביע במפורש את היחס הלוגי שבין שני חלקי המשפט.

- ג. במשפט 1 נמסרים דברים בשם אומרם. (ר' גם להלן שאלה 6.)
לפניכם שלושה מבנים תחביריים למסירת דברים בשם אומרם:
– משפט מורכב בעל פסוקית מושא בדיבור ישיר;
– משפט מורכב בעל פסוקית מושא בדיבור עקיף;
– משפט בעל הסגר (בהסגר מצוין הדובר).
(1) ציינו איזה מן המבנים משמש במשפט הנתון.
(2) נסחו את המשפט מחדש פעמיים – בשני המבנים האחרים.

רמזי תשובות לשאלה 2

- א. (1) היחס הלוגי בין משפט 1 למשפט 2 – טענה והוכחתה.
(2) דוגמאות לקישור מפורש: עובדה היא; ההוכחה היא; ואכן.
ב. מילת קישור המביעה במפורש את היחס הלוגי שבין שני חלקי משפט 2: אבל.
ג.⁶ (1) המבנה המשמש במשפט 1: משפט מורכב בעל פסוקית מושא בדיבור עקיף.
(2) ניסוח מחדש:
פסוקית מושא בדיבור ישיר: הוגה הדעות דוד אור טוען: אין אנו זקוקים לסתם עוד ידע.
משפט בעל הסגר: לטענת הוגה הדעות דוד אור, אין אנו זקוקים לסתם עוד ידע.

3. אפשר אפילו לטעון שזה מה שגרם למשבר או תרם לו רבות. (שורות 8-9)

- א. נתחו את המשפט:
– ציינו את סוגו התחבירי;
– תחמו את חלקיו (פסוקיות במשפט מורכב, איברים במשפט איחוי) וציינו את תפקידיהם ואת סוגם התחבירי;
– קבעו את הנושא והנשוא של כל חלק.
ב. נסחו את המשפט מחדש תוך המרת האזכור "זה" באזכור מפורש.

רמזי תשובות לשאלה 3

- א. משפט מורכב בעל פסוקית מושא (שזה – רבות); פסוקית המושא היא משפט מורכב בעל פסוקית נשוא (מה – רבות), שהיא משפט כולל (נשוא).

פסוקית מושא

נשוא	נושא	נו'	פסוקית נשוא
			נש'
			(נו'+נש')

אפשר אפילו לטעון שזה מה שגרם למשבר או תרם לו רבות.

- ב. אפשר אפילו לטעון שהידע הרב גרם למשבר...
או: אפשר אפילו לטעון שהידענות של הדור שלנו גרמה למשבר...

⁶ ר' "השחבור וההבנה וההבעה – הצעות מעשיות לשילוב", איגרת מידע ל"ט (חורף תשנ"ד), הסעיף "מסירת דברים בשם אומרם – כל הדרכים", עמ' 9-11; "תחביר ושחבור בשאלוני ידיעת הלשון, קיץ תשנ"ח, הערות ולקחים", איגרת מידע מ"ו (סתיו תשנ"ט), עמ' 151-153. (שני המאמרים גם באתר האינטרנט "תכנית הלימודים בעברית" בפרק "תחביר", הרחבות).

II. שאלות שונות (שאלות 4-6)

4. כל ילד רואה את הסתירה ויודע שהנעשה ולא הנאמר הוא השיעור האמתי. (ש' 15)
- א. נתחו את המשפט ניתוח מלא.
- ב. נסחו את המשפט מחדש תוך המרה של המילים "הנעשה", "הנאמר" בפסוקיות שיביעו את אותו התוכן (על סמך ההקשר).

רמזי תשובות לשאלה 4

- א. ניתוח המשפט:
- אפשרות א: משפט איחוי; איבר א (כל – הסתירה) פשוט; איבר ב (יודע – האמת) מורכב בעל פסוקית מושא (שהנעשה – האמת). הפסוקית משפט כולל (נושא).
- אפשרות ב: משפט פשוט בעל חלק כולל (נושא) ופסוקית מושא (כנ"ל).
- ב. דוגמאות להמרה:
- כל ילד ... יודע שמה שהמורים עושים ולא מה שהם אומרים הוא השיעור האמתי.
- כל ילד ... יודע שמה שנעשה ולא מה שנאמר הוא השיעור האמתי.
- כל ילד ... יודע שמה שנעשה בבית הספר ולא מה שנאמר בו הוא השיעור האמתי.

5. א. במשפטים שלפניכם המילה יש משמשת נשוא, ובכל אחד סומנו שני צירופים בקו.

ציינו בכל משפט את הצירוף שהוא נושא המשפט ואת התפקיד התחבירי של הצירוף האחר.

(1) יש צורך דחוף בשינוי רדיקלי באורחות חיינו. (שורה 2)

(2) לכל ילד יש מדד פנימי ל"חנטריש". (שורה 12)

(3) בעולם וגם בישראל יש תנועה הפועלת ל"יירוק ביה"ס". (שורה 28-29)

(4) יש בעשייה הזאת קביעה ערכית... (שורה 34)

- ב. כל אחד משני משפטים הבאים מכיל פסוקית שהנשוא שלה הוא יש.
- (5) החינוך הסביבתי אינו עוד תחום ידע שיש להוסיפו לתכנית הלימודים.

(ע"פ שורה 6)

(6) באוברלין הגיעו למסקנה שיש לשנות כיוון. (שורה 21)

- (1) מה התפקיד התחבירי של שתי הפסוקיות?
- (2) ציינו את הנושא התחבירי בכל אחת מן הפסוקיות.
- (3) המירו את המילה "יש" במילה אחרת שתביע את אותה המשמעות.
- (4) הסבירו את ההבדל בין המשמעות של המילה יש במשפטים שבסעיף ב למשמעות שלה במשפטים שבסעיף א.

רמזי תשובות לשאלה 5

- א.
- (1) **יש צורך דחוף בשינוי רדיקלי באורחות חיינו.**
נושא   לוואי
- (2) **לכל ילד יש מדד פנימי ל"חנטריש".**
מושא   נושא
- (3) **בעולם וגם בישראל יש תנועה הפועלת ל"יירוק ביה"ס".**
נושא   תיאור
- (4) **יש בעשייה הזאת קביעה ערכית.**
מושא   נושא
- ב.
- (1) התפקיד התחבירי של שתי הפסוקות – לוואי.
- (2) הנושא במשפט 5 – "להוסיפו" (למעשה: פסוקית נושא מצומצמת: "להוסיפו לתכנית הלימודים);
- (3) הנושא במשפט 6 – "לשנות" (למעשה: פסוקית נושא מצומצמת: "לשנות כיוון").
דוגמאות להמרה:
- משפט 5: החינוך הסביבתי אינו עוד תחום ידע שצריך להוסיפו לתכנית הלימודים.
משפט 6: באוברלין הגיעו למסקנה שחייבים לשנות כיוון.
- (4) משמעות המילה **יש**: במשפטים שבסעיף א היא מציינת קיומו של דבר, ואילו במשפטים שבסעיף ב – כאשר הנושא הוא שם פועל יש לה משמעות מודלית: צריך, חובה.

6. לפניכם משפטים אחדים שיש בהם דברים בשם אומרם (רי לעיל שאלה ג2):
- (1) הוגה הדעות דוד אור טוען כי אין אנו זקוקים לסתם עוד ידע. (שורה 7)
- (2) לדעת מבקר התרבות ניל פוסטמן, לכל ילד יש מדד פנימי ל"חנטריש". (ש' 12)
- (3) כפי שדוד אור טוען, הקביעה הערכית הזאת אינה ניטרלית, ולכן היא צריכה להיות חשופה לביקורת. (על פי שורות 44-45)
- א. ציינו בכל משפט מה המעמד התחבירי של החלק המציין את הדובר, ומה המעמד התחבירי של החלק שבו מובאים דברי הדובר. היעזרו ברשימה הזאת:
- חלק עיקרי במשפט מורכב; פסוקית; הסגר; נושא המשפט העיקרי.
- ב. כתבו כל אחד מן המשפטים במבנה תחבירי אחר – מתוך המבנים הנתונים בשלושת המשפטים.

רמזי תשובות לשאלה 6

- א.
- (1) החלק המציין את הדובר – חלק עיקרי במשפט מורכב; החלק המביא את הדברים – פסוקית מושא.
- (2) החלק המציין את הדובר – הסגר; החלק המביא את הדברים – המשפט העיקרי.

(3) החלק המציין את הדובר – הסגר (פסוקית);
החלק המביא את הדברים – המשפט העיקרי.

ב. דוגמאות להמרות:

- (1) לדעת הוגה הדעות דוד אור, אין אנו זקוקים לסתם עוד ידע.
- (2) כפי שטוען מבקר התרבות ניל פוסטמן, לכל ילד יש מדד פנימי ל"חנטריש".
- (3) דוד אור טוען כי הקביעה הערכית הזאת אינה ניטרלית...

הערה להוראה: אפשר להציע מבנים נוספים של מסירת דברים בשם אומרם, כגון "טענתו של... היא כי..." או מבנה של דיבור ישיר. יש מקום לדון בשאלה אם רק עניין סגנוני גרם לאי-השימוש במבנים האחרים או סיבה מהותית יותר (דיבור ישיר, למשל, מתאים יותר כאשר רוצים לשוות לדברים אותנטיות או כאשר לכותב יש איזו הסתייגות מהם, או כאשר באמת מדובר בציטוט. המבנה "טענתו של... היא כי..." מתאים יותר לאחר אזכור קודם של הדובר).

III. שאלות על פסקה ח (שאלות 7-8)

7. פליטת גזים לאוויר, זיהום המים, ניצול משאבים מתִפְּלִים, ייצור פסולת ללא מוצא, גידול בטור גאומטרי של הצריכה – כל אלה מתנהלים כאילו לזלזול של האדם בעולם אין השלכות על חייו. (על פי שורות 49-51)

א. (1) זהו במשפט חלק כולל ותמורה, וציינו מה תפקידו התחבירי של החלק הכולל.

(2) כתבו את המשפט מחדש כך שהחלק הכולל יהיה תמורה של ביטוי מכליל (השמיטו את הביטוי המכליל הקיים).

(3) הביאו נימוק לבניית המשפט במבנה הנתון: חלק כולל ואחר כך תמורה (מסכמת).

ב. המילים "כאילו לזלזול של האדם בעולם אין השלכות על חייו" הן פסוקית.

(1) מה התפקיד התחבירי של הפסוקית?

(2) קבעו את הנושא והנשוא בפסוקית זו, וציינו את התפקידים של שאר החלקים בה.

רמזי תשובות לשאלה 7

א. (1) חלק כולל: "פליטת – הצריכה", תמורה: "כל אלה". תפקיד החלק הכולל: נושא.

(2) דוגמאות להמרה:

– פעולות כגון פליטת גזים לאוויר, זיהום המים, ניצול משאבים מתִפְּלִים, ייצור פסולת ללא מוצא, גידול בטור גאומטרי של הצריכה, מתנהלות...

– פעולות הפוגעות בסביבה – פליטת גזים לאוויר, זיהום המים, ניצול משאבים מתכלים, ייצור פסולת ללא מוצא, גידול בטור גאומטרי של הצריכה – מתנהלות...
 (3) מכיוון שהרשימה ארוכה, הביטוי הכולל לאחר הרשימה מקל על הקורא לעקוב אחר התנהלות המשפט.

- ב. (1) התפקיד התחבירי של הפסוקית – תיאור.
 (2) חלקי הפסוקית:

נושא	מושא
לוואי	לוואי נש

כאילו לזלזול של האדם בעולם אין השלכות על חייו

8. לפניכם משפט מפסקה ח:

על אף היציבות המדהימה של המערכות האקולוגיות תומכות החיים,

כשאנו מתעלמים לגמרי מתלותנו בהן, אנו מסכנים אותן ובעקבות זאת גם את עצמנו. (שורות 52-54)

- א. (1) ציינו את התפקיד התחבירי של החלק הראשון (המסומן בקו).
 (2) אם החלק הוא פסוקית המירו אותו לחלק פשוט, ואם הוא חלק פשוט המירו אותו לפסוקית.
 ב. (1) מה התפקיד התחבירי של החלק השני (המסומן בקו)?
 (2) המירו אותו לפסוקית תיאור תנאי (אם...), ושנו כל מה שדורש שינוי.
 (3) מדוע לדעתכם הכותב לא בחר לנסח את החלק הזה כפסוקית תנאי?
 ג. (1) במשפט יש חלק כולל. זהו אותו וציינו את תפקידו התחבירי.
 (2) כנמענים של המאמר, מה לדעתכם חשוב יותר – הפריט הראשון או הפריט השני בחלק הכולל?

רמזי תשובות לשאלה 8

- א. (1) התפקיד התחבירי של החלק הראשון – תיאור.
 (2) המרה לפסוקית: אף על פי שהמערכות האקולוגיות תומכות החיים יציבות מאוד / יציבות להדהים...
 ב. (1) התפקיד התחבירי של החלק השני – פסוקית תיאור.
 (2) המרה לפסוקית תיאור תנאי: אם נתעלם לגמרי מתלותנו בהן...
 (3) פסוקית התנאי יוצאת מתוך הנחה שעדיין לא נעשה המעשה, ואילו לדעת הכותב המעשה כבר נעשה, כלומר ההתעלמות מתרחשת כבר עתה.
 ג. (1) "אנו מסכנים אותן ובעקבות זאת גם את עצמנו" – התפקיד התחבירי מושא.
 (2) נראה שהכותב סבור שמבחינת הקוראים החלק השני "את עצמנו" הוא העיקר.

9. תקינות תחבירית

לפניכם משפט על פי המאמר (פסקה ד) ובו שני שיבושים תחביריים :
הבניין החדש יפתח ולא יזיק למגוון הביולוגי על ידי שימור ושחזור המערכות האקולוגיות הטבעיות במקום.
א. ציינו מה הם שני השיבושים והסבירו אותם.
ב. נסחו מחדש משפט תקין.

רמזי תשובות לשאלה 9

השיבושים :

- (1) "יפתח ולא יזיק למגוון הביולוגי" - מילת היחס ל לא מתאימה לפועל **יפתח**.
  - (2) "שימור ושחזור המערכות האקולוגיות" - שני נסמכים לסומך אחד.
- ניסוח תקין : הבניין החדש יפתח את המגוון הביולוגי ולא יזיק לו על ידי שימור ושחזור של המערכות האקולוגיות הטבעיות במקום.

10. תקינות תחבירית

לפניכם משפט מתוך חיבור שכתב תלמיד בנושא איכות הסביבה.⁷ המשפט ארוך ומסורבל. כתבו אותו מחדש וחלקו אותו למשפטים קצרים יותר. הקפידו על פיסוק מתאים :

"בברזיל ממשיכים עדיין לכרות את יערות הגשם וידוע שהצמחים ביערות האלה מייצרים את החמצן של העולם והן הריאות של כדור הארץ כי בפוטוסינתזה הן משתמשים בפחמן הדו-חמצני והופכים אותו לחמצן ואז אם כורתים אותם אין מי שיעשו את עבודת חילוף הגזים וכך אם יש יותר מדי פחמן דו-חמצני באוויר והוא נמצא ועולה לשכבות הגבוהות באטמוספירה הוא מונע מקרני השמש לצאת מכדור הארץ והן חוזרות לקרקע ואז יש את אפקט החממה, הקרקע מתחממת וגם האוקיינוסים וזה משפיע על מזג האוויר יש יותר סופות טורנדו והוריקן בארה"ב ובחלק השני של כדור הארץ יש בצורות וגם בגלל אפקט החממה קרחונים נמסים ועלולה להיות הצפה של שליש מכדור הארץ במי האוקיינוסים."

⁷ לקוח מתוך חיבור שכתב נבחן בשאלון "חיבור עברי", מועד קיץ תשנ"ח, בנושא "לקראת עולם המאה ה-21, התחזית שלי". החיבור פורסם באיגרת מידע מ"ו (סתיו תשנ"ט), עמ' 143.

מערכת הצורות

11. (חלופה לשאלה 13 בשאלון)
באילו שורות (שתיים) שלהלן שתי המילים (המנוקדות) הן באותה הגזרה:
– הוֹגֵה דְעוֹת (שורה 7)
– לְהַטִּיף מוֹסֵר (שורה 13)
– לְשָׁנוֹת כּוֹן (שורה 18)
– צִדֵּי הַדֶּף (שורה 31)
– נֶצֶב מַעַל לְחֻקָּיו (שורה 55)
– מוֹרָה לַחַיִּים
– תְּשׁוּבָה נְפוּצָה

הפעל

12. שני הפעלים המודגשים שלהלן נוצרו משורש תנייני. בחרו אחד מהם והסבירו את דרך ההיווצרות של השורש.
– זה מה שגרם למשבר או תַּרְם לו רבות (שורה 9)
– כשמורה מִתְחִיל להטיף מוסר... (שורה 12)
13. לפניכם שלושה פעלים ושם פעולה אחד בעלי שורשים מרובעים (מפסקה ד).
הסבירו את דרך היווצרותו של כל אחד מן השורשים:
– בניין שִׁמְחִיזְר את כל המים האפורים (שורה 22);
– שְׁחִזוֹר של המערכות האקולוגיות (שורה 23);
– חומר שידוע כמְסַרְטֵן (שורה 24);
– הבניין יִתְכַנֵּן כך שתהיה אפשרות לשימוש חוזר בחומרים (שורה 24).
14. מילה מרכזית במאמר היא המילה סְבִיבָה.
א. לפניכם חמישה פעלים מן השורש של מילה זו.
– הדיון נֶסֶב על שאלת המשבר הסביבתי.
– תשומת לבם של הקוראים הוֹסְבָה לשאלת החינוך הסביבתי.
– הטרקטורון סֵב על עקביו לאחר שִׁהֶסֶב נזק לשמורה.
– אל תִּסְתַּבְּבוּ באזור הזה.

קבעו את הבניין של כל פועל, והסבירו איך הוא קשור מבחינת המשמעות לשורש.

- ב. לפניכם שני פעלים בתוך משפטים :
- הוא סוֹבֵב את הפקק של הבקבוק.
  - כדור הארץ סוֹבֵב סביב צירו.
- בחרו את התשובה הנכונה ונמקנו את בחירתכם :
- שני הפעלים שונים זה מזה –
  - בשורש / בבניין / בזמן / בגוף.

15. לפניכם שתי צורות פועל השוות בניקודן :
- נָבֹן (שורה 11) ;
  - יָכוֹל (על פי שורה 17 : "כביכול").
- בחרו בתשובה הנכונה ונמקנו את בחירתכם :
- צורות הפועל הללו שונות זו מזו –
  - בגזרה ובבניין / בבניין ובזמן / בזמן ובגוף / בגוף ובגזרה.

השם

16. דרושה תְּבוּנָה ולא רק יָדַע, וזו מְשִׁימָה חינוכית שונה בתְּכָלִית. (שורה 9)
- בחרו באפשרות הנכונה ונמקנו את בחירתכם :
- ארבעת השמות (המודגשים) הם מאותה הגזרה ;
  - ארבעת השמות הם מארבע גזרות שונות ;
  - ארבעת השמות משלוש גזרות שונות ;
  - ארבעת השמות משתי גזרות שונות.
17. – זה עשור טוענים מדענים חשובים בעולם כי... (שורה 1)
- הדור שלנו הוא מן הידענים שהאנושות הכירה. (שורה 7-8)
  - עבודתם של המידענים דומה לעבודת הספרן, אלא שהם עוסקים לא רק בספרים אלא גם במאגרי מידע ממוחשבים ובחיפוש מידע באינטרנט.
- הסבירו את דרך התצורה של השמות מִדְעוֹן, יָדְעוֹן, מִידְעוֹן, ועמדו על הקשר ועל ההבדל במשמעות בין שלוש המילים (היעזרו במילונים).

רמזי תשובות לשאלה 17

מִדְעָן – מִדְעָ + סָן ;
יְדָעָן – יד"ע + משקל קִטְלָן (אפשר גם : יְדַע + סָן) ;
מִיְדָעָן – מִיְדָעָ + סָן.
שלוש המילים קשורות לשורש יד"ע, ושלושתן מציינות תכונה או עיסוק. הן שונות זו מזו במשמעות כפי שמִדְעָ, מִיְדָעָ והפועל יְדַע (או השם יְדַע) שונים זה מזה. המִדְעָן עוסק במדע, כלומר במחקר מקצועי של תחום ידע אקדמי, המִיְדָעָן עוסק באיסוף מידע (אינפורמציה), והיְדַעָן יודע דברים רבים בתחום מסוים או בתחומים הרבה.

18. לפי הִרְאָיָה של החינוך הסביבתי, זו יְהִרָה וְטַפְשֹׁת להתחשב רק בייחודו של האדם, ולהתעלם מִמְגִּבְלוֹתָיו כחלק מהעולם הנושם, החי והמת. (שורה 45-47)
א. איזה מן השמות המודגשים יוצא דופן מבחינת דרך התצורה?
ב. הסבירו את דרך התצורה של השם הזה.

19. טְעוֹת (שורה 5), שְׁטוּיוֹת (שורה 13), תְּלוֹת (שורה 53).
א. מה המשותף לשלושת השמות?
ב. איזה מהם יוצא דופן מבחינת התצורה? הסבירו את תשובתכם.

רמזי תשובות לשאלה 19

א. שלושת השמות מגזרת ל"י ושלושתם מסתיימים ב-ות.
ב. השם היוצא דופן טְעוֹת. שני השמות האחרים מנוקדים בשווא בהברתם הראשונה: שְׁטוֹת, תְּלוֹת.

20. קבעו מה הצורה התקינה בכל סעיף.
א. מִדְדָּ (שורה 12) – צורת הרבים היא: מִדְדִּים / מְדַדִּים.
ב. מְשַׁאֲבִים מתכילים (שורה 49) – צורת היחיד היא: מְשַׁאֲבָּ / מְשַׁאֲבָּב.
ג. ועל הִלְצִיבוֹת / הִלְצִיבוֹת המדהימה... (שורה 52)

הערות להוראה לשאלה 20

א. המילה מִדְדָּ שקולה במשקל קָטֹל. המשקל מוכר בעיקר כמצוין בעלי מקצוע, ואולם הוא משמש גם למכשירים, כגון וְסָת, סִפָּק.
ב. מילים דומות לִמְשַׁאֲבָּב: עִקְרָב, מְשַׁלָּב. יש להדגיש שהבייט לא יכולה להיות דגושה בסוף המילה.
ג. שם התואר יְצִיב שקול במשקל קָטֹל המצוין בעיקר תוארי חוזק, כגון כְּבִיר, אֲדִיר.

דגם 2

לשונם של יהודים

השאלון

קרא את המאמר והשב על השאלות לפי ההוראות בפרקים שאחריו.

לשונם של יהודים⁸

שמואל שניצר⁹

- פסקה א
- ליהודים יש סגנון דיבור משלהם, ייחודי מאוד ומושרש בעברם. הם מזכירים את גילו של אדם ומוסיפים "עד מאה ועשרים". הם מדברים על אסון או על מחלה וממהרים לציין "לא עלינו". כאשר הם משיבים על שאלה לשלומם (אם הכול כשורה, הבריאות טובה והפרנסה מצויה), יאמרו "בלי עין הרע". הם מזכירים את הנפטר ואומרים "עליו השלום" או "זיכרונו לברכה", ואם עליהם להזכיר בנשימה אחת מתים ואנשים חיים, יאמרו על החי "יידל לחיים ארוכים". אם הבטחה היא היוצאת מפייהם, יוסיפו "בלי נדר".
- פסקה ב
- לא מעט מן הניבים האלה שאול מספרי התפילה, משפת החכמים או מלשון המקרא. יהודי "מבלבל את היוצרות", כאשר אינו מבחין בין פיוטי החג שחל בשבת והפיוטים הנהוגים ביום חול – אבל גם כאשר הוא נכשל בשיבוש בכל תחום אחר; הוא מתבונן בדבר שאינו נהיר לו "כתרנגול בבני אדם"; כאשר הוא מתייסר בייסורים קשים, הוא עובר "שבעה מדורי גיהנום"; הוא נשבע ב"נקיטת חפץ"; הוא מתחייב ב"תקיעת כף"; אם יושרו נעלה מכל ספק, הוא "נקי כפיים"; הוא ניגש למשימה קשה "בדחילו ורחימו", והוא מקווה שיצליח בה "בעזרת השם".
- 15
- * * *
- פסקה ג
- אינני סבור ששימושי הלשון היהודיים השגורים בפי העם מדורי-דורות הם בכל המקרים ולגבי כל בני האדם ביטוי של אמונות מושרשות. חלק מן הניבים האלה שייכים לתחום הפולקלור ולא דווקא לתחום האמונה הצרופה. אולי יש בכך כדי להסביר למה כל כך הרבה אנשים שאינם מצטיינים בהקפדה על קיום מצוות, ואפילו אומר להם שכלם שאין אדם יכול להשפיע על גורל הזולת או להמיט עליו מזל רע או מחלה באמצעות מבט בלבד – הביטוי "בלי עין הרע" נשאר שגור בפיהם גם בדור השכלתני הזה, על כל צרה שלא תבוא.
- פסקה ד
- המיליטנטים השכלתניים, הנלחמים בכל תופעה שניתן לראות בה צל-צלה של הטפה לאמונה, מתעלמים מן העובדה שאנו חיים בדור שבו האמונה נתמעטה,

⁸ המאמר נדפס בעיתון מעריב ב-2 באוקטובר 1987, והובא בספר **דברים ככתבם**, עמ' 23, בהשמטות קלות.

⁹ שמואל שניצר ז"ל היה עיתונאי ואף שימש עורך העיתון מעריב.

- 25 אבל האמונה התפלה דווקא משגשגת: מי שאיננו גורס שהוא זקוק לחסדי שמים, נושא בכל זאת את עיניו אל השמים כדי לבדוק מה אומר ההורוסקופ שלו לגבי יום מסוים או שבוע מסוים, ואוזנו כרויה לשמוע מה מנבאים האסטרוולוגים לשנה החדשה (לא היהודית כי אם האזרחית דווקא); יש מי שמאמין בימים ממוזלים; יש מי שירא חתולים שחורים; יש מי שהצירוף יום שישי ו-13 בחודש מטיל עליו אימה ומשתק את יוזמותיו.
- 30 פסקה ה אולי אין כאן אמונה שלמה, אבל מקצת אמונה יש כאן. ומקצת אמונה די בה כדי שאדם רציונלי מאוד יזדקק לנוסחאות מגיות, שאולי יש בהן ממש ואולי רק קצף הן. האדם הוא יצור מפוחד, חשוף לסכנות ולאסונות. אמירת "לא עלינו" אולי לא תמנע אסון מביתו, וברכת "עד מאה ועשרים" מן הסתם לא תשפיע על קצובת השנים של שום בר-תמותה, אך אם בדרך זו ניתן לרכוש קצת שלווה נפש, למה בעצם לא?
- פסקה ו אינני חושב שאי פעם אפשר יהיה לחנך את הציבור החילוני להקפיד על דיבור שאין בו שום אסוציאציות דתיות, שום התייחסות לריבוננו של עולם ושום רמיזה לאפשרות שאולי יש גורם סמוי ונעלה מבינתנו, שיש לו יד בגורלם של יחיד או של אומה.
- 40 * * *
- פסקה ז אדם חילוני איננו כותב בראש מכתביו "בעזרת השם" או "בס"ד". זו זכותו המלאה. אם הוא סבור שהוא יכול להסתדר בכוחות עצמו, דין הוא שיאחלו לו הצלחה. אני חושב שתהא זו שטות גמורה לנסות ולהכריחו לכתוב מה שאיננו רוצה ומה שאין לו משמעות בעיניו.
- פסקה ח 45 אך כלום אין תוקף לדברים אלה, גם כאשר אנו מבקשים לאסור על אדם דתי לקיים את מנהג אבותיו, וכאשר קובעים ששום מכתב רשמי של צה"ל לא יתנוססו עליו ראשי התיבות היהודיים "הנוראיים", אלא אם כן הוא נשלח על ידי הרבנות הצבאית? האם איסור כזה מתיישב עם כיבוד אמונתו של הזולת, עם השכל ועם חופש הביטוי?
- פסקה ט 50 על סמך מה אוסרים על אדם מאמין המשרת את ארצו במדים לתת ביטוי לעקרונות שלפיהם הוא חי? האם באמת פגיעתה של "בעזרת השם" באדם שאינו שומר מצוות היא כה קשה, שצריך להגן עליו מפני הטרואומה ולאסור מעשה המקובל על יהודים מדורי-דורות?
- פסקה י 55 צה"ל איננו של פלג זה או אחר של העם. אין הוא יכול לאכוף הישענות על עזרת השם על חיילים חילוניים, ואין הוא רשאי לאסור אותה על חיילים מאמינים ושומרי מצוות. מי שהחליט על האיסור הזה נהג בפזיזות. הוא שיווה לצבא העם דימוי של גוף הבוטח בפלדה, ושעוצם ידו חשוב בעיניו מן האמונה ומרוח האדם.

פרק ראשון: הבנה והבעה [50 נק']

ענה על כל השאלות 1 - 8.

חלק א: הבנה [20 נק']

1. א. במאמר שלושה חלקים. כתוב מה טוען הכותב בכל אחד מהחלקים בקצרה (עד שני משפטים). [6 נק']
ב. נסח את הטענה המרכזית של הכותב במילים שלך. [2 נק']
2. מהו "המאורע המניע" לכתיבת המאמר? בסס את דבריך על הכתוב. [2 נק']
3. אפשר לומר שהשדה הסמנטי השולט בחלק השני (פסקות ג-ו) בנוי סביב המילה **אמונה** במשמעה הדתי ובמשמע "אמונה תפלה".
רשום את המילים והציורופים מפסקות ג-ו השייכים לשדה הסמנטי של **אמונה** על שני משמעותיה; כְּלוּל גם מילים בעלות משמעות **מנוגדת** (בהקשר) ל"אמונה" ולמילים הקשורות אליה. [4 נק']
4. א. לפניך משפט מתוך הטקסט ובו מודגש ביטוי:
"אולי יש גורם סמוי ונעלה מבינתנו, שיש לו יד בגורלם של יחיד או של אומה." (שורה 39)
בחר את הפירוש המתאים ביותר של ביטוי זה מארבע האפשרויות האלה [נק'] אחת]: משפיע על / מתעלם מן / דן ב / קובע את.
ב. המר את הביטוי המודגש במשפט שלפניך במילה או מילים משלך [נק' אחת]:
"אם הוא סבור שהוא יכול להסתדר בכוחות עצמו, **דין הוא** שיאחלו לו הצלחה." (שורה 42)
ג. כתוב את הרעיון המובע במשפט שלפניך במילים שלך [2 נק']:
"הוא שיווה לצבא העם דימוי של גוף הבוטח בפלדה, ושעוצם ידו חשוב בעיניו מן האמונה ומרוח האדם." (שורה 56-58)
5. אחד האמצעים הרטוריים הבולטים במאמר הוא **שאלות "רטוריות"**. [2 נק']
א. בחר דוגמה אחת מהן, ונסח את השאלה כמשפט חיווי המביע את הטענה. [נק' אחת]
ב. הסבר את האפקט הרטורי של ניסוח המשפט כשאלה. [נק' אחת]

חלק ב: הבעה [20 נק']

6. בחר אחד משני הנושאים א או ב, וכתוב מאמר בהיקף של כעמוד וחצי [20 נק'].

א. חופש הביטוי וגבולותיו

חופש הביטוי הוא אחד הערכים המרכזיים של חברה דמוקרטית. במאמר הכותב מתייחס לפן אחד של ערך זה: "האם איסור כזה מתיישב עם כיבוד אמונתו של הזולת, עם השכל ועם חופש הביטוי?" (שורה 48-49) כתוב מאמר טיעון על חופש הביטוי וגבולותיו. הצג את חשיבותו של ערך זה ודון בגבולותיו. בסס את דבריך על דוגמאות מתחומים כגון החינוך, החברה והתרבות.

ב. אחידות מול ייחודיות

במסגרות שונות נדרש הפרט להתאים את עצמו לכללי התנהגות אחידים תוך ויתור על ייחודו. הצג את הבעיה ודון ביתרונות ובחסרונות של דרישה זו. בסס את דבריך על דוגמאות ממסגרות כגון בית הספר, הצבא, מקומות עבודה.

חלק ג: טקסטים מן המקורות [10 נקודות – 5 נקודות לכל שאלה]

7. "שֵׁשֶׁת יָמִים תַּעֲשֶׂה מַעֲשֵׂיךָ וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי תִשָּׁבֵת לְמַעַן יָנוּחַ שׁוֹרְךָ וְחֹמְרְךָ וַיִּנְפֹּשׂ בֶּן אֲמֹתֶךָ וְהִגֵּר" (שמות כג, יב).

המר את לשון הפסוק לעברית בת ימינו. בהמרה הקפד לשנות הן בתחום אוצר המילים הן בתחום המבנים – תחביר וצורה.

8. "מוֹצִיאִין אֶת הַתִּיבָה לְרְחוֹבָהּ שְׁלֹעִיר וְנוֹתְנִין אֶפֶר מִקְלָה עַל גְּבֵי הַתִּיבָה וּבְרֹאשׁ הַנְּשִׂיא וּבְרֹאשׁ אֵב בֵּית דִּין; וְכָל אֶחָד וְאֶחָד נוֹטֵל וְנוֹתֵן בְּרֹאשׁוֹ" (משנת תענית ב, א).

א. פרש את המילה "תיבה" בהקשרה במשנה.

ב. הסבר את ההבדלים בין הצירוף רחוב העיר לצירוף שבמשנה רחובה שלעיר.

ג. "וכל אחד ואחד נוטל ונותן בראשו" – ציין מילה אופיינית ללשון חז"ל במשפט זה ואת מקבילתה בלשון המקרא.

ד. הבא דוגמה מן המשנה למילה בעלת צורך אופייני ללשון חז"ל, וציין את מקורו.

ה. מה הפעולות המתוארות במשנה באות לבטא?

פרק שני: תחביר

9. לפניך כמה משפטים מתוך פסקה א (המשפטים סומנו במספרים):
- (1) ליהודים יש סגנון דיבור משלהם, ייחודי מאוד ומושרש בעברם.
  - (2) הם מדברים על אסון או על מחלה וממהרים לציין "לא עלינו".
  - (3) כאשר הם משיבים על שאלה לשלומם... , יאמרו "בלי עין הרע".
  - (4) אם עליהם להזכיר בנשימה אחת מתים וחיים, יאמרו על החי "ייבדל לחיים ארוכים".

- א. נסח את המשפט 1 כמשפט ייחוד. [2 נק']
- ב. נסח את משפט 2 כמשפט מורכב לפי המבנה של משפט 3 או 4. [2 נק']
- ג. לפניך תחימה של משפט 4. ציין את התפקיד התחבירי של כל אחד מן החלקים התחומים, וציין את התפקיד התחבירי של המילים המסומנות בקו. [5 נק']

אם עליהם להזכיר בנשימה אחת מתים וחיים, יאמרו על החי

"ייבדל לחיים ארוכים".

10. לפניך פסקה ב מתוך המאמר (המשפטים בפסקה סומנו במספרים):
- (1) יהודי "מבלבל את היוצרות", כאשר אינו מבחין בין פיוטי החג שחל בשבת והפיוטים הנהוגים ביום חול – אבל גם כאשר הוא נכשל בשיבוש בכל תחום אחר; (2) הוא מתבונן בדבר שאינו נהיר לו "כתרנגול בבני אדם"; (3) כאשר הוא מתייסר בייסורים קשים, הוא עובר "שבעה מדורי גיהנום"; (4) הוא נשבע ב"נקיטת חפץ"; (5) הוא מתחייב ב"תקיעת כף"; (6) אם יושרו נעלה מכל ספק, הוא "נקי כפיים"; (7) הוא ניגש למשימה קשה "בדחילו ורחימו", והוא מקווה שיצליח בה "בעזרת השם".

- א. מה הנושא התחבירי המשותף לכל המשפטים בפסקה? [נק' אחת]
  - ב. בפסקה שמונה ניבים (סומנו בקו) בתפקידים תחביריים שונים. מצא דוגמה לכל אחד מן התפקידים האלה: נושא שמני, מושא, תיאור. [3 נק']
  - ג. הכותב היה יכול לנסח את הרעיון שבפסקה במשפט אחד ובו רשימה של ניבים.
- נסח את הרעיון של הפסקה במשפט אחד שתיכלל בו רשימת הניבים (משפט בעל חלק כולל). [2 נק']

11. א. ציין את הנושא ואת הנושא בכל אחד מן המשפטים האלה [2 נק']:
 (1) **אין אדם יכול להשפיע על גורל הזולת באמצעות מבט בלבד.** (על פי ש' 20-21)
 (2) **אין בדיבור זה שום אסוציאציות דתיות.** (לפי שורה 38)
 ב. במשפט שלפניך יש ניגודיות הבאה לידי ביטוי הן במבנה התחבירי הן במילים עצמן. הסבר קביעה זו. [2 נק']
אולי אין כאן אמונה שלמה, אבל מקצת אמונה יש כאן. (שורה 31)

12. לפניך משפט דו-משמעי:

יש המבקשים לשמר את מנהגי אבותיהם הקדומים.

- א. העתק את הצירוף הדו-משמעי במשפט. [1 נק']
 ב. נסח שני משפטים חד-משמעיים שבכל אחד מהם תהיה אחת המשמעויות. [2 נק']

13. (1) **אדם חילוני איננו כותב בראש מכתביו "בעזרת השם" או "בס"ד".** (2) **זו זכותו המלאה.** (שורה 41)
 נסח את משפטים 1 ו-2 כמשפט אחד פשוט או מורכב. [3 נק']

פרק שלישי: מערכת הצורות [25 נקודות]

בחלק זה **שאלת חובה** אחת (14) ושמונה **שאלות בחירה** בשני תחומים: ארבע שאלות בתחום הפועל (15-18) וארבע שאלות בתחום השם (19-22).
 ענה על שאלת החובה (5 נקודות). בשאלות הבחירה בחר **אַרְבַּע** שאלות – מתחום הפועל או מתחום השם או משני התחומים (לכל שאלה – 5 נקודות; סה"כ 20 נקודות).

שאלת חובה

14. לפניך שלוש קבוצות של מילים.
 א. בכל קבוצה ציין איזו מילה יוצאת דופן מבחינת השורש.
 ב. ציין את השורש המשותף לשלוש המילים האחרות.
 (1) דְּמוּי, הַדְּמִיָּה (סימולציה), עמידת דָּם, דְּמוּת מרכזית.
 (2) בִּינָה, מְתַבְּוֵן, תְּבוּנָה, לְהַבְּנֹת.
 (3) נוֹרָא, יָרָא, הוֹרָאָה, מוֹרָא.

שאלות בחירה

הפועל

15. לפניך פועל מן הקטע ועוד שלושה פעלים מאותו השורש.
- (1) לְהַמְיִט עליו מזל רע (שורה 21);
  - (2) המבנה הַתְּמוּטָט; ;
  - (3) הבית מָט (לנפול); ;
  - (4) הוֹמָט עליו אסון.
- א. מה השורש המשותף לארבעת הפעלים?
ב. קבע את הבניין של כל פועל.
ג. מה המשמעות המשותפת לכל ארבעת הפעלים?
16. לפניך שלושה פעלים מודגשים בתוך משפטים מן המאמר.
- א. קבע את הבניין של כל אחד מן הפעלים.
  - ב. הטה כל אחד מן הפעלים באותו הבניין לפי ההוראה הכתובה בסוגריים לאחר כל משפט.
- (1) חג שחָל בשבת (שורה 9). [עתיד נסתר]
  - (2) הוא יָרָא מפני חתולים שחורים (שורה 29). [עתיד מדברים]
  - (3) הוא שָׁנָה לצבא העם דימוי... (שורה 56). [שם הפועל]
17. הפרנסה מְצוּיָה (שורה 4)
אוזנו כְּרוּיָה (שורה 27)
גורם סָמוּי (שורה 39).
- א. שלוש המילים המודגשות לעיל שוות תבנית.
איזו מהן יוצאת דופן מבחינת השורש? נמק את תשובתך.
ב. בחר מילה אחת מן השלוש והסבר את הקשר בין שורשה ובין משמעות המילה בהקשר.
18. בחר את הצורה הנכונה בכל משפט:
- א. הם מְשִׁיבִים / מְשִׁיבִים על שאלה לשלומם. (שורה 3)
  - ב. כאשר הוא נְכָשֵׁל / נְכָשֵׁל בשיבוש בכל תחום אחר... (שורה 10)
  - ג. יושרו נְעֵלָה / נְעֵלָה מכל ספק. (שורה 13)
  - ד. האדם הוא יצור מְפֹחֵד / מְפֹחֵד. (שורה 33)

ה. אין הוא יכול לְאָכֵף / לְאָכֵף הישענות על עזרת השם על חיילים חילוניים.

(שורה 54)

השם

19. מְקָרָא, מוֹרְד, מְבֵט, מוֹצָא, מְבַנָּה, מְנַהֵג, מַעֲשֶׂה, מְאַסֵּר, מְטַע, מוֹשֵׁב

א. מה המשקל המשותף לכל השמות לעיל?

ב. מייין את השמות לפי גזרות – ציין את הגזרה המשותפת לכל קבוצה.

ג. כמה מן השמות נושאים משמעות משותפת. מה היא המשמעות, ומה הם

השמות?

ד. הסבר מדוע השמות מְצַנָּה (20) וּמְחַלָּה (21) אינם שייכים למשקל זה.

20. חֵיל, טוֹרָאי, רְמֵטְכִי

נתח את השמות לעיל לפי דרך התצורה: שורש ומשקל, בסיס וצורן, הרכב

בסיסים.

– שורש ומשקל – ציין את השורש ואת משמעות המשקל המתממשת בשם.

– בסיס וצורן – ציין את הבסיס ואת הצורן, וציין את משמעות הצורן.

– הרכב בסיסים – ציין את הבסיסים.

21. המילה בְּטוּי מופיעה ארבע פעמים במאמר:

– **ביטוי** של אמונות (שורה 17);

– **הביטוי** "בלי עין הרע" (שורה 21);

– חופש **הביטוי** (שורה 49);

– לתת **ביטוי** (שורה 50).

א. נתח את המילה – שורש ומשקל.

ב. למילה **בְּטוּי** שתי משמעויות:

(1) ניב או צירוף מילים;

(2) פעולת ההבעה.

ציין איזו משתי המשמעויות מתאימה לכל אחת מהופעות המילה במאמר.

22. רִשָּׁאי (55), דְּתִי (45), נְקִי (14), דִּק, רוֹחֲנִי, רָם

א. מייין את שמות התואר לעיל לפי דרך התצורה: שורש ומשקל, בסיס וצורן.

ב. בשמות התואר שנוצרו בדרך התצורה שורש ומשקל – ציין את השורש.

רמזי תשובות (לדגם 2)

פרק ראשון: הבנה והבעה

חלק א: הבנה

1. א. הטענות בשלושת החלקים :
חלק 1: בלשונם של יהודים משולבים ניבים הלקוחים מן המקורות ומושרשים בעבר היהודי.
חלק 2: גם אנשים שאינם דתיים משתמשים בניבים האלה, ומכל מקום אי אפשר לנקות את לשוננו מניבים שיש בהם יסודות דתיים.
חלק 3: ההחלטה לאסור על חיילים להשתמש בניבים יהודיים כמו "בעזרת השם" במכתביהם היא החלטה פסולה.
ב. הטענה המרכזית של הכותב :
אפשרות א: הניבים היהודיים הלקוחים מן המקורות והמשקפים אמונה באל הם חלק בלתי נפרד מלשונם של יהודים, בין שהם דתיים ובין שאינם דתיים, ולא ייתכן שצה"ל יאסור על חיילים להשתמש בניבים כאלה במכתביהם.
אפשרות ב: אין מקום לאיסור שהטיל צה"ל על חיילים להשתמש בניבים יהודיים המבטאים אמונה באל במכתביהם.
2. "המאורע המניע" לכתיבת המאמר: ההחלטה לאסור כתיבת "בעזרת השם" או "בס"ד" במכתבים רשמיים של צה"ל.
הדבר עולה במאמר לראשונה בפסקה ח: "...וכאשר קובעים ששום מכתב רשמי של צה"ל לא יתנוססו עליו ראשי התיבות היהודיים 'הנוראיים', אלא אם כן הוא נשלח על ידי הרבנות הצבאית", ונרמז שוב בפסקה ט: "על סמך מה אוסרים על אדם מאמין המשרת את ארצו במדים לתת ביטוי לעקרונות שלפיהם הוא חי? האם באמת פגיעתה של 'בעזרת השם' באדם שאינו שומר מצוות היא כה קשה...". בפסקה י נזכר צה"ל שוב ונאמר ש"אין הוא רשאי לאסור אותה [את ההישענות על עזרת השם] על חיילים מאמינים ושומרי מצוות."

3. השדה הסמנטי השולט בחלק השני (פסקות ג-ה) בנוי סביב המילה **אמונה**.¹⁰

אמונה במובן הדתי

פסקה ג: אמונות מושרשות, האמונה הצרופה, קיום מצוות; **פסקה ד:** הטפה לאמונה, חסדי שמים; **פסקה ה:** אמונה שלמה; **פסקה ו:** ריבונו של עולם, אסוציאציות דתיות, גורלם של יחיד או של אומה, גורם סמוי ונעלה מבינתנו;

אמונה תפלה

פסקה ג: הפולקלור, גורל, מזל רע, על כל צרה שלא תבוא; **פסקה ד:** אמונה תפלה, הורוסקופ, מנבאים האסטרולוגים, ימים ממוזלים, חתולים שחורים, יום שישי ו-13 בחודש; **פסקה ה:** מקצת אמונה, נוסחאות מגיות; **ניגודים:** **פסקה ג:** שכלם, בדור השכלתני; **פסקה ד:** המיליטנטים השכלתניים; **פסקה ו:** הציבור החילוני.

4. א. **יש לו יד ב** – משפיע על.

ב. **דין הוא ש** – צריך ש, ראוי ש, יש ל.

ג. "הוא שיווה לצבא העם דימוי של גוף הבוטח בפלדה, ושעוצם ידו חשוב בעיניו מן האמונה ומרוח האדם."

במשפט זה חשוב להמיר את המילים: שיווה ל, הבוטח בפלדה, עוצם ידו.

דוגמה להמרה: הוא יצר לצבא דימוי של גוף כוחני / גוף הסומך רק על הכוח / על הנשק, ושהכוח / הנשק חשוב בעיניו יותר מן האמונה ומן הרוח.

הערה להוראה: המשפט הנתון כתוב בלשון גבוהה ומטפורית ועניינו בתחום המופשט. ההמרה אמורה לחשוף את הבנת המשפט. במקרה זה אין הכרח להיצמד למבנה הנתון ואפשר לקבל גם המרה שהיא הסבר לאמור במשפט.

5. **שאלות "רטוריות"**

א. ניסוח השאלה כמשפט חיווי המביע את הטענה:

השאלה: אך כלום אין תוקף לדברים אלה, גם כאשר אנו מבקשים לאסור על אדם דתי לקיים את מנהג אבותיו, וכאשר קובעים ששום מכתב רשמי של צה"ל לא יתנוססו עליו ראשי התיבות היהודיים "הנוראיים", אלא אם כן הוא נשלח על ידי הרבנות הצבאית? (שורה 45-48)

¹⁰ ראו ניתוח מפורט של השדה הסמנטי במאמר "מן הטקסט אל המילון ובחזרה", **איגרת מידע נ"א** (תשס"ד), עמ' 51-56 (גם באתר האינטרנט "תכנית הלימודים בעברית" בפרק "אוצר המילים והמשמעים", הרחבות).

ניסוח כמשפט חיווי: לדברים האלה יש תוקף גם כאשר מבקשים לאסור על אדם דתני לקיים את מנהג אבותיו, וכאשר קובעים ששום מכתב רשמי של צה"ל לא יתנוססו עליו ראשי התיבות היהודיים "הנוראיים", אלא אם כן הוא נשלח על ידי הרבנות הצבאית.

השאלה: האם איסור כזה מתיישב עם כיבוד אמונתו של הזולת, עם השכל ועם חופש הביטוי? (שורה 48-49)

ניסוח כמשפט חיווי: איסור כזה אינו מתיישב עם כיבוד אמונתו של הזולת, עם השכל ועם חופש הביטוי.

השאלה: על סמך מה אוסרים על אדם מאמין המשרת את ארצו במדים לתת ביטוי לעקרונות שלפיהם הוא חי? (שורה 50-51)

ניסוח כמשפט חיווי: אין שום הצדקה לאסור על אדם מאמין המשרת את ארצו במדים לתת ביטוי לעקרונות שלפיהם הוא חי.

השאלה: האם באמת פגיעתה של "בעזרת השם" באדם שאינו שומר מצוות היא כה קשה, שצריך להגן עליו מפני הטראומה ולאסור מעשה המקובל על יהודים מדורי-דורות? (שורה 51-53)

ניסוח כמשפט חיווי: פגיעתה של "בעזרת השם" באדם שאינו שומר מצוות אינה כה קשה, שצריך להגן עליו מפני הטראומה ולאסור מעשה המקובל על יהודים מדורי-דורות.

ב. האפקט הרטורי: הדגשת הטענה על ידי הבעתה בשאלה שהתשובה עליה ברורה מאליה; הפעלה של הקורא על ידי הצבת שאלה הדורשת ממנו תגובה.

חלק ג: טקסטים מן המקורות

7. דוגמה להמרה: שישה ימים בשבוע תעבוד, וביום השביעי / ובשבת תנוח / לא תעבוד / תעשה פסק זמן בעבודתך כדי שבעלי החיים שבמשק הבית ועבדיך / העובדים שלך ינוחו.

8. א. "תיבה" – ארון הקודש.

ב. הצירוף **רחוב העיר** הוא צירוף סמיכות, ובו השם הראשון נסמך לשם השני. הצירוף **רחובה שלעיר** הוא סמיכות כפולה: השם הראשון בא עם כינוי שייכות (קניין) המרמז על השם השני (עיר); בין שני השמות באות מילת הזיקה 'שי' + מילת היחס 'לי' (שלימים נעשו למילת יחס אחת: 'שלי'). מבנה זה אופייני ללשון חז"ל.

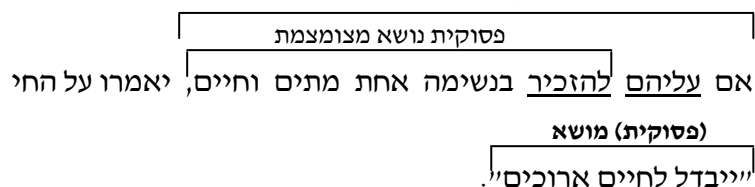
ג. המילה האופיינית ללשון חז"ל: **נוטל**; מקבילתה בלשון המקרא: **לוקח**.

- ד. מילה בעלת צורך אופייני ללשון חז"ל: **מוציאין**. צורך הרבים על דרך הארמית:
 -ין (במקום -ים).
 ה. הפעולות מביעות אבל.

פרק שני: תחביר

9. א. משפט 1 כמשפט ייחוד: היהודים – יש להם סגנון דיבור משלהם...
 ב. משפט 2 כמשפט מורכב:
 לפי משפט 3: כאשר הם מדברים על אסון או על מחלה, הם ממהרים לציין...
 לפי משפט 4: אם הם מדברים על אסון או על מחלה, הם ממהרים לציין...
 ג.

פסוקית תיאור (תנאי)

הערה: מכיוון ש"ייבדל לחיים ארוכים" הוא ניב, אפשר להתעלם מניתוחו כפסוקית.
 התפקיד התחבירי: עליהם – נשוא.

10. א. הנושא התחבירי המשותף של הפסקה: "יהודי".
 ב. **נשוא שמני**: נקי כפיים (6); **מושא**: שבעה מדורי גיהנום (3), בתקיעת כף (5);
תיאור: "כתרנגול בבני אדם" (2), בנקיטת חפץ (4), בדחילו ורחימו (7), בעזרת השם (7).
 ג. ניסוח הרעיון במשפט אחד ובו רשימה של ניבים:
 יהודים משתמשים בנסיבות שונות בניבים יהודיים / בניבים השאובים מן המקורות היהודיים כגון "מבלבל את היוצרות", "כתרנגול בבני אדם", "שבעה מדורי גיהנום", "נקיטת חפץ", "תקיעת כף", "נקי כפיים", "בדחילו ורחימו", "בעזרת השם".
הערה להוראה: מטלה זו דורשת מן התלמיד שתי הכללות המודגמות בראש המשפט: (1) בנסיבות שונות; (2) ניבים...

11. א.

נושא	נושא
(1) אין אדם יכול להשפיע על גורל הזולת באמצעות מבט בלבד.	
- (2) אין בדיבור זה שום אסוציאציות דתיות.
נושא	נש'
	(2) אין בדיבור זה שום אסוציאציות דתיות.
- ב. "אולי אין כאן אמונה שלמה, אבל מקצת אמונה יש כאן." הנגודיות במבנה התחבירי: משפט איחוי ביחס של ניגוד: "אבל". הנגודיות במילים: "אין" / "יש"; "אמונה שלמה" / "מקצת אמונה".
12. יש המבקשים לשמר את מנהגי אבותיהם הקדומים.
- א. הצירוף הדו-משמעי: מנהגי אבותיהם הקדומים (האם שם התואר 'קדומים' הוא לוואי של הנסמך 'מנהגי' או של הסומך 'אבותיהם').
- ב. ניסוחים חד-משמעיים:
- (1) יש המבקשים לשמר את המנהגים הקדומים של אבותיהם;
- (2) יש המבקשים לשמר את המנהגים של אבותיהם הקדומים.
13. המרה: זכותו המלאה של אדם חילוני שלא לכתוב בראש מכתביו "בעזרת השם" או "בס"ד".
- הערה להוראה: הכינוי זו במשפט 2 הוא אזכור של משפט 1. בהמרה "שותלים" את משפט 1 בתוך משפט 2.

פרק שלישי: מערכת הצורות

14. (1) דְמוּי, הַדְמִיָּה, דָּם, דְמוּת
- היוצא דופן: דָּם (שורש דמ"ם);
- שאר המילים מן השורש דמ"י (דמ"ה).
- (2) בִּינָה, מְתַבֵּן, תְּבוּנָה, לְהַבְנִית
- היוצא דופן: לְהַבְנִית (שורש בני"ה);
- שאר המילים מן השורש בי"ן (או בו"ן).
- (3) נוֹרָא, נִרָא, הוֹרָאָה, מוֹרָא
- היוצא דופן: הוֹרָאָה (שורש יר"י [יר"ה]);
- שאר המילים מן השורש יר"א.

15. א. השורש המשותף – מו"ט.
 ב. לְהַמִּיט – הפעיל ;
 הַתְּמוּטָט – התפעל ;
 מָט – קל ;
 הוּמַט – הופעל.
 ג. המשמעות המשותפת – נפילה, קריסה.

16. (1) חג שָׁחַל בשבת – בניין קל.
 עתיד נסתר : חג שיחול בשבת.
 (2) הוא יֵרָא מפני חתולים שחורים – בניין קל.
 עתיד מדברים : נירא.
 (3) הוא שָׁנָה לצבא העם דימוי – בניין פיעל.
 שם הפועל : לְשׁוֹת.

17. א. כְּרוּיָה יוצא דופן : השורש כר"י (כר"ה) מגזרת ל"י.
 מְצוּיָה, סְמוּי – מגזרת ל"א : מצ"א, סמ"א.
 ב. הקשר בין השורש למשמעות :
 – הפרנסה מְצוּיָה – אפשר למצוא פרנסה ;
 – אוזנו כְּרוּיָה – האוזן היא כמו מכרה, חפרו אותה ויש בה מעין "בור", ולכן הצלילים נקלטים בה ביתר עצמה ;
 – גורם סְמוּי – השורש סמ"א מציין עיוורון, כלומר את הגורם אי אפשר לראות.

18. הצורות הנכונות :
 הם מְשִׁיבִים...
 יושרו נַעֲלָה מכל ספק.
 כאשר הוא נִכְשָׁל...
 האדם הוא יצור מְפַחֵד.
 אין הוא יכול לְאָכֵף...

19. א. המשקל המשותף לכל השמות : מקטל.
 ב. שלמים : מנהג, מאסר ;
פ"נ : מבט, מטע ;
ל"י : מבנה, מעשה ;
פ"י : מורד, מוצא, מושב ;
ל"א : מקרא, מוצא.
 ג. המשמעות המשותפת : **מקום**. השמות : מוצא (בהקשרים מסוימים), מטע, מושב, מורד, מבנה.
 ד. מצוה ומחלה – שמות בסיומת נקבה, ואילו המשקל הנדון הוא משקל זכרי.
20. חיל – שורש ומשקל : השורש חי"ל ; המשקל קטל – מציין בעל מקצוע או עיסוק.
טוראי – בסיס וצורן : טור + טאי ; הצורן מציין בעל מקצוע או עיסוק.
רמטכ"ל – הרכב בסיסים (ראשי תיבות) : ראש המטה הכללי.
21. א. בטוי – השורש בט"א ; המשקל קטול.
 ב. (1) ניב או צירוף מילים – "הביטוי 'בלי עין הרע'";
 (2) פעולת ההבעה – "ביטוי של אמונות"; "חופש הביטוי"; "לתת ביטוי".
22. שורש ומשקל : רשאי (רש"י), נקי (נק"י), דק (דק"ק), רם (רו"ם).
 בסיס וצורן : דתי, רוחני.

שאלות נוספות (לדגם 2)

הבנה – האמצעים הרטוריים ואוצר המילים והמשמעים

1. (הרחבה של שאלה 3 בשאלון)
הכותב משתמש במאמר בניגודיות.
א. כתבו על פי פסקה ד שלושה זוגות של ניגודים.
ב. הסבירו כיצד הניגודים מבטאים את הרעיון העיקרי של הפסקה.
ג. מצאו עוד זוג של ניגודים במאמר, וציינו מראה מקום.

רמזי תשובה לשאלה 1¹¹
מיליטנטים שכלתניים – אמונה; אמונה – אמונה תפלה; נתמעטה – משגשגת; 'אינו גורס שהוא זקוק לחסדי שמים' – 'נושא עיניו אל השמים'.
חילוני – דתי (פסקות ז, ח); אמונות מושרשות / אמונה צרופה – פולקלור (פסקה ג).
2. (הרחבה של שאלה 4-א-ב בשאלון)
המירו כל אחד מן הצירופים (קולוקציות) המודגשים בניסוח אחר שיביע את אותה המשמעות.
(1) "אולי יש בכך כדי להסביר למה..." (שורה 18-19)
(2) "ומקצת אמונה די בה כדי שאדם רציונלי מאוד יזדקק לנוסחאות מגיות..."
(שורה 31-32)
(3) "...שאולי יש בהן ממש ואולי רק קצף הן". (שורה 33)
3. (הרחבה לשאלה 4)
"הוא שיווה לצבא העם דימוי של גוף הבוטח בפלדה, ושעוצם ידו חשוב בעיניו מן האמונה ומרוח האדם." (שורה 56-58)
במשפט זה יש רמיזות (אלוזיות) לפסוקים האלה:
– "ואמרת בלבבך פְּחִי וּעֲצֵם יָדִי עֲשֵׂה לִי אֶת הַחֵיִל הַזֶּה. וּזְכַרְתָּ אֶת ה' אֱלֹהֶיךָ כִּי הוּא הִתֵּן לְךָ כֹּחַ לַעֲשׂוֹת חֵיִל..." (דברים ח, יז-יח);
– "לא בחיל ולא בְּכֹחַ כִּי אִם בְּרוּחִי אָמַר ה' צְבָאוֹת" (זכריה ד, ו).
א. הסבירו מה הקשר התוכני בין המשפט במאמר ובין כל אחד מן הפסוקים.
ב. מה הכותב מבקש להדגיש באמצעות הרמיזות לפסוקים האלה?

¹¹ ראו במפורט במאמר "מן הטקסט אל המילון ובחזרה" (הערה 8 לעיל), עמ' 54-56.

רמזי תשובה לשאלה 3

א. הקשר התוכני: הפסוק הראשון (דברים) יוצא נגד ייחוס הניצחון לכוח (הפיזי) של האדם; הפסוק השני (זכריה) שולל את כוחו של האדם ומעדיף את רוח האל (ניגוד כפול – בין כוח לרוח, בין האדם לאל). בזיקה לכך יש במאמר ניגוד בין הכוח הפיזי (בוטח בפלדה, עוצם ידו) ובין הצד הרוחני (האמונה ורוח האדם!) ויש ביקורת על מי שמעדיף את הכוח הפיזי.

ב. בעקבות הפסוקים ובעזרתם הכותב מדגיש את הניגוד בין הכוח הפיזי ובין הרוח והאמונה, וכן את ההעדפה של הרוח על הכוח, וכך הרמיזות משמשות לו לחיזוק טיעונו. הערה: במשפט זה הכותב יוצר הקבלה בין האיסור להשתמש בביטויים הלוקחים מן הדת והאמונה הדתית בכתובת מכתבים בצה"ל ובין תפיסת עולם המקדשת את הכוח הפיזי ושוללת את היסודות הרוחניים והדתיים. הקבלה זו אינה הכרחית. קשה להניח שהאיסור להשתמש בביטויים דתיים נבע מתפיסה כוחנית השוללת את ההיבט הרוחני בחוסן הלאומי. סביר יותר להניח שהצבא ביקש ליצור אחידות בתכתובת הצבאית ורצה למנוע מחלוקות וויכוחים בין חיילים בעלי אמונות שונות.

4. "וברכת 'עד מאה ועשרים' מן הסתם לא תשפיע על קצובת השנים של שום בר-תמותה." (שורה 34-35)

א. המירו את הצירוף המודגש במילה נרדפת.
ב. הסבירו על פי הקשר המשפט למה הכותב בחר דווקא בצירוף זה (ולא במילה שכתבתם).

5. במאמר באים שני ביטויי העצמה (סופרלטיבים) הבנויים במבנה אחד: **מדורי דורות** (שורה 16, 53); **צל צלה של...** (שורה 23).

א. נתחו את המבנה של שני הצירופים, והסבירו איך נוצרת העצמה.
ב. קבעו איזה מארבעת הצירופים הבאים בנוי במבנה זהה:
קצה קצהו, לאט לאט, טיפש מטופש, השב תשיבם.

6. בכל אחד משני המשפטים הבאים יש **אירוניה**. הסבירו בכל משפט איזה אמצעי או אילו אמצעים הכותב נוקט כדי ליצור את האפקט האירוני.
(1) "אך כלום אין תוקף לדברים אלה, ...כאשר קובעים ששום מכתב רשמי של צה"ל לא יתנוססו עליו ראשי התיבות היהודיים 'הנוראיים', אלא אם כן הוא נשלח על ידי הרבנות הצבאית?" (פסקה ח)

(2) "האם באמת פגיעתה של "בעזרת השם" באדם שאינו שומר מצוות היא כה קשה, שצריך להגן עליו מפני הטראומה ולאסור מעשה המקובל על יהודים מדורי-דורות?" (פסקה ט)

רמזי תשובה לשאלה 6

במשפט 1 האפקט האירוני נוצר על ידי השימוש בשם התואר **הנוראיים** בתוך מירכאות: הכותב מצטט כביכול את בעלי עמדת הנגד: הוא מביא בשמם שם תואר מועצם וקיצוני, ובכך מגחיק את עמדתם. גם במשפט 2 הכותב שם בפי בעלי טענת הנגד טענה קיצונית ועל כן מגוחכת: פגיעתה של "בעזרת השם" כה קשה, ועשויה לגרום טראומה לאדם שאינו שומר מצוות. בשני המשפטים מחוזק האפקט הרטורי על ידי ניסוח הטיעון במשפט שאלה ("שאלה רטורית", ור' שאלה 5 בשאלון).

תחביר

7. (הרחבה של שאלה 9 בשאלון)

(1) ליהודים יש סגנון דיבור משלהם, ייחודי מאוד ומושרש בעברם. (2) הם מזכירים את גילו של אדם ומוסיפים "עז מאה ועשרים". (3) הם מדברים על אסון או על מחלה וממהרים לציין "לא עלינו". (4) כאשר הם משיבים על שאלה לשלומם (אם הכול כשורה, הבריאות טובה והפרנסה מצויה), יאמרו "בלי עין הרע". (5) הם מזכירים את הנפטר ואומרים "עליו השלום" או "זיכרונו לברכה", (6) ואם עליהם להזכיר בנשימה אחת מתים ואנשים חיים, יאמרו על החי "ייבדל לחיים ארוכים". (7) אם הבטחה היא היוצאת מפהם, יוסיפו "בלי נדר". (פסקה א)

- א. (1) מה התפקיד התחבירי של המילה **ליהודים** במשפט 1.
(2) נסחו את המשפט כך שהמילה **ליהודים** תהיה הנושא (הלוגי) של המשפט.
- ב. (1) המילה **ליהודים** אינה מופיעה עוד בפסקה, ועם זאת **ליהודים** הם הנושא התחבירי של כל שאר המשפטים בפסקה (2-7). הסבירו קביעה זו.
(2) ציינו שני אזכורים של **ליהודים** שאינם בתפקיד נושא תחבירי.
- ג. בפסקה יש כמה משפטים הפותחים בפסוקית תיאור (זמן או תנאי).
(1) ציינו מה הם המשפטים, ותחמו את הפסוקיות.
(2) נסחו את המשפטים מחדש על ידי המרת פסוקית תיאור זמן בפסוקית תנאי וההפך.
(3) האם ההמרה גורמת לשינוי במשמעות המשפט?

- ד. הם מזכירים את גילו של אדם ומוסיפים "עד מאה ועשרים". (2)
- (1) ציינו את הנושא והנשוא של המשפט.
- (2) ציינו שני משפטים אחרים הבנויים בדיוק באותו מבנה (מבחינת הנושא והנשוא).
- (3) המירו את המשפט לאחד המבנים הנזכרים בסעיף ג.

רמזי תשובה לשאלה 7

- א. ליהודים – מושא.
היהודים – יש להם סגנון דיבור משלהם, ייחודי מאוד ומושרש בעברם.
- ב. היהודים – נושא תחבירי במשפטים 2-7:
(2) הם (היהודים) מזכירים את גילו של אדם ומוסיפים "עד מאה ועשרים".
(3) הם (היהודים) מדברים על אסון או על מחלה וממהרים לציין "לא עלינו".
(4) כאשר הם משיבים על שאלה לשלומם..., יאמרו (היהודים) "בלי עין הרע".
(5) הם (היהודים) מזכירים את הנפטר ואומרים "עליו השלום"....
(6) ואם עליהם להזכיר בנשימה אחת..., יאמרו (היהודים) על החי...
(7) אם הבטחה היא היוצאת מפייהם, יוסיפו (היהודים) "בלי נדר".
שני אזכורים שאינם נושא: במשפט 4 "כאשר הם משיבים על שאלה לשלומם...";
במשפט 6 "ואם עליהם להזכיר בנשימה אחת...".
- ג. (1) המשפטים בעלי הפסוקיות והתחימה:
כאשר הם משיבים על שאלה לשלומם (אם הכול כשורה, הבריאות טובה והפרנסה מצויה), יאמרו "בלי עין הרע". (משפט 4)
ואם עליהם להזכיר בנשימה אחת מתים ואנשים חיים, יאמרו על החי "ייבדל לחיים ארוכים". (משפט 6)
אם הבטחה היא היוצאת מפייהם, יוסיפו "בלי נדר". (משפט 7)
- (2) ההמרות:
משפט 4: אם מישהו שואל לשלומם..., יאמרו "בלי עין הרע".
משפט 6: וכאשר עליהם להזכיר בנשימה אחת מתים ואנשים חיים, יאמרו על החי "ייבדל לחיים ארוכים".
משפט 7: כאשר הם מבטיחים הבטחה, יוסיפו "בלי נדר".
- (3) אין הבדל של ממש במשמעות בין המשפטים המנוסחים כמשפטי זמן למשפטים המנוסחים כמשפטי תנאי.
- ד. (1) הם (נושא) מזכירים (נשוא) את גילו של אדם ומוסיפים (נשוא) "עד מאה ועשרים".
(2) שני המשפטים האחרים הבנויים בדיוק באותו מבנה: 3 ו-5.
(3) המרה: אם הם מזכירים את גילו של אדם הם מוסיפים "עד מאה ועשרים".

הערה להוראה: למשפטים בפסקה שלושה מבנים תחביריים - משפט איחוי, משפט מורכב בעל פסוקית זמן ומשפט מורכב בעל פסוקית תנאי, ואולם נוכחנו שאפשר לנסח כל אחד מן המשפטים בכל אחד משלושת המבנים. זו אפוא דוגמה לגיוון סגנוני הנחוץ במקרה זה כדי שלא לחזור פעם אחר פעם על אותו המבנה.

8. (תוספת לשאלה 10 בשאלון)

א. הסבירו מה היחס בין המשפטים בפסקה ב (שימו לב לסימן הפיסוק המפריד בין המשפטים).

ב. הכותב משתמש בפסקה זו במגוון רחב של סוגי משפט.

ציינו את סוגו התחבירי של כל אחד מן המשפטים (חוץ מן המשפט הראשון).

או: ציינו דוגמה אחת מן הפסקה לכל אחד מסוגי המשפט האלה: משפט פשוט, משפט איחוי, משפט מורכב.

ג. (תוספת לשאלה 10 בשאלון):

הכותב היה יכול לנסח את הרעיון שבפסקה במשפט אחד ובו רשימה של ניבים. הסבירו מה היתרון – מבחינה רטורית – של הניסוח שבחר בו הכותב.

רמזי תשובה לשאלה 8

א. בין המשפטים יש יחס של תוספת או של הקבלה; המונח הספרותי הוא **מחזורת**. כל משפט הוא דוגמה נוספת. השימוש בסימן הפיסוק 'נקודה ופסיק' אופייני למבנה של מחזורת.

ב. סוגו התחבירי של כל משפט:

משפט 2 מורכב וכולל, שתי פסוקיות תיאור (זמן).

משפט 3 מורכב, פסוקית לוואי.

משפט 4 מורכב, פסוקית תיאור (זמן).

משפט 5 פשוט.

משפט 6 פשוט.

משפט 7 מורכב, פסוקית תיאור (תנאי).

משפט 8 איחוי, האיבר השני מורכב, פסוקית מושא.

ג. הניסוח שבחר בו הכותב – שיבוץ הניבים בתוך הקשרים ובניית משפטים בעלי מבנים שונים – יוצר אפקט של עושר ומעורר עניין אצל הקורא. בניסוח האחר מתקבלת "רשימת מכולת".

9. (תוספת לשאלה 11ב בשאלון)

(1) אולי אין כאן אמונה שלמה, אבל מקצת אמונה יש כאן. (2) ומקצת אמונה די בה כדי שאדם רציונלי מאוד יזדקק לנוסחאות מגיות, שאולי יש בהן ממש ואולי רק קצף הן. (שורות 31-33)

א. (1) ציינו את סוגו התחבירי של משפט 1, וקבעו את הנושא והנשוא (או הנושאים והנשואים).

(2) במשפט יש ניגודיות הבאה לידי ביטוי הן במבנה התחבירי הן במילים עצמן. הסבירו קביעה זו. [=שאלה 11ב בשאלון]

(3) מה התפקיד התחבירי של המילה "כאן"? את מה היא מאזכרת?

ב. משפט 2 הוא משפט ייחוד.

(1) נסחו את המשפט מחדש שלא כמשפט ייחוד.

(2) הסבירו בעזרת ההקשר מה היתרון של ניסוח המשפט כמשפט ייחוד.

רמזי תשובה לשאלה 9

א. משפט איחוי: (איבר א) אולי אין (נשוא) כאן אמונה שלמה (נושא), (איבר ב) אבל מקצת אמונה (נושא) יש (נשוא) כאן.

"כאן" – תיאור; המילה מאזכרת את המקרים המנויים בפסקה הקודמת (בשורות 25-30).

ב. המרה: ודי במקצת אמונה כדי שאדם רציונלי מאוד יזדקק לנוסחאות מגיות... משפט 2 ממשיך את איבר ב שבמשפט 1, שנושאו הוא "מקצת אמונה". ועל ידי הצבת הצירוף "מקצת אמונה" כחלק ייחוד, כלומר כנושא של משפט 2, נוצר רצף מהודק בין שני המשפטים. נוסף על כך הצבת "מקצת אמונה" כחלק ייחוד, כנושא, יוצרת הדגשה על ביטוי זה שהוא הנושא הלוגי של המשפט.

10. אינני חושב שאי פעם אפשר יהיה לחנך את הציבור החילוני להקפיד על דיבור שאין בו שום אסוציאציות דתיות, שום התייחסות לריבוננו של עולם ושום רמיזה לאפשרות שאולי יש גורם סמוי ונעלה מבינתנו, שיש לו יד בגורלם של יחיד או של אומה. (פסקה ו)

א. הפסקה כולה היא משפט מורכב אחד ובו ארבע פסוקיות. תחמו את ארבע הפסוקיות וציינו את תפקידה התחבירי של כל אחת מהן.

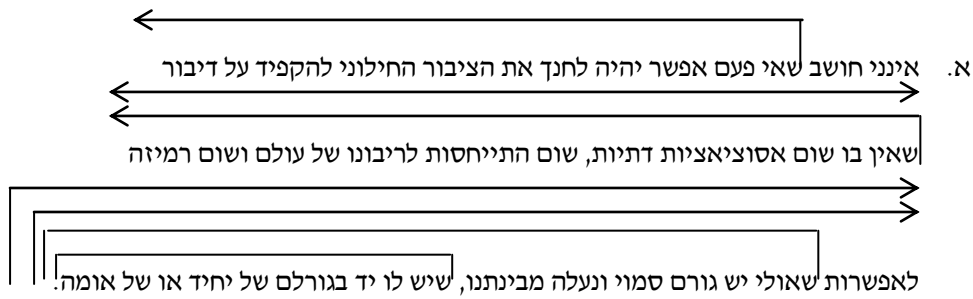
ב. במשפט יש שלוש קבוצות של חלקים כוללים.

(1) ציינו את שלוש הקבוצות.

(2) ציינו את התפקיד התחבירי של החלקים הכוללים בכל קבוצה.

רמזי תשובה לשאלה 10

הפסוקית "שאי פעם" עד הסוף – פסוקית מושא;
 הפסוקית "שאיין בו" עד הסוף – פסוקית לוואי;
 הפסוקית "שאוולי" עד הסוף – פסוקית לוואי;
 הפסוקית "שיש לו" עד הסוף – פסוקית לוואי.

ב. חלקים כוללים:

קבוצה א: "שום אסוציאציות, שום התייחסות, שום רמיזה" – נושא.
 קבוצה ב: "סמוי ונעלה" – לוואי.
 קבוצה ג: "של יחיד או של אומה" – לוואי.

11. (הרחבה של שאלה 13)

א. (1) אדם חילוני איננו כותב בראש מכתביו "בעזרת השם" או "בס"ד". (2) זו זכותו המלאה. (שורה 41)

הסבירו מה היתרון מבחינה רטורית של הניסוח הנתון בשני משפטים לעומת הניסוח שהתקבל בהמרה (ר' שאלה 13 בשאלון).

ב. (3) אך כלום אין תוקף לדברים אלה, גם כאשר אנו מבקשים לאסור על אדם דתי לקיים את מנהג אבותיו...? (שורה 45-46)

נסחו מחדש את טענת הכותב במשפט 3 כמשפט איחוי ביחס של ניגוד (אך). האיבר הראשון יביע את הרעיון המאוזכר במילים "הדברים האלה" (על פי פסקה ז), והאיבר השני ינוסח כמשפט חיווי (ולא כמשפט שאלה).

רמזי תשובה לשאלה 11

א. במבנה המקורי יש שני משפטים נפרדים, וכך נוצרת הדגשה ומידה מסוימת של הפתעה במשפט השני "זו זכותו המלאה". ההדגשה נוצרת גם מן המבנה הקצר והשמני של המשפט השני.

ב. משפט איחוי: זו שטות גמורה לנסות ולהכריח מישהו לכתוב מה שאיננו רוצה, אך לדברים אלו יש תוקף גם כאשר אנו מבקשים לאסור על אדם דתי לקיים את מנהג אבותיו.

12. (1) צה"ל איננו של פלג זה או אחר של העם. (2) אין הוא יכול לאכוף הישענות על עזרת השם על חיילים חילוניים, ואין הוא רשאי לאסור אותה על חיילים מאמינים ושומרי מצוות. (3) מי שהחליט על האיסור הזה נהג בפזיזות. (4) הוא שיווה לצבא העם דימוי של גוף הבוטח בפלדה, ושעוצם ידו חשוב בעיניו מן האמונה ומרוח האדם. (פסקה י)

- א. ציינו את הנושא התחבירי של כל אחד מן המשפטים.
ב. האם הנושא של כל המשפטים משותף? הסבירו את תשובתכם.
ג. הוסיפו קשר לוגי מתאים בין משפט 1 למשפט 2.
או: כתבו את משפטים 1 ו-2 כמשפט מורכב בעל פסוקית סיבה.
ד. (1) נתחו ניתוח מלא את משפט 3 (סוג וניתוח של כל החלקים התחביריים).
(2) כתבו את הרעיון של המשפט במבנה של משפט שמני פשוט שנושאו הוא שם פעולה.

רמזי תשובה לשאלה 12

- א. סימון הנושאים התחביריים:
(1) צה"ל איננו של פלג זה או אחר של העם.
(2) אין הוא יכול לאכוף הישענות על עזרת השם על חיילים חילוניים, ואין הוא רשאי לאסור אותה על חיילים מאמינים ושומרי מצוות.
(3) מי שהחליט על האיסור הזה נהג בפזיזות.
(4) הוא שיווה לצבא העם דימוי של גוף הבוטח בפלדה...
ב. הנושא של כל המשפטים הוא צה"ל, כולל משפט 3 שבו פסוקית הנושא מרמזת לגורם בצה"ל.
ג. קשר לוגי בין משפט 1 למשפט 2: צה"ל איננו של פלג זה או אחר של העם, ולכן אין הוא יכול לאכוף...
משפט מורכב בעל פסוקית סיבה: מכיוון שצה"ל איננו של פלג זה או אחר של העם, הוא אינו יכול לאכוף...
ד. (1) ניתוח מלא של משפט 3:

פסי' נושא

נש'	מושא	לואי	נש	תיאור
-----	------	------	----	-------

- מי שהחליט על האיסור הזה נהג בפזיזות.
(2) המרה למשפט שמני: ההחלטה על האיסור הזה פזיזה.

13. (הרחבה של שאלה 11) לפניכם ארבעה משפטים הפותחים במילה "אין":

- (1) אין אדם יכול להשפיע על גורל הזולת [...] באמצעות מבט בלבד. (שורה 21)
- (2) אין בדיבור זה שום אסוציאציות דתיות. (על פי שורה 38)
- (3) אין לדבר זה משמעות בעיניי. (על פי שורה 44-45)
- (4) אין הוא רשאי לאסור אותה על חיילים מאמינים [...] (שורה 55)

- א. באילו מן המשפטים "אין" היא נשוא המשפט?
- ב. ציינו מה הנושא בכל אחד מן המשפטים האלה.
- ג. ציינו את הנושא ואת הנשוא בכל אחד מן המשפטים האחרים.

14. לפניכם משפטים מן המאמר שנוסחו בדרכים שונות המביעות סתמיות (היעדר נושא מפורש):

- (1) אם בדרך זו ניתן לרכוש קצת שלוות נפש, למה בעצם לא? (שורה 33)
- (2) כלום אין תוקף לדברים אלה, גם כאשר אנו מבקשים לאסור על אדם דתי לקיים את מנהג אבותיו...? (שורה 41)

(3) על סמך מה אוסרים על אדם מאמין... לתת ביטוי לעקרונות שלפיהם הוא חי? (שורה 45)

(4) מי שהחליט על האיסור הזה נהג בפזיזות. (שורה 51)

- א. ציינו בכל משפט את הנושא ואת הנשוא התחביריים.
- ב. ציינו כיצד מובעת בו הסתמיות (היעדר נושא מפורש).

רמזי תשובה לשאלה 14

הנושא והנשוא ודרך הבעת הסתמיות:

- (1) ... בדרך זו ניתן (נשוא) לרכוש (נושא) קצת שלוות נפש – הסתמיות מובעת בפועל סביל.
- (2) אנו (נושא) מבקשים (נשוא) לאסור על אדם דתי לקיים את מנהג אבותיו... – הסתמיות מובעת בגוף ראשון רבים שפירושו "הכול...".
- (3) על סמך מה אוסרים (נושא ונשוא) על אדם מאמין... לתת ביטוי לעקרונות... – הסתמיות מובעת בפועל בגוף שלישי רבים ללא ציון מפורש של הנושא..
- (4) מי שהחליט על האיסור הזה (פסוקית נושא) נהג בפזיזות. – הסתמיות מובעת בפסוקית נושא שהנושא שלה סתמי.

15. (1) הביטוי "בלי עין הרע" נשאר שגור בפיהם גם בדור השכלתני הזה, **על כל צרה שלא תבוא**. (שורה 20-21)

(2) **על כל צרה [שלא] תבוא** על הציבור, מתריעים עליה, חוץ מרוב גשמים. (משנת תענית ג, ח)

א. מה התפקיד התחבירי של המילים המודגשות בכל אחד מן המשפטים (במאמר ובמשנה).

ב. הסבירו מה תפקידה הרטורי של המילה "לא" בביטוי זה.

רמזי תשובה לשאלה 15

א. התפקיד התחבירי: במשפט (1) הסגר; במשפט (2) מושא.

ב. המילה "לא" הופכת את הביטוי לסגור נהור.

16. ציינו את התפקיד התחבירי של המילים "בלי עין הרע" בכל אחד מן המשפטים שלפניכם:

(1) אחד הביטויים הנזכרים במאמר כדוגמה ל"לשונם של יהודים" הוא **"בלי עין הרע"**.

(2) בפסקה הראשונה של המאמר נזכר הביטוי **"בלי עין הרע"** לצד ביטויים אחרים.

(3) סבי נוהג לומר: הנכדים שלי כולם מוצלחים, **בלי עין הרע**.

רמזי תשובה לשאלה 16

(1) נשוא; (2) תמורה; (3) הסגר.

מערכת הצורות

17. (תוספת לשאלה 14 בשאלון)

ציינו איזו מילה יוצאת דופן מבחינת השורש, ואת השורש המשותף לשלוש המילים האחרות.

נִיב (שורה 8), תְּנוּבָה, הַנִּיב, נְבוּן.

הפועל

18. לפניכם שלושה פעלים מן השורש **אמ"ן** משלושה בניינים שונים :

- מי **יאַמֵן** את הנבחרת בשנה הבאה?
- לא **יאַמֵן** כי יסופר.
- ה**אַמֵן** לי.
- א. ציינו את הבניין של כל אחד מן הפעלים, וכתבו את צורת העבר-נסתר של כל אחד מהם.
- ב. חלקו את שלושת הפעלים לשתי קבוצות לפי המשמעות.
- ג. לאיזו קבוצת משמעות מתאים כל אחד מן השמות האלה : **אַמון**, **אַמון**.

רמזי תשובה לשאלה 18

- א. **יאַמֵן** - פיעל, **אמֵן** ; **יאַמֵן** - נפעל, **נאַמֵן** ; **האַמֵן** - הפעיל, **האַמֵן**.
- ב. קבוצה 1 : **אמֵן** ;
- קבוצה 2 : **נאַמֵן**, **האַמֵן**.
- ג. **אַמון** - קבוצה 2 ; **אַמון** - קבוצה 1.

19. המירו את המשפטים שלהלן לצורת סביל, וציינו את הבניין של הפועל שהתקבל :

- ה**קָרַחוּ** אותם לכתוב כך. (על פי שורה 39)
- על סמך מה **אַסְרוּ** עליו לעשות זאת? (על פי שורה 45)
- **אַכְפוּ** על החיילים את כללי המשמעת. (על פי שורה 49)

רמזי תשובה לשאלה 19

- הם ה**וכּרְחוּ** לכתוב כך. (הופעל)
- על סמך מה **נאַסְרוּ** עליו לעשות זאת? (נפעל)
- **נאַכְפוּ** על החיילים כללי המשמעת / כללי המשמעת **נאַכְפוּ** על החיילים. (נפעל)

20. לפניכם ארבעה שמות פעולה השייכים לשני בניינים :

- ה**שְׁעָנוּת**, ה**זְדָהוּת**, ה**נְצָרוּת**, ה**טְהָרוּת**.
- מה הם שני הבניינים ואילו שמות שייכים לכל אחד מהם?

21. אמונות מִשְׁרָשׁוֹת (שורה 16), ימים מְמֹזָלִים (שורה 27)
- א. מה השורש ומה הבניין של כל אחת מן המילים המודגשות?
 ב. הסבירו את משמעה של כל מילה לפי ההקשר ולפי השורש.
22. צריך לְהִגָּן עליו... (שורה 47)
- א. ציינו את השורש ואת הבניין של שם הפועל.
 ב. קבעו איזה מן הפעלים הבאים הוא מאותו שורש בבניין אחר:
 – צריך לְגֹנֵן על ילדים;
 – צריך לְגַנּוֹת את המעשה;
 – צריך לְמַנֵּן את המוצב.
23. לְהַמִּיט עליו מזל רע (שורה 19)
- א. ציינו את השורש ואת הבניין של שם הפועל.
 ב. בחרו את המשפט שבו פועל אחר מאותו שורש בבניין אחר:
 – המבנה הִתְמוֹטַט;
 – דעתך מְטָה מראש;
 – מעשיכם יְמִיטוּ עלינו אסון;
 – הם מְטִים את הזרם.
- ג. בחרו את המשפט שבו פועל משורש אחר:
 – המנהרה לא תִתְמוֹטַט;
 – הבית מָט (לנפול);
 – הוּמַט עלינו אסון;
 – אתה מְטָה את דעתי.
24. תְּקִינּוֹת (תוספת לשאלה 18)
- בחרו בצורה הנכונה: דין הוא שִׁאֲחָלוּ / שִׁאֲחָלוּ לוֹ הצלחה. (שורה 38)

השם

25. מיינו את השמות שלפניכם לשלוש קבוצות לפי גזרות השורש, וציינו את הגזרה של כל קבוצה.
מַחֲלָה (2), תַּבְּלָה (8), חָג (9), מְדוֹר (12), מְשִׁימָה (13), צַל (22), תַּמּוּתָה (33), שְׁטוּת (39), נְקוּי.
26. מיינו את השמות שלפניכם לשתי קבוצות – לפי דרכי התצורה (שורש ומשקל, בסיס וצורך).
אֲמַצְעוֹת (20), הַתִּיחָסוֹת (35), אֲפִשָׁרוֹת (35), זְכוֹת (37), מְשַׁמְעוֹת (40), רַבְנוֹת (43), פְּזִיזוֹת (51).
27. א. מה דרך התצורה של כל אחת מן המילים בְּטָחוֹן, בְּטִיחוֹת?
ב. הסבירו את ההבדל במשמעות בין שתי המילים בהקשר:
(1) מטעמי בְּטָחוֹן נאסר לטייל באזור.
(2) מטעמי בְּטִיחוֹת נאסר לטייל באזור.
ג. הסבירו את תהליך היווצרותו של השורש במילה מְאֲבָטַח.

רמזי תשובה לשאלה 27

- א. בְּטָחוֹן - שורש בט"ח במשקל קטלון.
בְּטִיחוֹת - הבסיס בְּטוּחַ + הצורך הסופי -ות.
ב. המילה 'ביטחון' קשורה לעניינים צבאיים, לסכנות הנובעות מכוחות עוינים; המילה בטיחות קשורה לסכנות הנובעות מתנאי השטח, חשש מתאונות וכד'.
ג. השורש אבט"ח הוא שורש תנייני שנגזר מן השם אֲבָטַח. השורש הראשוני - בט"ח.

28. השורש יצ"ר משמש הן במשמעות של עשיית דבר יש מאין, הן במשמעות של עשיית דברים בכמויות גדולות.
מיינו את המילים שלפניכם לשתי המשמעויות הללו:
יָצוֹר (שורה 31), יָצוֹר, יָצִיר (כפיו), יָצִירָה, יָצָרוּ, יוֹצֵר, מוֹצֵר, תוֹצֵר, תוֹצֵרָת.

רמזי תשובה לשאלה 28

- מילים הקשורות לעשיית דבר יש מאין: יצור, יציר (כפיו), יצירה, יוצר.
מילים הקשורות לעשיית דברים בכמויות גדולות: ייצור, יצרן, מוצר, תוצר, תוצרת.

29. הביאו מן הקטע שלפניכם דוגמה אחת לכל אחד מסוגי המילים האלה :
מילה בתצורת שורש ומשקל; מילה בתצורת בסיס וצורן; הרכב בסיסים; מילה
קמאית; מילה שאולה.

**בצה"ל הוחלט כי ייאסר לכתוב "בעזרת השם" בראש מכתב אלא אם כן הוא
נשלח על ידי הרבנות הצבאית. האם פגיעתו של צירוף זה באדם לא דתי היא כה
קשה, שצריך להגן עליו מפני הטראומה? מי שהחליט על כך נהג בפזיזות. (על פי
פסקות ח-ט)**

רמזי תשובה לשאלה 29

דוגמאות:

תצורת שורש ומשקל: לכתוב, מכתב, צירוף.

בסיס וצורן: רבנות, צבאית, פזיזות.

הרכב בסיסים: צה"ל.

מילה קמאית: כי, אם, כן, על, זה.

מילה שאולה: טראומה.

30. תּוֹפְעָה (שורה 22)

א. קבעו את השורש של השם.

ב. כתבו עוד שני שמות מאותו השורש וקבעו את המשותף לשלושת השמות
מבחינת המשמעת.

31. תקינות

בחרו בצורה הנכונה, וציינו את השורש שלה:

א. שבעה מְדוֹרִי / מְדוֹרִי גיהינום. (שורה 12)

ב. שבעה מְסוֹקִי / מְסוֹקִי קרב.

ג. שבעה מְטוֹסִי / מְטוֹסִי נוסעים.

ד. שבעה מְסוּעִי / מְסוּעִי הליכה.

שאלות מעורבות (פועל ושם)

32. א. לפניכם שלושה משפטים ובהם פועל או שם פעולה מן השורש **אס"ר**.

– אין הוא רשאי לְאַסֵּר אותה על חיילים שומרי מצוות. (שורה 50)

– מי שהחליט על האַסוּר הזה נהג בפזיזות. (שורה 51)

– בעתיד יֵאָסֵר עליהם לכתוב מכתבים.

ציינו את הבניין של הפועל או את הבניין שאליו שייך שם הפעולה.

ב. הסבירו את משמעות המילה אַסוּר בכל אחד מן המשפטים האלה:

– זה מעשה אַסוּר.

– הוא אַסוּר בכבלים.

ג. הסבירו את משמעות הניב אַסִיר תוֹדָה בעזרת תשובתכם על שאלה ב.

33. שום מכתב רשמי של צה"ל לא יִתְנַסֵּסוּ עליו ראשי התיבות היהודיים. (שורה 42)

לפניכם אחת המשמעויות של השם **נס**: דגל המונף בראש תורן.

א. הסבירו את הקשר במשמעות בין השם **נס** ובין הפועל הַתְנַסֵּס.

ב. מה השורש המשותף לשם ולפועל?

רמזי תשובה לשאלה 33

א. המשמעות המשותפת ל**נס** במשמעות דגל מונף ולפועל ה**תננסס** היא ההצגה ברבים במקום בולט ונישא של דבר (הנס מתננסס).

ב. השורש המשותף: נס"ס.

הערה להוראה: השם **נס** הוא המפתח לקביעת השורש של הפועל. כידוע צורות פועל מסוג זה (פולל, התפולל) יכולות להשתייך לגזרת עי"ו או הכפולים. נטיית השם **נס** היא בחיריק: נְסִי, נָסִים, ומעובדה זו אנחנו למדים שמדובר בשם מן הכפולים. דוגמאות נוספות: צַל-צָלִי, צָלָלִים; לְבִי, לְבָבוֹת; חָץ - חֲצִים; שֵׁן - שָׁנִים (לעומת גֵר - גָרִים, לָץ - לְצִים, גֵר - גְרוֹת מגזרת עי"ו).

דגם 3

חיפוי ולוואליות

חיפוי ולויאליות¹²
שולמית הראבן¹³

- פסקה א שאל פוליטיקאי ממוצע אם הוא מבין את ההבדל בין חיפוי לבין לויאליות – וקרוב לוודאי שיביט בשואל בתמיהה. עצם השתייכותו לקבוצה, עצם הנאמנות שהוא חייב לה, הן עובדות מוצקות כל כך, עד שכל ניסיון של הבדלה כזאת ייראה לו דקדוק של עניות, אם לא מופרך מכללא.
- פסקה ב 5 אלא שהרבה מאוד דברים רעים קורים הן בתרבות הפוליטית, הן בקבוצות, הן במשפחות, כאשר ההבדלה בין חיפוי לבין לויאליות מיטשטשת, או אינה קיימת. והרי מדובר בשני מושגים שונים כמעט קוטבית זה מזה: האחד שלילי מעיקרו, נמנה עם הדברים המחריבים עולם, והשני חיובי ומאפשר לעולם להתקיים ולהתקדם.
- פסקה ג 10 הציר המרכזי של ההבדלה בין שני המושגים הוא היחס לאמת. מי שמחפה – מסתיר את האמת, אינו מעוניין שתצא לאור יום, אינו רוצה שהיא תיוודע בחוץ, שכן יש בעיניו דברים חשובים ממנה. הפילוסופיה שמאחורי מעשה החיפוי אומרת: מה שאנשים אינם יודעים, כאילו לא היה. אחד ממאפייני החיפוי הוא, כמובן, השתיקה, ההעלמה, איסור הדיבור. ואם תשאל את המחפה על מה ולמה הוא עושה כן, קרוב לוודאי ששייב: מתוך לויאליות.
- פסקה ד 15 אבל הלויאליות שונה קוטבית מן החיפוי. ראשית, היא מכירה באמת, מכירה בכך שדברים נעשו, עובדות קרו, ואינה מנסה לתלוש בסתר דפים מתוך החיים ולהעלימם. האיש הלויאלי אינו מכחיש, אינו קובר את הדברים. להבדיל מן המחפה, הוא יכיר באמת, אבל כיוון שהוא לויאלי, ינסה להבין את מניעי חברו שסרח, ישתדל להסבירם לאחרים, יעשה כל מאמץ להגן עליו במציאת נסיבות מקלות, או רקע, או כל דבר אחר שיש בו תוספת מידע, ולא החסרת מידע. בעקבות מעשה החיפוי אנחנו יודעים פחות; בעקבות מעשה לויאליות אנחנו יודעים יותר, ואולי גם מבינים יותר. ועל כל אלה, החיפוי הוא מעשה המונע תיקון.
- פסקה ה 25 לא במקרה המילה "לויאליות" גזורה במקורה מן המילה "לגאליות", כלומר חוקיות; ואילו המילה "חיפוי" בעברית קשורה לא רק ב"חף", כביכול, אלא גם לפועל "חפא", שפירושו שיקר, בדה מלב. קבוצה מחפה היא קבוצה המשקרת במקהלה, בין שזו

¹² המאמר מופיע כאן בהשמטות; פורסם לראשונה ב**ידיעות אחרונות**, 19 בספטמבר 1990, ונדפס בספר **עיוורים בעזה**, הוצאת זמורה ביתן 1991. המאמר בשלמותו כלול בתקליטור **מש"ב – מאגר מאמרים ממוחשב** בהוצאת ת"ל (מאמר 39), וראו שם דרכי תשאול נוספות.

¹³ שולמית הראבן ז"ל הייתה סופרת ומסאית.

- משפחה, או קבוצת חברים בעלי עבר משותף, או מפלגה, או כל צורה אחרת של התקשרות אנושית.
- פסקה ו למראית עין, הקבוצה המחפה היא קבוצה חזקה: אחד למען כולם, כולם למען אחד, וכל החורג הוא בבחינת בוגד, וכיוצא באלה מושגים וסמלים היוצרים תדמית של כוח. למעשה, מדובר בקבוצה חלשה, שאין לה אמון בסביבתה ובמערכות שמחוצה לה, וכל יחיד משוכנע בעומקי לבו שפגיעה בקבוצה או במנהיג פירושה עבורו כפרט אבדן מקור כוחו האחרון, ואולי היחיד.
- פסקה ז אולי אין דוגמה טובה מזו של משפחה שאחד מבניה נתפס בגנבה. משפחה מחפה תכחיש מיד את מעורבותו, גם בפני עצמה, תנסה למלט אותו מדין, כיוון שאין לה אמון במערכת המשפט ולא בשום מערכת מטפלת, ואף לא בכל מי שמחוצה לה. לעומת זאת משפחה לויאלית תשכנע אותו שיודה, אבל היא לא תתנכר לו, להפך: היא תחפש לו את עורך הדין הטוב ביותר, את התרפיסט הטוב ביותר, ותדאג שימיו בכלא יעברו בצורה הטובה ביותר שאפשר. היא תזדהה אתו ולא עם מעשיו. בכך היא מביעה בעצם את אמונה במערכת ובחברה; כלומר, מדובר במשפחה שאינה חוששת מפני התמוטטות אם חלילה דברים יתגלו, ואינה מניחה מראש שכל סביבתה היא בחזקת אויבת המחכה לה בפינה.
- פסקה ח בין שתי המשפחות, הראשונה היא הפוחדת יותר, וקרוב לוודאי שהיא חשה בודדה וחסרת אונים. זו תהיה המשפחה, או הקבוצה, שתעשה שימוש רב במילים כמו בושה, כבוד המשפחה, כביסה מלוכלכת ברבים וגו', בעוד שכל המנסה להעמיד עובדות על דיוקן ייקרא בוגד, מלשין.
- פסקה ט לחיפוי, בניגוד ללויאליות, תוצאות קשות, שלא לומר מרעילות ממש. כל עובד סוציאלי יודע את מחירו הכבד של חיפוי בתוך משפחה, כאשר קיים אתוס של "אסור ללכלך על אבא", או "אסור להודות שהנישואים רעים". לא זו בלבד שהחיפוי גורם במישרין להמשך ההתנהגות הבלתי סבירה, אלא שהוא הורס כל אפשרות של תיקון, של היווצרות נורמה אחרת, עד שילשים ועד ריבעים.
- פסקה י כל השוואה בין משפחה לבין קבוצה גדולה יותר היא השוואה בעייתית; אבל נראה שלמרות כל ההבדלים, הרבה ממה שנכון במשפחה, נכון גם בקבוצה אחרת, שקיים בה הוויי משותף ושותפות חיים וגורל. "השלד שבארוך" משום מה אינו נעלם: הוא מרקוב ומרעיל. הסוד הופך להיות בור חשוך בתוך המציאות, והמציאות היא כנראה עניין רציני מכדי שיעשו בו מניפולציה. לויאליות, בניגוד לחיפוי, מובנית בה הערכה עמוקה למציאות ויראת כבוד מפני האמת. "מה יגידו" – הוא שיקול משני מאוד.
- פסקה יא מי שרוצה לעמוד על חוסר ההבדלה הזאת בקרבנו, די לו שיעיין בעניינו של הסרן מחיל התותחנים, אשר סירב לחפות על מתן פטורים ממילואים לאנשים שנגבתה מהם צורה אחרת, לא צבאית, של שירות ליחידה, כגון בהאדרת תדמיתה או בתרומות כספיות.
- פסקה יב 60

ברור למעלה מכל ספק שהיחידה הפרה במחוי-יד את עקרון שוויון השירות. הסרן היה לויאלי מאין כמוהו לצה"ל ולחיל שלו, שפשט בו מנהג נלוז מאוד, אבל מפקדיו לא הבינו זאת. הוא הועבר מן החיל, וקיבל מכתב נזיפה על ש... "גילה חוסר לויאליות כלפי מפקדיו" (!). לשון אחר, לא אבא לכלך, אלא אתה, הילד הרע, הלשנת על אבא, לך לך אפוא מן הבית. פסקה יג 65

ואם אנשים בצבא לא הבינו שהם לא חסמבה אלא שייכים למדינה, מה לנו כי נלין על פוליטיקאים, שזה עתה נכנסו לזירה הפוליטית. פסקה יד

ההבדלה הברורה בין חיפוי והעלמה לבין לויאליות וחברות דרושה לנו אפוא כאוויר לנשימה. בלעדיה יוצו לנו שערוריות לבקרים [- -], ופני התרבות הפוליטית שלנו לא ישתנו במהרה ולא יוסיפו לנו גאווה וכבוד.

שאלות להוראה

הבנה והבעה

1. א. ערכו השוואה על פי המאמר בין חיפוי לבין לויאליות.
תוכלו להיעזר בהיבטים האלה: היחס לאמת; התגובה להתנהגות הלקויה; היחס לסביבה; התוצאות – במישור האישי, המשפחתי והפוליטי.
  - ב. מטרתה העיקרית של הכותבת בהשוואה בין חיפוי ללויאליות היא –
    - להבהיר את משמעם של שני המושגים האלה.
    - לבסס את הטענה שהתנהגות מחפה פסולה.
    - לבסס את הטענה שהתנהגות לויאלית רצויה.
    - לבקר את התרבות החברתית-פוליטית בישראל.נמקו את בחירתכם בהסתמך על המאמר.
2. לשונות של השוואה
    - א. הביאו מתוך המאמר שלוש דוגמאות למבנים של השוואה (משפט, צמד משפטים וכד').
    - ב. הביאו מתוך המאמר שלוש מילים שונות המציינות השוואה (דומה או שונה).

3. בפסקה ה הכותבת מעירה על גיזרון של המילים 'חיפוי' ו'לויאליות'.
הסבירו כיצד הגיזרון של כל אחת מהן מסייע לכותבת בעמדתה כלפי שתי דרכי
ההתנהגות.

4. מדוע התנהגותו של הסרן מחיל התותחנים היא ההתנהגות הראויה, לפי המאמר?

אוצר המילים והמשמעים - שימושי לשון ואמצעים רטוריים

5. א. לפניכם ניבים מתוך המאמר:
– "דקדוק של עניות" (שורה 3-4);
– "...המחכה לה בפינה" (שורה 40-41);
– "עד שילשים ועד ריבעים" (שורה 50).
(1) ציינו לאיזו רמת לשון שייך כל ניב.
(2) המירו כל אחד מן הניבים בצירוף מילים או במילה אחת שיביעו בקירוב
את המשמעות של הניב בהקשר הנתון במאמר.

ב. בפסקה הקצרה שלפניכם משובצים ניבים אחדים.
"ההבדלה הברורה בין חיפוי והעלמה לבין לויאליות וחברות דרושה לנו אפוא
כאוויר לנשימה. בלעדיה יצוצו לנו **שערוריות לבקרים**..., **ופני התרבות
הפוליטית שלנו לא ישתנו** במהרה ולא יוסיפו לנו גאווה וכבוד." (פסקה יד)
(1) המירו כל אחד מן הניבים בניסוח אחר.
(2) הסבירו מה האפקט שיוצר השימוש בניבים.

6. א. ציינו שני שימושים מטפוריים בראשית פסקה ד.
ב. איזה מן השימושים רענן ומקורי ואיזה שגור ונפוץ?¹⁴
ג. המירו את שני השימושים המטפוריים בניסוח שאינו מטפורי.
ד. בעקבות ההמרה ציינו מה היחס בין שני השימושים המטפוריים (נרדפים זה
לזה / מוסיפים זה על זה / מנוגדים זה לזה), ולאור זאת הסבירו מה תרומתם
לטקסט.

---

¹⁴ על דרכי ההוראה של השימוש המטפורי ראו ניצה פרילוק, "היה לי יום כחול": שימושים מטפוריים
והוראתם בטקסט הלא-ספרותי, **איגרת מידע מ"ז** (חורף תש"ס), ת"ל, בעיקר עמ' 30-32 (גם באתר
האינטרנט "תכנית הלימודים בעברית" בפרק "אוצר המילים והמשמעים", הרחבות).

7. " (1) **למראית עין**, הקבוצה המחפה היא קבוצה חזקה... (2) **למעשה**, מדובר בקבוצה חלשה..." (פסקה ו)
- א. הסבירו את משמעות הצירוף 'למראית עין'.
- ב. נסחו את שני המשפטים כך שיישמר היחס הקיים ביניהם אך ללא המילים המודגשות.
- ג. הסבירו מדוע קבוצה מחפה היא קבוצה חזקה רק למראית עין. הסתמכו גם על הדוגמה שבפסקות ז-ח.
8. לפניכם המשפטים הראשונים מפסקה יב:
- "ברור **למעלה מכל ספק** שהיחידה הפרה **במחי-יד** את עקרון שוויון השירות. הסרן היה לויאלי **מאין כמוהו** לצה"ל ולחיל שלו, שפשט בו מנהג **נלוז** מאוד..."
- א. מה המשותף לארבעת הביטויים המודגשים מבחינה רטורית?
- ב. המירו את הביטוי 'במחי יד' במילים אחרות שיביעו אותה משמעות.
- ג. הסבירו את משמעות המילה 'נלוז'.
9. הסבירו את תפקידם הרטורי של שלוש הנקודות ושל סימן הקריאה במשפט הבא (שורה 62):
- "הוא הועבר מן החיל, וקיבל מכתב נזיפה על ש... יגילה חוסר לויאליות כלפי מפקדיו (!)".
10. פסקה יג מנוסחת בדרך של "קל וחומר":
- א. הסבירו את השימוש בדרך זו של "קל וחומר" בפסקה.
- ב. באילו אמצעים רטוריים נוספים הכותבת משתמשת בפסקה זו?

הבעה

11. כתבו מאמר קצר (כעמוד וחצי) על אחד משני הנושאים הבאים:
- א. חיפוי בחברה**
- בחרו מקרה מחיי בית הספר או מחיי החברה מחוץ לבית הספר שמדגים את התופעה שהכותבת דנה בה, תארו אותו ונתחו אותו לאור ההבחנה בין חיפוי לבין לויאליות.

ב. האמת, כל האמת, רק האמת - תמיד?

"אי זהו רכיל? זה שטוען דברים, והולך מזה לזה ואומר 'כך אמר פלוני, וכך וכך שמעתי על פלוני' - אף על פי שהוא אמת הרי זה מחרים את העולם" (רמב"ם, היד החזקה, הלכות דעות ז, ב)

כתוב מאמר שבו תדון בשאלה אם בכל מקרה יש לומר 'את האמת ואת כל האמת ורק את האמת'. ציין נסיבות ומצבים שבהם לא רצוי לדעתך לומר את האמת או את כל האמת או רק את האמת, נמק והדגם.

תחביר

12. לפניכם פסקה ג מן המאמר (בהשמטת חלק ממשפט 2 והמשפט האחרון):

- (1) הציר המרכזי של ההבדלה בין שני המושגים הוא היחס לאמת.
- (2) מי שמחפה – מסתיר את האמת, אינו מעוניין שתצא לאור יום, אינו רוצה שהיא תיודע בחוץ...
- (3) הפילוסופיה שמאחורי מעשה החיפוי אומרת: מה שאנשים אינם יודעים, כאילו לא היה.
- (4) אחד ממאפייני החיפוי הוא, כמובן, השתיקה, ההעלמה, איסור הדיבור.

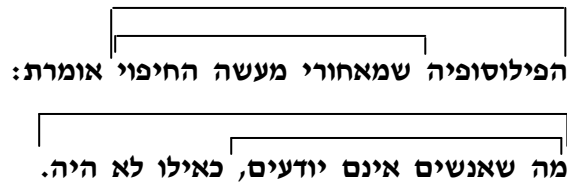
א. שני המשפטים 1 ו-4 הם משפטים שמניים.

- (1) ציינו שניים-שלושה הבדלים בין שני המשפטים מבחינה תחבירית.
- (2) ציינו את גרעיני הנושא והנשוא של כל אחד מהם.
- (3) נסחו כל אחד משני המשפטים כמשפט פועלי (גזרו את הפועל מאחד השמות שבמשפט הנתון).

ב. (1) נתחו את המשפט: **מי שמחפה מסתיר את האמת.** (תחילת משפט 2)

- (2) העתיקו משפט בעל מבנה דומה מן הפסקה הנתונה.
  - (3) משפט 2 בשלמותו הוא משפט כולל. הסבירו קביעה זו.
  - (4) בחרו באפשרות הנכונה: החלקים הכוללים – מוסיפים זה על זה / מנוגדים זה לזה / נרדפים זה לזה.
- על פי מה שבחרתם – ציינו את האפקט הרטורי שיוצרים החלקים הכוללים.

ג. (1) קבעו את התפקיד התחבירי של ארבעת החלקים המסומנים במשפט 3 :

(2) נסחו את המשפט השלם כמשפט שמני בעל פסוקית נשוא.

13. לפניכם פסקה ד מן המאמר (בהשמטת חלק ממשפט 4) :

(1) אבל הלויאליות שונה קוטבית מן החיפוי. (2) ראשית, היא מכירה באמת, מכירה בכך שדברים נעשו, עובדות קרו, ואינה מנסה לתלוש בסתר דפים מתוך החיים ולהעלימם. (3) האיש הלויאלי אינו מכחיש, אינו קובר את הדברים. (4) להבדיל מן המחפה, הוא יכיר באמת, אבל כיוון שהוא לויאלי, ינסה להבין את מניעי חברו שסרח, ישתדל להסבירם לאחרים... (5) בעקבות מעשה החיפוי אנחנו יודעים פחות; בעקבות מעשה לויאליות אנחנו יודעים יותר, ואולי גם מבינים יותר. (6) ועל כל אלה, החיפוי הוא מעשה המונע תיקון.

א. הלויאליות שונה קוטבית מן החיפוי. (1)

(1) מה התפקיד התחבירי של המילה 'קוטבית' במשפט?

(2) נסחו את המשפט כמשפט שמני (המירו את הפועל בשם פעולה).

ציינו מה התפקיד התחבירי של המילה המקבילה למילה 'קוטבית' במשפט שיצרתם.

ב. הלויאליות מכירה באמת, מכירה בכך שדברים נעשו, עובדות קרו, ואינה

מנסה לתלוש בסתר דפים מתוך החיים ולהעלימם. (2)

האיש הלויאלי אינו מכחיש, אינו קובר את הדברים. (3)

לכל אחד מן המשפטים נושא תחבירי אחר, אבל מבחינת התוכן הם שווים זה לזה.

הסבירו במה הם שונים זה מזה, איזה מהם צפוי יותר ומה האפקט הרטורי שיוצר הנושא הצפוי פחות.

ג. כיוון שהוא לויאלי, הוא ינסה להבין את מניעי חברו שסרח... (מתוך משפט 4)

(1) נתחו את המשפט (סוג ותחימה במידת הצורך).

(2) נסחו את המשפט מחדש תוך המרתו לסוג תחבירי אחר. ציינו את סוג המשפט שכתבתם.

ד. בעקבות מעשה החיפוי אנחנו יודעים פחות; בעקבות מעשה לויאליות אנחנו

יודעים יותר, ואולי גם מבינים יותר. (5)

(1) נסחו את המשפטים כמשפט איחוי.

(2) בעקבות מעשה החיפוי אנחנו יודעים פחות.

נסחו את המשפט מחדש כך שהמילים "מעשה החיפוי" יהיו נושא המשפט (לא במשפט ייחוד).

(3) איזה חלק תחבירי במשפט שיצרתם מביע את המשמעות של 'בעקבות' שבמשפט המקורי?

ה. החיפוי הוא מעשה המונע תיקון. (6)

(1) נתחו את המשפט ניתוח מלא.

(2) נסחו את המשפט מחדש כמשפט פועלי, והסבירו את ההבדל הרטורי בין שני הניסוחים.

14. לפניכם פסקה י מן המאמר (בהשמטת משפט אחד):

(1) כל השוואה בין משפחה לבין קבוצה גדולה יותר היא השוואה בעייתית;

(2) אבל נראה שלמרות כל ההבדלים, הרבה ממה שנכון במשפחה, נכון גם בקבוצה אחרת, שקיים בה הוויי משותף ושותפות חיים וגורל.

(3) "השלד שבארון" משום מה אינו נעלם:

(4) הוא מרקיב ומרעיל.

(5) לויאליות, בניגוד לחיפוי, מובנית בה הערכה עמוקה למציאות ויראת כבוד מפני האמת.

(6) "מה יגידו" – הוא שיקול משני מאוד.

א. (1) במשפט 2 ציינו מהו החלק הרומז למשפט 1 ומה תפקידו התחבירי.

(2) כתבו את האמור משפטים 1 ו-2 כמשפט מורכב אחד; במקום המילים שסימנתם במשפט 2 כתבו פסוקית שתכיל את משפט 1.

ב. המשפט שלפניכם (חלק ממשפט 2) הוא משפט מורכב:

מה שנכון במשפחה, נכון גם בקבוצה אחרת, שקיים בה הוויי משותף ושותפות חיים וגורל.

(1) תחמו את הפסוקיות וציינו את תפקידן התחבירי.

(2) ציינו את התפקיד התחבירי של המילה המסומנת בקו.

ג. נסחו את משפטים 3 ו-4 כמשפט אחד בעל חלקים כוללים שיש ביניהם יחס של ניגוד.

ד. לויאליות, בניגוד לחיפוי, מובנית בה הערכה עמוקה למציאות ויראת כבוד מפני האמת. (5)

(1) המשפט הוא משפט ייחוד. המירו אותו למשפט שאינו משפט ייחוד.
(2) ציינו את הנושא והנשוא במשפט שהתקבל. (שימו לב לבעיית ההתאם במשפט הנתון.)

ה. "מה יגידו" – הוא שיקול משני מאוד. (6)

(1) המשפט "מה יגידו" הוא משפט סתמי. הוסיפו נושא מפורש למשפט, על פי העולה מן המאמר.

(2) מה התפקיד התחבירי של המשפט "מה יגידו" במשפט השלם?

(3) הוסיפו מילה או מילים למשפט השלם כך ש"מה יגידו" ישמש פסוקית לוואי (התאימו את המשך המשפט לתוספת שהוספתם).

15. לפניכם המשפטים הפותחים של פסקות ג-י.

– הציר המרכזי של ההבדלה בין שני המושגים הוא היחס לאמת. (פסקה ג)

– אבל הלויאליות שונה קוטבית מן החיפוי. (פסקה ד)

– לא במקרה המילה "לויאליות" גזורה במקורה מן המילה "לגאליות", כלומר חוקיות. (פסקה ה)

– למראית עין, הקבוצה המחפה היא קבוצה חזקה. (פסקה ו)

– אולי אין דוגמה טובה מזו של משפחה שאחד מבניה נתפס בגנבה. (פסקה ז)

– בין שתי המשפחות, הראשונה היא הפוחדת יותר. (פסקה ח)

– לחיפוי, בניגוד ללויאליות, תוצאות קשות, שלא לומר מרעילות ממש. (פסקה ט)

– כל השוואה בין משפחה לבין קבוצה גדולה יותר היא השוואה בעייתית. (פסקה י)

א. כל המשפטים מנוסחים בזמן הווה. על מה מעידה עובדה זו מבחינת סוג המאמר?

ב. ציינו את המשפטים השמניים שהמבנה שלהם הוא: שם – אוגד – שם.

ג. ציינו את המשפטים בעלי נשוא שהוא צורת בינוני, וציינו גם את הנושא.

ד. קבעו את הנושא ואת הנשוא בשאר המשפטים.

16. פסקה יא כולה היא משפט אחד המציג דוגמה :

מי שרוצה לעמוד על חוסר ההבדלה הזאת בקרבנו, די לו שיעיין בעניינו של הסרן מחיל התותחנים, אשר סירב לחפות על מתן פטורים ממילואים לאנשים שנגבתה מהם צורה אחרת, לא צבאית, של שירות ליחידה, כגון בהאזרת תדמיתה או בתרומות כספיות.

א. לפניכם תחילת המשפט שסומנו בו הפסוקיות :

מי שרוצה לעמוד על חוסר ההבדלה הזאת בקרבנו,

נש' די לו שיעיין בעניינו של הסרן...

(1) הסבירו את הקביעה שזהו משפט ייחוד (ציינו מהו הכינוי החוזר).

(2) מה התפקיד התחבירי של הפסוקית השנייה.

ב. סיפורו של הסרן מובא כפסוקית לוואי.

(1) תחמו את הפסוקית, וציינו את סוגה התחבירי (משפט פשוט / איחוי / מורכב).

(2) נסחו את הסיפור בשלושה משפטים פשוטים בסדר כרונולוגי מן המוקדם למאוחר. הנושא התחבירי של המשפט האחרון יהיה 'הסרן'.

מערכת הצורות

זיהוי שורשים

17. לפניכם חמישה זוגות מילים. בכלם - חוץ מאחד - שתי המילים הן משורשים שווי גזרה.

נְסִבּוֹת מְקַלּוֹת (שורה 19)

תּוֹסֶפֶת מִיָּדַע (שורה 20)

מְעֵשָׂה (ה)חֲפוּי (שורה 20)

תּוֹצְאוֹת קְשׁוֹת (שורה 46)

שְׁנוּי תְּדַמִּית

א. ציינו את הזוג שבו שתי המילים אינן מאותה הגזרה.

ב. ציינו את השורש של כל אחת מן המילים בכל הזוגות.

18. לא במקרה המילה "לויאליות" גזורה במקורה מן המילה "לגאליות", כלומר חוקיות. (שורה 21)
- ציינו את השורש של כל אחת מן המילים האלה: מְקַרְה, מְלָה, מְקוֹר, (פ)לוֹמַר.

הפעל

19. לפניכם כמה צורות בינוני בהקשרן במאמר.
- א. קבעו את השורש ואת הבניין של כל אחת מהן.
- ב. המירו בשני המשפטים האחרונים (4, 5) את צורת הבינוני לזמן עבר (בתוך ההקשר).
- (1) הוא מְבִין את ההבדל... (שורה 1)
  - (2) דברים רעים קוֹרִים בתרבות הפוליטית... (שורה 5)
  - (3) מה שנכון במשפחה, נְכוֹן גם בקבוצה אחרת. (שורה 52)
  - (4) ההבדלה בין חיפוי לבין לויאליות מְטַשְׁטֶשֶׁת. (שורה 6)
  - (5) בלויאליות מְבַנֶּית הערכה עמוקה למציאות. (שורה 55)
20. א. ציינו את הבניין המשותף לשלושת הפעלים במשפטים 1-3 שלפניכם.
- ב. קבעו את השורש של כל אחד מן הפעלים.
- ג. כתבו את צורת ההווה של כל אחד מן הפעלים (באותו מין ומספר) ונקדו אותה (ניקוד פונטי).
- (1) כל ניסיון של הבדלה כזאת יִרְאֶה לו דקדוק של עניות. (שורה 3)
  - (2) הוא אינו רוצה שהאמת תִּתְנַדֵּעַ בחוץ. (שורה 10)
  - (3) כל המנסה להעמיד עובדות על דיוקן יִקְרָא בוגד, מלשין. (שורה 44-45)
21. לפניכם צורות בינוני בתפקיד שמני בהקשרן במאמר:
- (1) עובדות מוֹצְקוֹת (שורה 3)
  - (2) שני מְשַׁגֵּים שונים (שורה 7)
  - (3) אחד מְמַאֲפֵינִי החיפוי הוא השתיקה. (שורה 12)
  - (4) הוא ינסה להבין את מְנִיעֵי חברו שסרח. (שורה 18)
- א. ציינו את הבניין ואת השורש של כל צורה.
- ב. קבעו מה חלק הדיבור שכל אחת מן הצורות שייכת אליו – שם עצם או שם תואר.

22. קבעו את השורש של כל אחת מן המילים המודגשות והסבירו את דרך היווצרותו :

(1) [הוא] אינו מְעַנֵּן שתצא לאור יום... (שורה 10)

(2) כל יחיד מְשַׁכְנֵע... (שורה 31)

23. "השלד שבארוך' משום מה אינו נעלם : הוא מְרַקֵּב וּמְרַעֵיל." (שורה 53-54)
ציינו את הבניין המשותף לצורות המודגשות, וציינו את משמעות הבניין בכל אחת מהן.

24. א. הסבירו בכל אחד משלושת הפעלים במשפטים 1-3 שלפניכם את השינוי שחל בהם כתוצאה מעיצור גרוני לעומת צורות פועל ללא עיצור גרונית.

(1) הוא אינו רוצה שהאמת תִּתְנַדֵּעַ בחוץ. (שורה 10)

(2) הסרן סָרַב לחפות על מתן פטורים ממילואים. (שורה 58)

(3) הסרן הֶעֱבַר מן החיל (שורה 62)

ב. "היחידה הַפְּרָה במחי-יד את עקרון שוויון השירות." (שורה 60)
קבעו את השורש ואת הבניין של הפועל המודגש, והסבירו כיצד משפיעה הרי"ש על צורת הפועל.

25. "לא זו בלבד שהחיפוי גורם במישרין להמשך ההתנהגות הבלתי סבירה, אלא שהוא הורס כל אפשרות של תיקון, של היווצרות נורמה אחרת." (שורה 48-50)

א. מצאו במשפט לעיל **שמות פעולה** השייכים ל**אֲרַבְעָה** בניינים שונים, וציינו לצד כל שם פעולה את הבניין שהוא שייך אליו.

ב. בחרו את אחד הפעלים שבמשפט, העתיקו אותו וכתבו את שפם הפעולה שלו.

26. **תיקוני הגייה**

א. בחרו את הצורה הנכונה.

(1) הבחנה מעין זו מְפַרְרֶת / מְפַרְרָת מעיקרה. (על פי שורה 3-4)

(2) מושג אחד, שלילי מעיקרו, נְמַנָּה / נְמַנָּה עם הדברים המחרביים עולם.

(על פי שורה 7)

(3) משפחה מחפה תְּכַחֵּשׁ / תְּכַחֵּשׁ מיד את מעורבותו. (שורה 33-34)

(4) אנשים שנגבתה / נגבתה מהם צורה אחרת, לא צבאית, של שירות ליחידה. (שורה 58)

(5) הם חפים / חפים מפשע.

ב. "אם תשאל את המחפה על מה ולמה... קרוב לוודאי שישב: מתוך לויאליות." (שורה 13-14)

מחקו את האפשרויות הלא נכונות:

צורת העבר של הפועל ישב היא: השב / השב; צורת ההווה של הפועל היא: משיב / משיב.

השם

27. לפניכם שלושה שמות (מן המאמר), ולאחר כל אחד מהם רשימת שמות.

א. ציינו את השורש של כל שם.

ב. בחרו מן הרשימה שם אחר שהוא מאותו המשקל ומאותה הגזרה.

(1) מדינה (שורה 65) – שורש: _____

שם עצם אחר מאותו משקל ומאותה גזרה: מחילה, מעילה, משימה, מלונה, מגלה.

(2) תרומה (שורה 59) – שורש: _____

שם עצם אחר מאותו משקל ומאותה גזרה: תפוסה, תקומה, תמיכה, מלוכה.

(3) השנאה (שורה 46) – שורש: _____

שם עצם אחר מאותו משקל ומאותה גזרה: האדרה, המצאה, הודאה, הנאה, הדמיה.

28. לפניכם פסקה א ובה מודגשים ארבעה שמות המסתיימים ב-ות.

"שאל פוליטיקאי ממוצע אם הוא מבין את ההבדל בין חיפוי לבין לויאליות – וקרוב לוודאי שיביט בשואל בתמיהה. עצם השתתפותו לקבוצה, עצם הנאמנות שהוא חייב לה, הן עובדות מוצקות כל כך, עד שכל ניסיון של הבדלה כזאת יראה לו דקדוק של עניות..."

א. מה המשותף לכל השמות מבחינת המשמעות?

ב. באיזה מן השמות הסיומת -ות שייכת למשקל ובאלו היא צורך סופי?

ג. לפניכם עוד כמה מילים בסיומת -ות :

חֲקִיּוֹת (23), מְעַרְבוֹת (34), הַתְּמוֹטְטוֹת (39), שְׁתַּפּוֹת (53), מְצִיאוֹת (56),
שָׁרוֹת (60), הַרְקָבוֹת, אֲנוּשׁוֹת.

מתוך רשימה זו כתבו דוגמה אחת לכל אחת מן הקטגוריות הבאות :

– שם פעולה בסיומת -ות הקשור לבניין התפעל ;

– שם פעולה בסיומת -ות הקשור לבניין נפעל ;

– צורת בינוני + -ות ;

– שם תואר בסיומת סי + -ות ;

– שם עצם + -ות ;

– שם שבו התי"ו הסופית שייכת לשורש.

29. בכל אחת מקבוצות השמות שלפניכם יש שם יוצא דופן. זהו אותו לפי ההנחיות

שלחלן, ותנו הסבר מפורט בכל מקרה לתשובתכם :

א. באיזו קבוצה כל השמות נוצרו משורש ומשקל, אך משקל אחד מהם שונה?

ב. באיזו קבוצה שם אחד נבדל מחבריו בדרך התצורה?

ג. באיזו קבוצה השמות שווי משקל אך באחד מהם משמעות המשקל שונה?

– מְקַהֵלָה, מְאַפְרָה, מְאַפְיָה

– מְפַלְגָה, מְתַפְרָה, מְחַצְבָה

– מְקַהֵלָה, מְשַפְחָה, מְחַשְבָה

30. לפניכם רשימת מילים המסתיימות בנו"ן סופית.

נְסִיּוֹן (3), אֲבָדָן (31), אֲמוֹן (30), דִּין (34), דְּיוּקָן (45), נְכוֹן (52), עֲנָן (54), שְׁוִיּוֹן
(60), תּוֹתָחַן (58).

ציינו את תפקידה של הנו"ן בכל אחת מן המילים על פי הרשימה הזאת :

אות שורש / חלק מן המשקל / חלק של צורן גזירה סופי / חלק של צורן נטייה
סופי.

הפועל – שאלות להעמקה

31. לפניכם פסקה ז ובה פעלים מודגשים :

(1) אולי אין דוגמה טובה מזו של משפחה שאחד מבניה נתפס בגנבה. (2) משפחה מחפה תכחיש מיד את מעורבותו, גם בפני עצמה, תִּנְסָה למלט אותו מדין, כיוון שאין לה אמון במערכת המשפט ולא בשום מערכת מטפלת, ואף לא בכל מי שמחוצה לה. (3) לעומת זאת משפחה לויאלית תִּשְׁכַּנֵּעַ אותו שיוֹדָה, אבל היא לא תִּתְנַכֵּר לו, להפך: היא תִּתְחַפֵּשׂ לו את עורך הדין הטוב ביותר, את התרפיסט הטוב ביותר, ותִּדְאָג שימיו בכלא יִעֲבְרוּ בצורה הטובה ביותר שאפשר. (4) היא תִּזְדַּקֶּה אתו ולא עם מעשיו. (5) בכך היא מְבִיעָה בעצם את אמונה במערכת ובחברה; כלומר, מְדַבֵּר במשפחה שאינה חוֹשֶׁשֶׁת מפני התמוטטות אם חלילה דברים יִתְגַּלוּ, ואינה מְנִיחָה מראש שכל סביבתה היא בחזקת אויבת המְחַכָּה לה בפינה.

א. קבעו שורש ובניין של כל אחד מן הפעלים (המודגשים).

ב. המשפטים 2-4 מנוסחים בזמן עתיד.

נסחו אותם בזמן הווה (במידת האפשר), והסבירו מדוע נבחר זמן עתיד בניסוח המקורי.

ג. ציינו את ההבדלים ב**בניתוח** (שורש, בניין, זמן, גוף) וב**משמעות** בין שני הפעלים במשפטים שלפניכם:

"היא תִּזְדַּקֶּה אתו ולא עם מעשיו." (משפט 4)

"תִּזְדַּקֶּה בבקשה כדי שאוכל לתת לך להיכנס."

32. מה המשותף לשני הפעלים המודגשים מבחינת דרך הגיזרון שלהם?

– מי שרוצה לעמוד על חוסר ההבדלה הזאת..., די לו שִׁלְעִין בעניינו של הסרן...

(שורה 57)

– הִלְשַׁנְתָּ על אבא, לך לך אפוא מן הבית. (שורה 63)

רמזי תשובות (לדגם 3)

הבנה והבעה

1. ב. ההתלבטות היא בין שתי האפשרויות השנייה והשלישית, שההבדל ביניהן מלכתחילה הוא הבדל דק. נראה שמטרתה העיקרית של הכותבת לבסס את הטענה שהתנהגות מחפה פסולה, וההתנהגות הלויאלית מתוארת במאמר לא לשם עצמה אלא כדי להדגיש את מגרעותיו של החיפוי וכן כהצעה חלופית נכונה ומועדפת. אפשר ללמוד על כך מן הדוגמה המובאת לקראת סוף המאמר בנוגע לסרן מחיל התותחנים: הכותבת יוצאת נגד מה שמכונה בטעות 'לויאליות' ושהיא מציעה לו את הכינוי 'חיפוי', ואם כן המאמר לא נכתב כדי להמליץ לנו באיזו משתי דרכי ההתנהגות לבחור אלא כדי להוקיע את ההתנהגות הפסולה.

2. א. דוגמאות למבנים של השוואה:

האחד שלילי מעיקרו, נמנה עם הדברים המחריבים עולם, והשני חיובי ומאפשר לעולם להתקיים ולהתקדם. (פסקה ב)

להבדיל מן המחפה, הוא... (פסקה ד)

בעקבות מעשה החיפוי אנחנו יודעים פחות; בעקבות מעשה לויאליות אנחנו יודעים יותר. (פסקה ד)

...המילה "לויאליות" גזורה במקורה מן...; ואילו המילה "חיפוי" בעברית קשורה לא רק ב..., אלא גם ל... (פסקה ה)

משפחה מחפה תכחיש מיד... לעומת זאת משפחה לויאלית תשכנע אותו ש... (פסקה ז)

בין שתי המשפחות, הראשונה היא הפוחדת יותר. (פסקה ח)

לחיפוי, בניגוד ללויאליות, תוצאות קשות. (פסקה ט)

הרבה ממה שנכון במשפחה, נכון גם בקבוצה אחרת. (פסקה י)

לויאליות, בניגוד לחיפוי, מובנית בה הערכה... (פסקה יא)

ב. מילים של השוואה: הבדל, הבדלה (פסקה א); שונים (פסקה ב); הבדלה (פסקה ג); שונה (פסקה ד); השוואה, ההבדלים (פסקה ו); חוסר ההבדלה (פסקה זא); הבדלה (פסקה יד).

5. א. – **דקדוק של עניות** – רמת לשון גבוהה; המרה: דיוק בפרטים קטנים וחסרי חשיבות. **הערה:** במקורו הביטוי **דקדוקי עניות** לקוח מלשון חז"ל ופירושו (לפי מילון אבן שושן) ייסורים של עוני ('דקדוק' כאן = דכדוך). כבר בימי הביניים נעשה בו שימוש מושאל במשמע המשמש כאן.
- **המחכה לה בפינה** – לשון הדיבור; המרה: האורבת לה.
- **עד שילשים ועד ריבעים** – רמת לשון גבוהה; המרה: עד לדור הנכדים והנינים, לדורות. **הערה:** הניב על פי "כִּי אֶנְכִי ... אֶל קִנְא פֶקֶד עֲוֹן אֶבֶת עַל בְּנִים עַל שְׁלֹשִׁים וְעַל רִבְעִים לְשִׁנְאִי" (שמות כ, ה), ותינתן הדעת להבדל השימוש (על / עד).
- ב. (1) **כאוויר לנשימה** – מאוד, באופן חיוני; **יצוצו לנו שערוריות לבקרים** – יתרחשו שערוריות כל הזמן, לעתים קרובות; **פני התרבות הפוליטית שלנו לא ישתנו** – לא יחול שינוי בתרבות הפוליטית שלנו.
- (2) השימוש התדיר בניבים מלמד על שליטה במכמני הלשון ועל כישרון ביטוי, ועשוי להרשים את הקורא.
6. א. שני שימושים מטפוריים: "לתלוש בסתר דפים מתוך החיים ולהעלימם"; "אינו קובר את הדברים".
- ב. השימוש המטפורי הראשון רענן ומקורי ובונה ציור שלם; השימוש במילה 'קובר' לציון העלמה של דברים הוא שימוש שגור.
- ג. את שני השימושים המטפוריים אפשר להמיר בפועל: להעלים, להסתיר.
- ד. שני השימושים המטפוריים נרדפים זה לזה; נראה שתפקידם הוא הבהרה והדגשה, שכן מדובר בחזרה במילים אחרות על אותו הרעיון.
7. א. **למראית עין** – לכאורה, באמת אין הדבר כפי שהוא נראה כלפי חוץ.
- ב. הקבוצה המחפה נראית כלפי חוץ קבוצה חזקה, אבל באמת / בעצם מדובר בקבוצה חלשה.
- ג. הקבוצה המחפה נראית כאילו היא קבוצה מגובשת וחבריה תומכים זה בזה, אבל מכיוון שאינה מוכנה להתעמת עם גורמים שליליים ועם מעשים שליליים

שיש בתוכה ולחשוף אותם ולטפל בהם, סופה שהגורמים האלה ישתלטו עליה ויהרסו אותה מבפנים.

8. א. המשותף – ביטויים מעצימים, סופרלטיביים.
ב. "במחי יד" – בבת אחת ובקלות / במהירות ובלי מאמץ.
ג. "נלוז" – בזוי, מושחת.
9. הסימן **שלוש נקודות** מכין את הקורא לדבר שלדעת הכותבת הוא בלתי צפוי (ושהיא כמובן מסתייגת ממנו). **סימן הקריאה** הנתון בין סוגריים ומתייחס למובאה מפנה את תשומת לב הקורא להסתייגות של הכותבת מן האמור במובאה, לתמיהה שלה על המובאה. באמצעות שני הסימנים הללו הכותבת מדגישה את עמדתה הביקורתית על האמור במובאה.

10. "ואם אנשים בצבא לא הבינו שהם לא חסמבה אלא שייכים למדינה, מה לנו כי נלין על פוליטיקאים, שזה עתה נכנסו לזירה הפוליטית."

א. הקל הוא הצבא, והחומר הוא העולם הפוליטי: הכותבת מניחה שבצבא יש נורמות התנהגות נאותות אבל נתגלו בו נורמות התנהגות קלוקלות. הצבא אפוא מלמד על הפוליטיקה, הנחשבת לתחום שיש בו פחות הקפדה על אמות מידה מוסריות.

ב. אמצעים רטוריים נוספים:

– שאלה רטורית – הפסקה כולה (שהיא משפט אחד) מנוסחת כשאלה רטורית;

– הכותבת מלגלת על התנהגות האנשים בצבא על ידי שימוש בשם "חסמבה" (חבורת ילדים בדיונית שעלילותיה מימי טרום המדינה וראשית המדינה מתוארות בסדרת ספרים לילדים).

– "מה לנו כי נלין" – ניב המבוסס על המקרא, על פי דברי משה ואהרן אל בני ישראל: "ונחנו מה כי תלינו עלינו" (שמות טז, ז).

תחביר

12. א. משפט 1: "הציר המרכזי של ההבדלה בין שני המושגים הוא היחס לאמת."
משפט 4: "אחד ממאפייני החיפוי הוא, כמובן, השתיקה, ההעלמה, איסור הדיבור."

- (1) הבדלים: משפט 4 הוא משפט בעל נשוא כולל וכן יש בו הסגר; במשפט 1 שני עיקרי המשפט מיודעים ואילו במשפט 4 השם הראשון אינו מיודע.
- (2) גרעיני הנושא והנשוא:
משפט 1: הציר (המרכזי) – היחס (לאמת);
משפט 2: אחד (ממאפייני החיפוי) – השתיקה, ההעלמה, האיסור.
(3) משפט שמני:
- משפט 1 – שני המושגים נבדלים ביניהם בעיקר ביחס לאמת.
משפט 4 – החיפוי מאופיין, כמובן, בשתיקה, בהעלמה, באיסור הדיבור.

ב. (1) ניתוח

	פס' נושא	נשוא	מושא
	מי שמחפה		
	מסתיר את האמת.		

- (2) משפט דומה: מה שאנשים אינם יודעים, כאילו לא היה.
- (3) משפט 2 הוא משפט כולל באשר יש שלושה נשואים שונים לפסוקית הנושא "מי שמחפה" – (1) מסתיר את האמת, (2) אינו מעוניין שתצא לאור יום, (3) אינו רוצה שהיא תיוודע בחוץ.
- (4) החלקים הכוללים נרדפים זה לזה; החזרה על אותו תוכן במילים אחרות יוצר הדגשה והבלטה.

ג. (1) ניתוח

	נושא
	לוואי
	הפילוסופיה שמאחורי מעשה החיפוי אומרת:
	פסוקית מושא
	פס' נושא
	מה שאנשים אינם יודעים, כאילו לא היה.

- (2) משפט שמני בעל פסוקית נשוא: הפילוסופיה שמאחורי מעשה החיפוי היא: מה שאנשים אינם יודעים, כאילו לא היה.

13. א. הלויאליות שונה קוטבית מן החיפוי.

- (1) קוטבית = תיאור.
(2) משפט שמני: השוני בין הלויאליות ובין החיפוי הוא קוטבי / הוא שוני קוטבי.
קוטבי – נשוא / לוואי.

- ב. הנושא במשפט 2 "הלויאליות" מציין את התכונה המופשטת, ואילו הנושא במשפט 3 "האיש הלויאלי" מציין את בעל התכונה. השימוש הצפוי הוא "האיש הלויאלי", ואילו השימוש בתכונה המופשטת בנושא יוצר האנשה של התכונה ועל ידי כך מבליט את המסר שהכותבת מעוניינת בו.
- ג. (1) ניתוח: משפט מורכב בעל פסוקית תיאור (סיבה).

פסוקית תיאור
פס' לוואי

כיוון שהוא לויאלי, הוא ינסה להבין את מניעי חברו שסרח.

- (2) המרה: הוא לויאלי(,) ולכן הוא ינסה להבין את מניעי חברו שסרח... – משפט איחוי.
- ד. (1) משפט איחוי: בעקבות מעשה החיפוי אנחנו יודעים פחות, ואילו בעקבות מעשה לויאליות אנחנו יודעים יותר, ואולי גם מבינים יותר.
- (2) המרה: מעשה החיפוי גורם לנו לדעת פחות.
- (3) החלק התחבירי המביע את המשמעות של 'בעקבות' – הנשוא.
- ה. (1) ניתוח

פסוקית לוואי

נושא   אוגד   נשוא   נש'   מושא

החיפוי הוא מעשה המונע תיקון.

- (2) ניסוח כמשפט פועלי: החיפוי מונע תיקון. / מעשה החיפוי מונע תיקון. ההבדל הרטורי: בניסוח המקורי "מונע תיקון" המובא כפסוקית לוואי מוצג כתכונה, תכונה קבועה של החיפוי. גם במשפט הפועלי מושג המסר של הקביעות על ידי השימוש בהווה המציין מצב תמידי, אך בניסוח זה הרעיון של הקביעות מודגש פחות.

14. א. (1) החלק הרומז למשפט 1: "למרות כל ההבדלים" – תפקידו: תיאור (ויתור). (2) משפט מורכב אחד: אבל נראה שאף על פי שהשוואה בין משפחה לבין קבוצה גדולה יותר היא השוואה בעייתית, הרבה ממה שנכון במשפחה, נכון גם בקבוצה אחרת.

פסוקית נושא   נושא

מה שנכון במשפחה, נכון גם בקבוצה אחרת,

פסוקית לוואי

שקיים בה הוויי משותף ושותפות חיים וגורל.

- ג. משפט בעל חלקים כוללים שיש ביניהם יחס של ניגוד :
 "השלד שבארוך" משום מה אינו נעלם אלא מרקיב ומרעיל.
- ד. (1) המרה למשפט שאינו משפט ייחוד : בלויאליות, בניגוד לחיפוי, מובנית הערכה עמוקה למציאות ויראת כבוד מפני האמת....
 (2) הנושא : הערכה ויראת כבוד ; הנשוא : מובנית (צ"ל : מובנות).
- ה. "מה יגידו" – הוא שיקול משני מאוד.
 (1) הוספת נושא מפורש : מה יגידו אנשים מקבוצות אחרות / מה יגידו השכנים.
 (2) "מה יגידו" – נושא.
 (3) השאלה "מה יגידו" היא שיקול משני מאוד / החשש "מה יגידו" הוא שיקול משני.
15. א. המאמר מתאר ומנתח תופעה, ולשון ההווה משמשת כאן להבעת מצב תמידי.
 ב. המשפטים השמניים במבנה שם – אוגד – שם :

נושא	אוגד	נשוא
– הציר המרכזי של ההבדלה בין שני המושגים הוא היחס לאמת. (3)		
נושא	אוגד	נשוא
– למראית עין, הקבוצה המחפה היא קבוצה חזקה. (6)		
נושא	אוגד	נשוא
– כל השוואה בין משפחה לבין קבוצה גדולה יותר היא השוואה בעייתית. (10)		

ג. המשפטים בעלי נשוא שהוא צורת בינוני :

נושא	נשוא
– אבל הלויאליות שונה קוטבית מן החיפוי. (4)	
נושא	נשוא
– לא במקרה המילה "לויאליות" גזורה במקורה מן המילה "לגאליות", כלומר חוקיות. (5)	

ד. נשוא נושא
 – אולי אין דוגמה טובה מזו של משפחה שאחד מבניה נתפס בגנבה. (7)

נושא	אוגד	פסוקית	נשוא
– בין שתי המשפחות, הראשונה היא הפוחדת יותר. (8)			
נושא	אוגד	פסוקית	נשוא
– לחיפוי, בניגוד ללויאליות, תוצאות קשות, שלא לומר מרעילות ממש. (9)			

16. א. (1) הפסוקית הפותחת היא חלק ייחודי; הכינוי החוזר אליה "לוי": די למי שרוצה... לעיין ב...
 (2) התפקיד התחבירי של הפסוקית השנייה: פסוקית נושא.
- ב. (1) פסוקית הלוואי: "אשר סירב לחפות על מתן פטורים ממילואים לאנשים שנגבתה מהם צורה אחרת, לא צבאית, של שירות ליחידה, כגון בהאדרת תדמיתה או בתרומות כספיות." סוגה התחבירי: משפט מורכב בעל פסוקית לוואי ("שנגבתה" עד הסוף). פסוקית הלוואי היא בעלת חלק כולל.
 (2) ניסוח הסיפור בשלושה משפטים פשוטים:
 – היחידה גבתה מאנשים שירות בצורה לא צבאית, כגון בהאדרת תדמיתה או בתרומות כספיות.
 – אנשים אלו קיבלו פטורים ממילואים (ביחידה).
 – הסרן סירב לחפות על מתן פטורים אלו.

מערכת הצורות

22. (1) **מְעַנֵּן** – שורש עני"ן; שורש תנייני הגזור מן השם עֲנָן (שהוא כשלעצמו מן השורש עני"ן).
 (2) **מְשַׁכְּנֵעַ** – שורש שכני"ע; שפעל + כני"ע.
23. **מְרַקֵּב, מְרַעֵל** – בניין הפעיל. מְרַקֵּב – שינוי מצב (=נרקב); מְרַעֵל – פועל גורם (גורם להרעלה).
25. א. שמות פעולה: **חִיפּוּי, תִּיקוּן** (פיעל); **הַמְשַׁךְ** (הפעיל); **הַתְּנַהֲגוּת** (התפעל); **הַיּוּצְרוּת** (נפעל).
 ב. שם פעולה מבניין אחר: בניין קל – **גְּרִימָה / הַרְיָסָה (הָרָס)**
28. א. כל השמות מופשטים.
 ב. **הַשְׁתִּיכּוּת** – הצורך -ות הוא חלק מן המשקל; בשאר השמות מדובר בצורך סופי: **לוֹיְאֵלִיּוֹת** – לויאלי + -ות; **נְאֻמָּנוֹת** – נאמן + -ות; **עֲנִיּוֹת** – עני + -ות.
 ג. – שם פעולה בסיומת -ות הקשור לבניין התפעל – **הַתְּמוּטְטוּת**.
 – שם פעולה בסיומת -ות הקשור לבניין נפעל – **הַרְקִבּוּת**.
 – צורת בינוני + -ות – **מְעַרְבּוֹת, מְצִיאוֹת**.

- שם תואר בסיומת סי + -ות - **הקיות**.
- שם עצם + -ות - **שְׁתַּפּוּת, אָנוּשׁוּת**.
- שם שבו התי"ו הסופית שייכת לשורש - **שָׂרוּת**.

29. א. משקל שונה: **מְקַהֵלָה** - משקל מְפַעֵלָה; **מְשַׁפְּחָה וּמְחַשְּׁבָה** - משקל מְפַעֵלָה; **הערה להוראה**: העיצור הגרוני ח' במילה **מְחַשְּׁבָה** גורם להופעת תנועת a במ"ם (שהיא כידוע התנועה המקורית של המשקל).

ב. דרך תצורה שונה: **מְאַפְּיָה** - בסיס (מְאַפָּה) + צורן סופי (סִיָּה); **מְקַהֵלָה וּמְאַפְּרָה** - שורש (קה"ל, אפ"ר) ומשקל (מְפַעֵלָה).

ג. משמעות משקל שונה: השמות **מְתַפְּרָה, מְחַצְּבָה** מציינים מקומות, ואילו השם **מְפַלְגָה** אינו מציינ מקום (והשווה: **מְשַׁפְּחָה, מְחַשְּׁבָה**). המשקל המשותף: מְפַעֵלָה.

31. ב. ניסוח בזמן הווה: משפחה מחפה **מכחישה** מיד את מעורבותו, גם בפני עצמה, **מנסה** למלט אותו מדין... לעומת זאת משפחה לויאלית **משכנעת** אותו **שיודה**, אבל היא אינה **מתנכרת** לו, להפך: היא **מחפשת** לו את עורך הדין הטוב ביותר... **ודואגת** שימיו בכלא **יעברו** בצורה הטובה ביותר שאפשר. היא **מזדהה** אתו ולא עם מעשיו.

שתי דרכי הניסוח - הווה ועתיד - מתאימות לתאר התנהגות שאינה מיוחסת למקרה מסוים אלא היא התנהגות אפשרית כללית. עם זאת הניסוח בזמן עתיד מתאים כאן יותר משום שמדובר בהתנהגות משוערת הבאה בתגובה למקרה היפותטי שהכותבת מציבה, והשערה יפה לה ניסוח בלשון עתיד.

- ג. - היא **תִּזְדַּקֶּה** אתו ולא עם מעשיו.
- ניתוח הפועל: זה"י, התפעל, עתיד, נסתרת; המשמעות: הרגשת קרבה (זהות).
- **תִּזְדַּקֶּה** בבקשה כדי שאוכל לתת לך להיכנס.
- ניתוח הפועל: זה"י, התפעל, עתיד, נוכח; המשמעות: גילוי זהות - שם וכד'.

32. שורשי שני הפעלים גזורים משמות איברים בגוף ומציינים פעולה הקשורה לאיבר שהם גזורים ממנו:

יעין - השורש עי"ן גזור מן האיבר עין.

הלשנת - השורש לש"ן גזור מן האיבר לשון.

הערה להוראה: אפשר להרחיב בדוגמאות נוספות - **ידה, הצביע, האזין, ערף, רגל**.

נספח

טקסטים קצרים

ופעילויות לשון

בקתה בנוף

- א **מקום:** נוף הרים, הגליל העליון.
- ב **מאפיינים:** בקתות מבודדות, אווירה ביתית, אח עצים, תמונות מיוחדות על הקירות, חדר שינה יפה ורומנטי, מטבחון מאובזר. בעלת המקום מפנקת: ריבות ביתיות ומאכלים מיוחדים, ובסמוך לול תרנגולות ממנו אפשר לשלוף ביצים טריות. בני הזוג הם אנשי שיחה חביבים.
- ג **ספר המבקרים:** "אני לא אשכח את החביתה של הבוקר, את הביצים שנשלפו מהלול הסמוך, ובכלל את הארוחה המשגעת שבעלת המקום הגישה, השינה המשובחת והחדר הנפלא".
- ד **איך מגיעים?** סעו בכביש הצפון, והמשיכו עד מושב נוף הרים.
- ה **טיולים בסביבה:** טיולי מרעה בחיק הטבע, מערת קשת ומערת פאר.

- א. 1. העתיקו מפסקה ב את כל שמות התואר. אילו קונוטציות עולות מתוך הרשימה שיצרתם?
2. כיצד תורמים שמות התואר למטרתו של המוען. בתשובתכם התייחסו גם לנמענים וגם למטרת הכתיבה.
- ב. פסקה ג היא מובאה.
1. כיצד תורמת המובאה למטרת הכותב?
2. אילו אמצעים לשוניים משמשים במובאה וכיצד הם מסייעים להעברת המסר?
3. במובאה יש שימוש בגוף ראשון. כתבו פסקת הסבר המיועדת לתלמידי הכיתה על חשיבות השימוש בגוף ראשון. בכתיבתכם הביאו דוגמאות נוספות לשימוש בגוף זה.
- ג. השוו בין שמות התואר שבפסקה ב לשמות התואר שבפסקה ג מבחינת משלב הלשון ומבחינת העומס הריגושי וההעצמה (סופרלטיביות).

הגבינה הצהובה

(1) המהומה סביב מסע הפרסום לגבינה הצהובה נוצרה, כמובן, כתוצאה מכוונות טובות של "אזרחים שאכפת להם". (2) איך ייתכן, הם אומרים, לעודד צריכה מוגברת של מוצר עשיר בכולסטרול, העלול להזיק? (3) המדינה, הם אומרים, צריכה לעשות משהו.

- א. 1. במשפט 1 יש הסגר. מהו?
2. שבצו את ההסגר במקום אחר במשפט. האם הוא מוסר את אותה משמעות?
3. הסבירו לאור זאת מה רצה הכותב לומר בהצבת ההסגר במקום שהוצב.
- ב. המהומה סביב מסע הפרסום לגבינה הצהובה נוצרה כתוצאה מכוונות טובות של אזרחים".
במשפט זה יש מבנה של סיבה ותוצאה.
1. ציינו מהי הסיבה ומהי התוצאה.
2. ציינו את הסוג התחבירי של המשפט הנתון: פשוט, מאוחה, מורכב.
3. המירו את המשפט למבנה אחר של סיבה ותוצאה, וציינו את סוגו התחבירי.
- ג. במשפטים 2 ו-3 מופיע פעמיים הפועל "אומרים".
החליפו פועל זה בפעלים אחרים שיבטאו את הנימה של הדברים הנאמרים.
- ד. בידיעה יש שתי היקריות של סמיכות מפורקת.
1. ציינו את שתי היקריות.
2. הסבירו מדוע בשני המקרים לא ניתן היה לנקוט סמיכות רגילה.

3. כותרת ראשית וכותרת משנה

פוטר בגלל ה"קוקו" שלו – והוחזר לעבודה

שומר במשרדי הביטוח הלאומי בתל אביב, שפוטר מכיוון ששערו הארוך היה אסוף ב"קוקו", הוחזר לעבודה בעקבות התערבות האגודה לזכויות האזרח.

א. ציינו את כל ההבדלים בין הכותרת הראשית לכותרת המשנה מבחינת התוכן והמבנה.

- ב. 1. העתיקו את המשפט שבכותרת המשנה, ונתחו אותו ניתוח תחבירי. ציינו את סוג המשפט – אם הוא מורכב – תחמו את הפסוקיות וציינו את תפקידן התחבירי. אם הוא משפט איחוי – תחמו את האיברים וציינו את סוגם התחבירי.
2. פרקו את כותרת המשנה למשפטים לפי סדר התפתחות האירועים.
3. ציינו את היחס הלוגי שבין המשפטים.

4. הנחיות

בגיליון 51 של "ערוץ חינוכי", שיצא לאור באוקטובר 2000, נאסר השימוש בקורקינט במוסדות החינוך, ופורסמו כללי הבטיחות לשימוש בו בשעות הפנאי ובחופשות. נאסרה נסיעה בקורקינטים במקומות כגון כבישים, מגרשי חנייה ומגרשי משחקים כדי לא לפגוע בהולכי רגל. הילדים התבקשו לחבוש קסדה ומגני ברכיים ולהימנע מנסיעה בשעות החשכה וכשירד גשם.

- א. בקטע יש שימוש רב בפעלים סבילים.
1. סמנו את הפעלים הסבילים, וציינו את הבניין של כל אחד.
  2. המירו את הניסוח מסביל לפעיל. הוסיפו עושה פעולה מתאים.
- ב. הקטע מדווח על הנחיות שהתפרסמו.
- נסחו את ההנחיות כפי שאתם משערים שנוסחו במקור. בכתבתכם השתמשו במשפטים מודליים (כגון משפטים הפותחים במילים אין / יש, מותר, אסור, מומלץ, צריך).
- ג. לפניכם חלופות עבריות לארבע מילים:
- קורקינט – גִּלְגָּלִים
  - סקטים – גִּלְגָּלִיּוֹת
  - רולרבלידס – גִּלְגָּלִיּוֹת לְהַב
  - סקטבורד – גִּלְגָּשֶׁת.
1. הסבירו את דרך התצורה של כל מילה (או צירוף).
  2. הסבירו את הקשר בין המילה העברית ובין הכלי שהמילה מציינת.